

**KILPAILU LASTEN JA NUORTEN URHEILUSSA: VERTAILUTUTKIMUS
11 LAJILIITON KILPAILUJÄRJESTELMISTÄ
Panu Auvinen**

Liikuntapedagogiikan pro gradu – tutkielma
Liikuntakasvatuksen laitos
Jyväskylän yliopisto
Kevät 2004

TIIVISTELMÄ

Auvinen Panu. (2004) Kilpailu lasten ja nuorten urheilussa: vertailututkimus 11 lajiliiton kilpailujärjestelmistä. Jyväskylän yliopisto. Liikuntapedagogiikan pro gradu – tutkielma. 93 sivua.

Tässä tutkimuksessa tutkin kilpailua lasten ja nuorten urheilussa sekä yhdentoista lajiliiton kilpailujärjestelmiä. Tarkempaan tutkimusongelmana oli: Miten lajiliittojen kilpailujärjestelmät palvelevat lasten ja nuorten kasvatuksellisia tarpeita? Aihe on hyvin ajankohtainen, sillä monella lajiliitolla on menossa kehityshankkeita eettisesti kestävä lasten ja nuorten urheilua varten. Lisäksi kasvatusteema on ollut näkyvästi esillä eri viestintävälineissä, kun puhutaan kasvatuksesta kotona, koulussa tai vapaa-ajalla. Yhteistyötä on tehty Nuori Suomi -järjestön kanssa ja tutkimusaihe on saatu siltä.

Tutkimuskohteiksi valittiin yksitoista lajiliittoa: jääkiekko, jalkapallo, salibandy, voimistelu, uinti, pesäpallo, yleisurheilu, hiihto, ratsastus, lentopallo ja koripallo. Aineiston keräsin haastatteluilla. Näiden lisäksi oli käytössäni määrällistä aineistoa, jonka sain Nuorelta Suomelta. Haastattelut analysoin kuuntelemalla ne aluksi huolella, jonka jälkeen tein osittaisen litteroinnin niistä ydinasioista, jotka kuvasivat lajin nykyistä kilpailujärjestelmää. Osa ydinasioista kerättiin taulukoiksi kolmen kriteerin kohdalta. Näistä tein vertailevaa arviointia yhdentoista lajin kesken. Osasta ydinasioista puolestaan muodostui kaksi teemaa, joista tein tutkimusaihetta syventävää analyysia.

Suurin ero joukkue- ja yksilölajien kilpailujärjestelmissä on kilpailujen tasossa ja määrässä. Joukkuelajien puolella kilpaillaan määrällisesti paljon, mutta tasollisesti melko hyvin suhteutettuna lasten ja nuorten ikään. Yksilölajeissa puolestaan kilpailujen määrät ovat alhaiset, mutta taso kasvaa jo varhaisessa vaiheessa aina kansainvälisyyteen asti. Joukkuelajien keskinäiset erot olivat suhteellisen pienet. Yksilölajien välillä oli suurempia eroja. Yleistäen voi sanoa, että lajiliittojen kilpailujärjestelmät ovat melko kaukana kasvatuksellisesti hyvästä ideaalimallista. Lapsille ja nuorille olisi kasvatuksellisesti parempi, jos esimerkiksi koko kauden kestävä sarjajärjestelmä korvattaisiin turnausjärjestelmällä, johon joukkueet osallistuisivat oman aktiivisuutensa mukaan. Tällöin ei myöskään tehtäisi sarjataulukoita eikä pistepörssejä.

Haastatteluista kävi ilmi, että kilpailun runsautta selitetään lasten/nuorten ja aikuisten kilpailuvietillä, suomalaisella kilpahulluudella sekä seurojen ja huippu-urheilun tarpeilla. Näistä näkyy selkeä viesti, että kilpailun voima tulee pääosin muualta kuin lapsilta ja nuorilta itseltään. Lisäksi selvisi, että aikuisten roolit vanhempina tai urheilun vetäjinä ovat ratkaisevassa asemassa ajatellen kasvatusta. Lajiliitot pyrkivät vaikuttamaan tähän asiaan runsaalla vetäjien koulutuksella.

Kasvatus on jatkuvaa työtä, joten lajiliittojen kehitystyönkin on oltava jatkuvaa. Positiivista on se, että työhön on jo herätty. Näin saadaan ennen pitkää näkyviä tuloksia, jotta lapset ja nuoret saisivat urheilla ja tulla kasvatetuiksi oikein.

Avainsanat: kilpailu, urheilu, lajiliitto, lapsi, nuori

TIIVISTELMÄ

SISÄLLYS

1 JOHDANTO

2 KÄSITTEIDEN MÄÄRITTELYÄ	8
2.1 Kilpailu.....	8
2.2 Urheilu	11
3 KILPAILU PROSESSINA	12
3.1 Martensin malli	12
3.2 Sovelluksia Martensin malliin	13
3.2.1 Objekttiivinen kilpailutilanne.....	13
3.2.2 Subjekttiivinen kilpailutilanne	13
3.2.3 Reagointi	15
3.2.4 Seuraukset	16
4 KILPAILU JA YHTEISKUNTA	18
4.1 Urheilukilpailun historiaa	19
4.2 Kilpailu ja ihminen.....	19
4.3 Yhteistyö – vaihtoehto kilpailulle?	21
5 KILPAILU JA LAPSI.....	23
5.1 Kilpailu ja lastenkasvatus	24
5.1.1 Lasten ja nuorten moraalilla	27
5.1.2 Moraalikasvatus	29
5.2 Lapsen valmiudet kilpaurheiluun.....	29
5.3 Lasten mielipiteitä kilpailusta	32
5.4 Kilpailu ja sukupuoli	34
6 TEHTYJÄ TUTKIMUKSIA	35
6.1 Kilpailu ja eri urheilumuodot	36
6.2 Kilpailu ja luonteen kehittyminen.....	37
6.3 Kilpailustressi.....	38
6.4 Kilpailu – hyvä vai huono asia?	40
7 LIIKUNNAN JA URHEILUN MAHDOLLISUUKSIA.....	41
8 MINUN TUTKIMUKSENI.....	45
8.1 Haastattelujen tekeminen.....	46
8.2 Haastattelujen analysointi	47
8.3 Vertaileva arviointi	49
8.3.1 Vertailevaa pohdintaa	56
8.4 Syventävä teema A: kilpailua, kilpailua, enemmän kilpailua	58
8.5 Syventävä teema B: aikuinen – hyötyä vai haittaa?.....	64
8.6 Luotettavuustarkastelu	70
9 POHDINTA.....	73

LÄHTEET.....	77
LIITTEET	86

LIITE 1. Harrastajien lukumäärä lajeittain ja kilpailuihin osallistujat eri tasoilla.

LIITE 2. Haastattelurunko.

LIITE 3. Kriteeri 1a: kilpailun taso (paikallinen, alue/piiri, kansallinen, kansainvälinen)
ja kilpailujen määrä suhteessa liikkujan ikään.

LIITE 4. Kriteeri 1b.

LIITE 5. Kriteeri 2: kilpailujen sisältö ja kilpailemisen suhde harrastamiseen.

LIITE 6. Kriteeri 3: lasten ja nuorten kilpailujärjestelmä suhteessa aikuisten vastaavaan.

1 JOHDANTO

Liikunta on lasten ja nuorten suosituin harrastus. Liikunnan harrastaminen on hyvällä tasolla, vaikka lapsen ja nuoren arkipäivään liittyvä muu fyysinen aktiivisuus on vähentynyt. Organisoitu urheiluseuratoiminta liikuttaa vuosittain 40 %:a nuorista, mikä kattaa vain osan tämänkin ryhmän liikunnan kokonaistarpeesta. (Lämsä & Mäenpää 2002, 4.)

Suomen Gallup on tehnyt vuosina 1991, 1995, 1998 ja 2002 liikuntagallupin. Tavoitteena on ollut selvittää laajasti ja lajikohtaisesti suomalaisten kunto liikunta- ja urheiluharrastuksia. Näiden tutkimusten keskeisten tulosten mukaan noin 80-90 prosenttia nuorista liikkuu tai harrastaa liikuntaa säännöllisesti vähintään kerran viikossa. Tytöt liikkuvat yhtä paljon kuin pojat, mutta tavoitteellinen kilpaurheilu on suositumpaa poikien parissa. Yleisesti ottaen nuorten aktiivinen osallistuminen urheiluseuratoimintaan lisääntyi erityisesti 1990-luvun aikana. Urheiluseuroissa on enemmän poikia kuin tyttöjä. Osallistuminen urheiluseuraliikuntaan on huipussaan 12-vuotiaana ja vähenee murrosiästä lähtien. Harrastajia seuroissa on 7-11-vuotiaiden ikäryhmässä noin 46 %, 12-14-vuotiaissa noin 42 % ja 15-18-vuotiaissa enää noin 34 %. Näin siitäkin huolimatta, että liikunnan kokonaisharrastuneisuus säilyy 88-92%:n tasoilla koko ajan. (Lämsä & Mäenpää 2002, 5.)

Tässä tutkimuksessa selvitetään lasten ja nuorten, eli 7-18-vuotiaiden, urheilussa käytettyjä kilpailujärjestelmiä. Koululiikunta on rajattu tästä tutkimuksesta pois, vaikka koulussa käytetään paljon kilpailua ja erilaisten tulosten mittaamista. Sen sijaan keskitytään lajiliittojen organisoimiin kilpailujärjestelmiin ja niiden vaikutuksiin lapsen ja nuoren kannalta. Tarkempana tutkimusongelmana on: Miten lajiliittojen kilpailujärjestelmät palvelvat lasten ja nuorten kasvatuksellisia tarpeita? Tästä pääongelmasta olen muodostanut seuraavat tutkimustehtävät: 1. tutustua käsitteeseen kilpailu ja tehtyihin tutkimuksiin lasten ja nuorten urheilukilpailuista, 2. arvioida lajiliittojen kilpailujärjestelmiä haastatteluaineistosta nousevien teemojen perusteella ja 3. pohtia kilpailujen ja kilpailullisuuden olemassaoloa nykyajan lasten ja nuorten urheilussa. Tutkimuksen esioletuksena on seuraava toteamus: lapsen tai nuoren kokonaisvaltainen kasvatus on ristiriidassa huippu-urheiluun tähtäävän toiminnan kanssa. Ympäristö, jossa pyritään menestykseen ja mahdollisimman hyvään suoritukseen ja jossa keskitytään lahjakkaisiin urheilijoihin, laiminlyö niitä innostuneita harrastajia, jotka eivät ole niin taitavia. Ympäristö, jossa pääpaino

on jokaisen tasapainoisessa kasvatuksessa ja huomioimisessa ja jossa kaikki saavat pelata, laiminlyö niitä lahjakkaita urheilijanalkuja, jotka haluaisivat kehittyä mahdollisimman paljon.

Martens peräänkuuluttaa tutkittavaksi kilpailun vaikutuksia myös ihmisten väliseen käyttäytymiseen, eikä pelkää motoriseen suoritukseen. Hän kysyy muun muassa: ”onko kilpailulla pysyviä vaikutuksia lapsen kehitykseen tai hänen motivaatioidensa, asenteidensa, persoonallisuutensa tai itsetuntemuksensa muokkaamiseen?” (Martens 1976, 9.)

Urheilun lajiliittojen kilpailujärjestelmien kannalta on tapahtunut monia muutoksia, jotka väistämättä vaikuttavat niiden toimintaan. Huippu-urheilusta on tullut suuren mittaluokan viihdettä, jossa liikkuvat suuret rahat ja markkinavoimat. Toiseksi valtio jakaa tukeaan liitoille tulosten perusteella. Kolmanneksi reilun pelin käsite on muuttunut. Toisen huomioon ottaminen ja rehellisyys eivät enää ole tärkeä osa reiluutta. Reilua on noudattaa sääntöjä siten, että niistä koituu itselle suurin hyöty. Liitot ovat niin sanotusti kahden tulen välissä. Toisella puolella on liiton menestyminen, joka tarkoittaa ennen kaikkea taloudellista menestystä, joka vaatii urheilullista menestystä, joka vaatii panostusta huippu-urheiluun. Toisella puolella on liiton velvollisuus huolehtia osaltaan lasten ja nuorten kasvattamisesta ja kehityksen tukemisesta. Näiden voimien yhtensovittaminen ei ole helppoa.

Liittojen alaisuudessa toimivat urheiluseurat ovat myös kahden tulen välissä. Useimmat seurat ovat erikoistuneet yhden lajin eteenpäin viemiseen, mikä osaltaan helpottaa seuran toimintaa. Tässä on kuitenkin vaaransa, sillä tällöin seura elää oman lajinsa menestyksen mukaan. Menestystä puolestaan mitataan yleensä lajin näkyvyydellä julkisuudessa eli huippu-urheilun saavutuksilla. Tällöin on painetta keskittyä liikaa ja liian varhain oman lajin erityisosaamiseen. Lapsista alkaen aletaan etsiä ja karsia lahjakkuuksia, joista tulisi sitten niitä harvoja huippuja oman lajin pariin. Lajitaitoja aletaan harjoitella liian aikaisin ja unohdetaan monipuolinen taito-opetus.

Marja Aalto haastatteli Jukka Karvista, SVUL:n Nuori Suomi – kampanjan suunnittelijaa. Jukka totesi mm. seuraavaa: ”Urheiluseuroilla on perinteisesti ollut vain yksi tuote, kilpailu. Se on karsinut harrastajien rivejä viimeistään murrosiässä. Jäljelle ovat jääneet vain todella hyvät ja ne, jotka ovat valmiita käyttämään suuren osan vapaa-ajastaan yhden la-

jin harrastamiseen. Lasten urheilu on aika pitkälle kuin kopio aikuisten urheilusta. Kun metsästetään tuloksia saattaa unohtua se, että urheilijat ovat vasta lapsia. Kilpailu sinänsä ei ole pahasta vaan tärkeä osa urheilua. Lasten urheilussa kilpailua ei kuitenkaan pitäisi korostaa eikä se saa olla harrastuksen päätehtävä. Lapset kilpailevat muutenkin keskenään ja vertailevat itseään toisiinsa, joten kilpailuhenkisyttä on, vaikkei sitä yllyttäisi. Urheilu on hyvä kasvatusväline, mutta asioiden eteen on tehtävä työtä. Urheiluharrastus ei ole mikään automaatti, joka ilman muuta kasvattaa nuorista tasapainoisia tai antaa heille hyvän itsetunnon.” (Aalto 1992, 87-88.)

2 KÄSITTEIDEN MÄÄRITTELYÄ

2.1 Kilpailu

Tutkimuksen kannalta kilpailun käsitettä on vaikea määritellä tarpeeksi laajasti, jotta se sisältäisi ne tilanteet, joita yleensä pidämme kilpailuna, mutta samalla tarpeeksi tiukasti, jotta se olisi käyttökelpoinen tutkimuksen välineenä. Toinen käsitteen määrittelyn ongelma on se, että kilpailun tutkiminen ei ole pohjautunut mihinkään teoriaan. Hyvä teoria selittäisi miksi kilpailemme, kenen kanssa kilpailemme ja mitkä ovat kilpailun seuraukset. (Martens 1976, 9-10.)

Laajimmin käytetty kilpailun määritelmä on palkintomääritelmä (engl. reward definition). Se määrittelee kilpailun tilanteena, jossa palkintoja jaetaan epätasaisesti yksilöille suorituksen perusteella niiden kesken, jotka osallistuvat toimintaan. Tätä määritelmää on kritisoitu muutamien puutteiden vuoksi. Ensiksi, monissa niin sanotuissa kilpailullisissa tilanteissa on vaikeaa, ellei mahdotonta päästä yksimielisyyteen palkitsemisen kriteereistä, palkintojen subjektiivisesta arvosta ja toiminnan tavoitteesta. Tämä vaatisi tutkijaa tekemään oletuksia kuinka kukin kilpailija ymmärtää tehtävän ja sen tulokset. Esimerkiksi, kun kaksi taidoiltaan hyvin eritasoista tennispelaajaa kohtaa, niin heidän tavoitteensa ovat erilaiset. Heikommalle pelaajalle onnistumiseen riittää parin pelin voittaminen erässä, hyvälle vain ottelun voittaminen. Toiseksi, tämä määritelmä ei ole johtanut neljänkymmenen vuoden aikana minkäänlaiseen teoreettiseen kehitykseen. Kolmanneksi määritelmä ei yritä kuvailla miksi yksilöt menevät kilpailullisiin tilanteisiin. (Martens 1975, 70-71; Martens 1976, 10.) Näiden kolmen lisäksi määritelmä ei ennusta kenen kanssa ihminen kilpailee (Martens 1976, 10-11).

Festingerin sosiaalisen vertailun teoria on tärkeä apuväline nimetessä monia kilpailuprosessin tilanteita. Tämä teoria pohjautuu sille lähtöoletukselle, että ihmisellä on sisäinen halu arvioida omia mielialpeitään ja taitojaan. Täten yksilöt vertailevat itseään toisiin ihmisiin. Teorian mukaan yksilöt hakeutuvat kilpailullisiin tilanteisiin, jotta he voisivat arvioida omia kykyjään. (Festinger 1954, 138.) Samanlaista vertailun tarvetta tai vuorovaikutusta ympäristön kanssa korostavat myös White ja McClelland (White 1959, 329; McClelland 1961, 39).

Festingerin teoriaan pohjautuen Myers määrittelee kilpailun hyvin tiukasti. Hänen mukaansa kilpailua esiintyy vain, jos kaksi tai useampi ihminen on läsnä. Yksilö ei voi kilpailla itseään eikä aikaa vastaan. Kaikki ihmisten välinen vertailu ei sisällä vuorovaikutusta, mutta Myersin mukaan kilpailua esiintyy vain vuorovaikutustilanteissa. Tällöinkin osapuolten on oltava tietoisia vertailusta, jotta tilanne olisi kilpailullinen. Tällainen määritelmä on hyvin selkeä, mutta se on liian tiukka, sillä se rajaa kilpailun ulkopuolelle monia tilanteita, joita yleensä pidetään kilpailuna. (Martens 1976, 11-12.)

Sherifin mukaan: ”kilpailu sisältää ohjattuja toimintoja kohti standardia tai tavoitetta, jonka mukaan henkilön suoritusta verrataan ja arvioidaan suhteessa valittuihin toisiin henkilöihin tai ryhmiin”. Valitut toiset henkilöt tarkoittavat sitä, että vertailua ei tehdä kaikkien kanssa, eikä kenen tahansa kanssa. Kilpailullinen toiminta sisältää siis sosiaalisen ulottuvuuden, jossa etukäteen määritellään ketä verrataan ja mihin. (Sherif 1976, 19.)

Sosiaalsiin tilanteisiin voi sisältyä suoraa vuorovaikutusta, mutta se ei ole välttämätöntä. Tällaiset sosiaaliset tilanteet ovat saaneet sosiaalipsykologiassa termin ”sosiaalinen kiihdytys” (engl. social facilitation). Se viittaa siihen, miten toisten ihmisten läsnäolo tarkkailijoina tai passiivisena yleisönä vaikuttaa suorittajan käyttäytymiseen. (Martens 1976, 13.) Tutkimusten mukaan näillä sosiaalisilla tilanteilla on merkittävä vaikutus verbaaliseen (Zajonc 1965, 270) ja motoriseen (Martens 1969, 258) käyttäytymiseen. Näyttää kuitenkin siltä, että pelkkä ihmisten läsnäolo ei riitä, kuten Zajonc ehdottaa (Zajonc 1965, 273), vaan heidän pitää olla asemassa, jossa he voivat arvioida henkilön suoritusta (Martens and Landers 1972, 357).

Tehdessään omaa määritelmää Martens käytti hyväkseen Festingerin teoriaa ja Myersin määritelmäryitystä. Martensin määritelmän mukaan: ”kilpailu on prosessi, jossa henkilön suoritusta verrataan johonkin standardiin ainakin yhden muun henkilön läsnä ollessa, joka on tietoinen vertailun kriteeristä ja voi arvioida vertailuprosessia” (Martens 1976, 14). Standardi voi olla toisen yksilön suoritus, idealisoitu suoritustaso tai hänen oma aikaisempi suorituksensa. Määritelmä perustuu siis vain tiettyihin sosiaalsiin tilanteisiin. Pääpiirre, joka erottaa kilpailullisen tilanteen muusta vertailutilanteesta on se, että henkilö, joka arvioi suoritusta, on tietoinen vertailun kriteeristä. Esimerkiksi kilpailua ei esiinny, jos toiset paikalla olijat eivät tiedä vertailusta. Myöskään oman ennätyksen parantaminen yksin urheillessa ei ole kilpailua tämän määritelmän mukaan. (Martens 1975, 71.) Jos puolestaan hen-

kilö juoksee ystävänsä kanssa ja kertoo hänelle tavoitteestaan, niin silloin oman ennätyksen parantaminenkin on kilpailua, koska ystävä on tietoinen vertailun kriteeristä ja pystyy arvioimaan suoritusta (Weinberg & Gould 1995, 120).

Tämän määritelmän hyötyinä ovat:

1. Kilpailullinen tilanne voidaan operationalisoida huolellista tutkimusta varten.
2. Määritelmä hyväksyy suurimman osan toiminnoista, joita yleensä pidetään kilpailullisina.
3. Määritelmällä on teoreettista ja empiiristä tukea sosiaalisen vertailun teoriasta ja tutkimuksesta.
4. Määritelmä ei tee päätelmiä henkilön tilanteen tulkinnasta, siihen reagoimisesta, eikä reagoimisen seurauksista.

(Martens, 1975, 72.)

Patriksson on myös tehnyt omat minimivaatimukset kilpailulle. Ne ovat yhdenmukaiset Martensin määritelmän kanssa sillä lisäyksellä, että Patrikssonin mielestä vertailun on perustuttava vakiintuneisiin sääntöihin siitä, millaisia vertailtavat aktiviteetit ovat. (Patriksson 1982, 25-26.) Näin ollen, Patriksson kritisoi Martensin määritelmää sen puutteen takia, että kilpailun ehdot olisivat samat jokaiselle kilpailijalle (Patriksson 1990, 93).

Kilpaileminen ja voittaminen tai kilpaileminen ja häviäminen eivät tarkoita samaa asiaa. On eri asia kilpailla kilpailemisen vuoksi kuin kilpailla voittamisen takia. Toisin sanoen, ratkaisevinta määritellesä kilpailemisen seurauksia ovat ympäristöolosuhteet. Voiton ylikorostaminen on yleensä se asia, joka aiheuttaa monia negatiivisia tunteita häviäjien joukossa, ei kilpailu itsessään. (Thomas, Lee & Thomas 1988, 65)

Voittamista voidaan kuvata kolmella tavalla: se voi olla seuraus tai palkinto; se voi olla olosuhde; tai se voi olla kokemus. Ensinnäkin, voittaminen seurauksena tai palkintona tarkoittaa sitä, että on väliä voitolla ja häviöllä. Voitot vain, jos saat esimerkiksi mitalin kaulaan. Toiseksi, voittaminen olosuhteena merkitsee samaa kuin olla kilpailullinen. Siihen sisältyvät urheilijoiden yksilölliset kyvyt, yksilön ja seuran taloudelliset resurssit, harjoitteluolosuhteet jne. Täten tietyillä henkilöillä tietyissä seuroissa tietyillä paikkakunnilla on parhaimmat mahdollisuudet voittoon kuin toisilla. Kolmanneksi, voittaminen kokemuksena painottaa sitä kuinka kilpaillaan, ei sitä, voitanko vai häviätkö. Tämä korostaa hyvää urhei-

lijahenkeä (sportsmanship) ja laajemmin reilua peliä (fair play). Ensimmäinen ja kolmas eivät välttämättä sulje toisiaan pois. Voittaminen tuloksena selviää vasta kilpailun lopussa, joten on mahdollista keskittyä kilpailemiseen kokemuksena ja silti nauttia mahdollisista palkinnoista. Kaikkein parasta ja nautinnollisinta on, kun voittaa palkinnon rehellisellä pelillä. (Chandler 1988, 4-7.)

2.2 Urheilu

Liikunta/urheilu (idrott) käsitteenä sisältää erilaisia aktiviteettejä leikeistä vakavampiin muotoihin. Käsitteen merkitys vaihtelee eri ihmisten kesken ja eri aikakausina. Urheilu on fyysinen aktiviteetti tai tietyn muotoista käyttäytymistä, jolle on määrätty tietty tavoite, säännöt ja tekninen suoritus. (Aggestedt & Tebelius 1977, 141.)

Urheilulle on ominaista organisointi, spesifit suoritustulokset ja erityistekniikat, sosiaalinen kilpailu, monimutkaiset ja erityiset muodolliset säännöt sekä enemmän lopputuloksen kuin itse prosessin korostuminen (Saarinen 1985, 14). Voidaan sanoa, että pyrkimys tuloksiin on urheilun keskeinen perustekijä. Urheilu on sosiaalista toimintaa, joka kehittyy leikinomaisessa muodossa kahden tai useamman osapuolen väliseksi kilpailuksi, ja jonka tuloksia taitavuus, taktiikka ja strategia määräävät. (Kempas 1986, 22.)

Urheilu on siis liikunnan alakäsite, joka tähtää kilpailulliseen menestykseen sekä nuorten että aikuisten urheilussa. Urheilun ja kilpailun käsitteet liitetään tavallisesti toisiinsa: ei urheilua ilman kilpailua ja juuri kilpailu edistää urheilua (Kyöstiö 1986, 119). Kilpa- ja huippu-urheilussa kilpailu saa aina merkityksensä voitosta. Voitto on olemassa voittona toisista, samoin häviö häviönä toisille. Vain yksi voittaa, yksilö tai joukkue, muut häviävät. Urheilussa kaikki harjoittelu tähtää voiton maksimointiin omalle kohdalle mahdollisimman usein. (Klemola 1995, 62.)

3 KILPAILU PROSESSINA

Kilpailu on sosiaalinen prosessi, joka hallitsee koko länsimaista sivilisaatiota. Kilpailun ongelmina ovat usein äärimmäiset tunteet ja epärationaaliset ajatukset sitä kohtaan. Lapsen kannalta kilpailua pidetään yleisesti potentiaalisena sosiaalistumisen välineenä ja merkittävänä tekijänä motivoivassa käyttäytymisessä. Kilpailun vaikutuksia lapsen ja nuoren kehitykseen joutuvat pohtimaan erityisesti vanhemmat ja liikuntakasvattajat. Kilpailun puolestapuhujat väittävät, että kilpailemaan oppiminen on avain menestykseen nyky-yhteiskunnassa. Kilpailun vastustajat puolestaan väittävät, että yhteistyötaidot ovat paljon tärkeämpiä kuin kilpaileminen. Tällainen asetelma, jossa kilpailu on joko hyvä tai huono tai kilpailu huono ja yhteistyö hyvä, sekä näihin liittyvät tunnepitoiset mielipiteet perustuvat yleensä rajoittuneisiin havaintoihin ja kokemuksiin ja hyvin harvoin tieteelliseen tutkimukseen. (Martens 1975, 66-67.) Myös lapsen kannalta kilpailu on arvioiva sosiaalinen prosessi (Roberts 1992, 180).

3.1 Martensin malli

Tämän mallin mukaan kilpailuprosessi sisältää neljä eri kategoriaa: objektiivinen kilpailutilanne, subjektiivinen kilpailutilanne, reagoiminen ja seuraukset. Ensimmäinen kategoria tarkoittaa yksinkertaisesti niitä todellisia fyysisen tai sosiaalisen ympäristön tekijöitä, jotka on mielivaltaisesti määritelty muodostettaessa kilpailullinen tilanne. (Martens 1975, 68-69.)

Toinen kategoria selittää sitä, kuinka henkilö tajuaa, hyväksyy ja arvioi objektiivisen kilpailutilanteen. Hänen arviointiinsa voi suuresti vaikuttaa se joutuiko hän kilpailutilanteeseen olosuhteiden pakosta vai omasta halusta. Lisäksi esimerkiksi henkilön motiivit, asenteet ja taidot vaikuttavat tässä kategoriassa. Prosessin kolmas osa kuvaa sitä kuinka henkilö reagoi objektiiviseen kilpailutilanteeseen. Hän joko hakeutuu uusiin tilanteisiin tai välttää niitä. (Martens 1975, 73.)

Mallin neljäs ja viimeinen kategoria vertailee henkilön reagointia suhteessa standardiin. Yleensä seuraukset ovat positiivisia tai negatiivisia, mutta ne voivat olla myös neutraaleja. Lisäksi ihmisen henkilökohtaiset ominaisuudet ratkaisevat vertailun merkityksen hänelle.

Esimerkiksi vaikka hän häviää pelin, niin jos hän ajattelee pelanneensa hyvin, seuraukset saattavat olla hänelle positiivisia eikä negatiivisia. (Martens 1975, 74.)

Ihmiset kokevat prosessin eri tavoin, joten ihminen on prosessin keskeisellä paikalla ja hän voi vaikuttaa prosessin eri tasojen suhteisiin. Henkilön aikaisemmat kokemukset, kyvyt, motivaatiot ja asenteet vaikuttavat siihen miten hän reagoi kilpailuun. (Martens 1975, 68-69.) Kuten missä tahansa sosiaalisessa prosessissa, jokainen taso on kilpailussa muiden tasojen vaikutuksessa. Tasoihin vaikuttavat myös ulkoiset tekijät, kuten palaute ja palkinnot. (Weinberg & Gould 1995, 119.)

3.2 Sovelluksia Martensin malliin

3.2.1 Objektiivinen kilpailutilanne

Yksinkertaisesti objektiivinen kilpailutilanne tarkoittaa sitä miten käsite kilpailu on määritetty. Aina kun määritelmän ehdot täyttyvät, niin tilanteesta tulee samalla objektiivinen kilpailutilanne. Weinbergin ja Gouldin teoksessa pohditaan kilpailun käsitteen määrittelyä juuri tästä näkökulmasta. He päätyvät tulokseen, että Martensin määritelmä on hyödyllinen tutkittaessa kilpailullista käyttäytymistä, koska se ottaa huomioon erilaiset kilpailun lopputulokset ja tavoitteet. (Weinberg & Gould 1995, 120.)

3.2.2 Subjektiivinen kilpailutilanne

Monet erilaiset asiat vaikuttavat siihen kuinka ihminen kokee kilpailutilanteen: onko hän osallistunut vapaaehtoisesti vai pakosta; millaisia kokemuksia hänellä on aiemmista vastaavista tilanteista, ovatko ne positiivisia vai negatiivisia; mitä mieltä hän on omista mahdollisuuksista; mikä on luultavasti kilpailun lopputulos. (Patriksson 1990, 94.)

Subjektiiivista kilpailutilannetta voidaan mitata eri tavoin. Voidaan puhua henkilön suoriutumismotivaatiosta tai kilpailullisuudesta. Gill ja Deeter laativat kyselylomakkeen nimeltä ”The Sport Orientation Questionnaire” (SOQ), jolla voitiin mitata urheilijan suoriutumismotivaatiota. Heidän tutkimuksensa paljasti kolme erilaista motivaatiotyyppiä. Urheilija on kilpailullinen tai hänellä on voitto- tai tavoiteorientaatio. Kilpailullisuus ilmenee haluna menestyä urheilukilpailuissa ja haluna osallistua kilpailuihin. Kahdella muulla orientaatiol-

la näyttää olevan vähemmän merkitystä haluna osallistua kilpailuihin. (Gill & Deeter 1988, 191, 200.)

Tavoiteorientaatio-henkilö yrittää kehittyä suorittamalla uusia tehtäviä ja parantamalla taitojaan. Hän määrittelee menestymisen omien standardien mukaan, jotka keskittyvät oppimiseen. Hän keskittyy enemmän prosessiin kuin lopputulokseen. Voitto-orientaatio-henkilö puolestaan vertailee itseään toisiin ja saa onnistumisen kokemuksia ollessaan muita parempi. Hänelle lopputulos on tärkeintä. (Singer, Murphey & Tennant 1993, 476.)

Henkilöt, joilla on tavoiteorientaatio, keskittyvät omaan suorittamiseen. Tavoitteena on kehittää omia suorituksia saavuttaen itsensä asettamia tavoitteita. Tavoitteena ei aina ole voittaminen. (Gill & Deeter 1988, 195, 200.) Roberts tarkoittaa, että tällaiset henkilöt eivät ole kiinnostuneita toisten suorituksista, vaan haluavat tehdä oman osuuden niin hyvin kuin mahdollista (Roberts 1986, 134). Lapsilla suoriutumismotivaatio liittyy kilpailullisuuden kehittymiseen. Suoriutumismotivaatio tarkoittaa tarvetta parantaa omaa suoritusta tilanteissa, joissa on mahdollista onnistua tai epäonnistua. (Thomas ym. 1988, 66.)

Urheilijan yksilöllinen kilpailullisuus johtaa puolestaan usein parempiin tuloksiin sekä yksilö- että joukkuelajeissa (Weinberg & Gould 1995, 127). Pojat ovat kilpailullisempia kuin tytöt (Aggestedt & Tebelius 1977, 243; Gill 1993, 320). Subjekttiivinen kilpailutilanne korostaa yksilöllisiä eroja. Esimerkiksi kilpailullinen ihminen tulkitsee tilanteita eri tavalla kuin ei-kilpailullinen. (Gill 1993, 316.)

Urheilussa korostetaan paljon kilpailua jotakin erinomaisuuden standardia (ulkoista tai sisäistä) kohtaan, ja tämä on myös suoriutumismotivaatioteorian keskeinen korostus. Yhteiskunnassa, joka arvostaa paljon menestystä, urheilussa, jossa painotetaan voittamisen tärkeyttä, ja tavallisessa motorisessa toiminnassa, jossa kehittyminen on haluttavaa, suoriutumisen perustarpeen tärkeys on melko selvää. (Alderman 1974, 203.) Suoriutumismotivaatio selittää siis tekemisen lopputulosta, ei itse tekemistä. Termi on lähellä kilpailumotivaatiota, joka ilmenee selvimmin kilpailutilanteissa. (Saari 1994, 13.)

3.2.3 Reagointi

Ihmiset reagoivat kilpailutilanteisiin subjektiivisesti. Reagointi voi olla toiminnallista tai sitten ei, esimerkiksi ahdistuneisuutta tai aggressiivisuutta. (Gill 1993, 316.) Reagointeja voidaan analysoida sekä fyysisesti että psykologisesti, mutta Martensin mallissa korostetaan psykologista puolta (Patriksson 1990, 94).

Jokainen meistä alkaa prosessoida syitä, kun me voitamme tai häviämme. On olemassa monia erilaisia selityksiä, mutta yleisimmät voidaan jakaa neljään ryhmään: taidot, yrittäminen, onni ja tehtävän vaikeustaso. Näitä ryhmiä voidaan sitten arvioida suhteessa itseensä, vastustajaan tai vastustajiin ja olosuhteisiin. (Roberts 1992, 181-182.)

TAULUKKO 1. Syyattribuutioiden ulottuvuudet (Weiner 1974, 6).

	sisäinen	ulkoinen
vakaa	taito	tehtävän vaikeustaso
epävakaa	yritys	onni

Lasten oletetaan käyttävän pelistä kertynyttä tietoa tehdäkseen arvioita voittamisen tai häviämisen syistä. Tutkimusten mukaan urheilussa tähän vaikuttavat enemmän tai vähemmän joukkueen aikaisempi menestysthistoria, voittojen/häviöiden tilastot, valmentaja ja erotuomari. Kontrollin sijainnin ulottuvuus vaikuttaa ylpeyden tai häpeän tunteisiin ja vakauden ulottuvuus tulevaisuuden odotuksiin voittojen ja häviöiden suhteen. Oletetaan, että nämä attribuutiot vaikuttavat lapsen tavoitekäyttäytymiseen. Esimerkiksi, jos lapsi uskoo, että häviäminen johtuu hänen taitojensa puutteesta, niin silloin hän odottaa epäonnistumista myös jatkossa ja tuntee häpeää häviöstä. Toisaalta, jos lapsi uskoo voittamisen johtuvan hänen hyvistä taidoistaan, niin lapsi odottaa menestystä jatkossa ja tuntee ylpeyttä voiton jälkeen. Näin lapsen arviot voittamisen tai häviämisen syistä vaikuttavat hänen tulevaisuuden odotuksiinsa, motivaatioonsa ja toiminnan jatkamiseensa sekä samaansa nautinnon ja tyytyväisyyden määrään. Lasten organisoidussa kilpaurheilussa tutkimusten mukaan lapset selittävät voittamista taidoilla ja yrityksellä sekä häviämistä onnella ja tehtävän vaikeudella. Lapsen ikä vaikuttaa myös ratkaisevasti kilpailun tulkintaan. (Roberts 1992, 183-184.)

Lasten tärkein väline tiedon keräykseen heidän omasta suhteellisesta kyvykkyydestään, mikä vaikuttaa heidän itsearvostukseensa, on vertaileminen urheilussa. Varsinkin pojille on tärkeää olla hyvä fyysisissä taidoissa. Lapset selittävät voittamista taidoilla ja yrityksellä sekä häviämistä onnella ja tehtävän vaikeudella. Lapset ottavat myös systemaattisesti huomioon joukkueesta ja itsestä riippuvat seikat, joukkueen edelliset voitto-/tappiostatot sekä voittojen ja tappioiden sen hetkiset jakaantumiset. Kaikki nämä tulokset viittaavat siihen, että lapset voivat prosessoida ja prosessoivat ympäristöstään saamiaan todisteita ja tekevät rationaalisia päätelmiä tapahtumien syistä. (Roberts 1992, 180-181, 183-184.)

Eri-ikäiset lapset korostavat erilaisia asioita päätellessään syy-seuraus-suhteita. Nicholls tutki 5-13-vuotiaiden lasten kognitiivista päättelykykyä. Hänen mukaansa lapset käyvät neljän tason läpi. 5-6-vuotiaat eivät osaa erottaa tuloksissa syytä ja seurausta. 7-9-vuotiaat alkoivat erottaa syyn ja seurauksen, mutta he edelleen keskittyivät sekä lopputulokseen että yritykseen. Nämä lapset uskoivat, että tasavertaiset yritykset johtivat tasavertaisiin tuloksiin. Kolmas taso ilmenee 9-11-vuotiailla. Tällöin lapset tiedostavat, että menestyminen vaatii yritystä, mutta myös taitotekijöitä otetaan huomioon. Kuitenkin menestystä selitettiin taidoilla vain silloin, kun lapset eivät osoittaneet yritystä. Vasta 13-vuotiaina nuoret alkoivat systemaattisesti käyttää taidon ja yrityksen käsitteitä sekä tiedostaa, että tulos on seurausta sekä taidoista että yrityksestä. (Nicholls 1978, 808-812.)

3.2.4 Seuraukset

Seuraukset voivat olla monenlaisia. Ne voivat olla välittömiä, kuten voitto tai häviö, tai ne voivat vaikuttaa henkilön taitoihin tai asenteisiin. Monesti seuraukset liittyvät myös itse kilpailutilanteeseen. (Gill 1993, 316.) Seuraukset voivat olla henkilön kannalta positiivisia, negatiivisia tai neutraaleja. Pitää muistaa, että henkilö kokee asioita ennen kaikkea suhteessa omaan luonteeseensa. On myös tärkeää erottaa lyhyt- ja pitkäaikaiset seuraukset toisistaan. Jollakin yksittäisellä epäonnistumisen kokemuksella tuskin on pitkäkantoisia vaikutuksia. Vasta useilla ja jatkuvilla huonoilla kokemuksilla voi olla vaikutusta lapsen psykososiaaliseen kehitykseen. (Patriksson 1990, 94.)

Kun lapset pystyvät tarkasti prosessoimaan sitä tietoa, joka on yhteydessä heidän omaan kyvykkyytensä urheilussa, niin silloin heidän käyttäytymisensä alkaa pohjautua tähän tietoon. Tietoa he keräävät sekä ihmisiltä että kilpailujen tuloksista. Jos lapsella vahvistuu ku-

va omasta kyvyttömyydestä, eli hän uskoo olevansa huono urheilussa ja hänen käyttäytymisellään on vähän vaikutusta lopputulokseen, niin silloin hänen motivaationsa ja kiinnostuksensa laskevat. Tällaiset lapset häiritsevät monesti toisia ja sanomme, että heillä on asenneongelma. Äärimmäisessä tapauksessa tämä johtaa drop-out-ilmioon. Toisin sanoen lapsi lopettaa harrastuksensa. Lapsi voi myös lopettaa siitä syystä, että hän väsyy jatkuvaan kilpailamiseen, vaikka hän olisi kuinka taitava tahansa. Tällöin puhutaan psykologisesta loppuun palamisesta. (Roberts 1992, 186.)

4 KILPAILU JA YHTEISKUNTA

Inhimilliseen yhteiselämään ja sen suuriin, alkuperäisiin toimintoihin on alusta alkaen liittynyt leikki. Alun perin ei pyritty kilpailemiseen, vaan toiminta oli mieluista sinänsä. Nykyisellä urheilulla ei ole enää mitään tekemistä leikin kanssa, sillä sille on ominaista kilpailun yksipuolisuus. Leikistä on tehty totta. Urheilua on systematisoitu ja organisoitu niin paljon, että vakavuus on voittanut iloisuuden. (Huizinga 1938, 13, 223-226.)

Kulttuuri määrittelee ne tavoitteet, joihin yksilöt pyrkivät ja tavat, joilla niihin pyritään. Kulttuurin vaikutus on suurempi kuin kilpailun rakenteella. Vaikka peli on rakenteeltaan kilpailullinen, niin yhteiskunnissa, joissa korostetaan yhteistyötä, se ei aiheuta ongelmia, sillä voittaminen ei ole elämän ja kuoleman kysymys. Sen sijaan pelaajat kilpailevat ystävällisyyden ja yhteistyön hengessä. (Orlick 1978, 112, 147.)

Yhteisöämme nimitetään monesti kilpailuyhteiskunnaksi, jossa kilpaillaan kaikesta ja erityisesti elintasosta eli aineellisista arvoista. Kilpailusta on tullut itseisarvo tai elämäntapa, joka hyväksytään yleisesti ja jota pidetään luonnollisena. Kilpailua käydään sekä yksilöiden että kansainvälisesti valtioiden tasoilla. (Kyöstiö 1986, 116-117.) McClelland kutsuu erityisesti Pohjois-Amerikan ja Pohjois-Euroopan valtioita saavutusyhteiskunniksi (engl. *achievement societies*), joita leimaa edelleen pyrkimys nopeaan taloudelliseen kasvuun monilla aloilla, esimerkiksi teollisuudessa, politiikassa ja kulttuurissa (McClelland 1961, 1-2, 63).

Nykypäivän maailma arvostaa yli kaiken kilpailemista ja kilpailun voittajia. On vaikea löytää sellaista elämänalaa, johon kilpailu ei olisi tunkeutunut, ja jossa ei noteerattaisi voittajia sekä häviäjiä. Kilpailu on niin tuttu, elämänkuvaan kuuluva ilmiö, että emme juuri ihmettele tai kyseenalaista sen olemassaoloa, saati sen mielekkyyttä ja kaikkialle tunkeutumisen perustetta. Länsimainen kulttuuri korostaa enemmän suorituksia ja saavutuksia kuin elämisen harmoniaa, enemmän erilaisuutta kuin yhtäläisyyttä, enemmän oma- kuin yhteisvastuuta ja samalla enemmän itsekkyyttä kuin epäitsekkyyttä. Kilpailu näyttää luontuvan tällaiseen erittäin hyvin. (Heinilä 2001, 12, 14.)

Kilpailua ei voi eikä tarvitse poistaa. Meidän pitää kuitenkin päästä irti siitä filosofiasta, että pitää voittaa millä hinnalla hyvänsä. Voittaa voi muutenkin kuin olemalla ykkönen.

(Baumgarten 1988, 39.) Kun kilpailullisista peleistä tulee tärkeämpiä kuin ihmisistä, niin kilpailulla alkaa olla tuhoisia vaikutuksia. Jos voittamisesta tulee riittävän tärkeää, niin ihminen tekee kirjaimellisesti mitä tahansa voittaakseen. (Orlick 1978, 118.)

4.1 Urheilukilpailun historiaa

Ensimmäiset merkit antiikin Kreikan urheilusta on löydetty maalauksista ja veistoksista kuningas Minoksen palatsista Knossoksesta noin 1300 eKr., ja Homeroksen kirjoituksista noin 850 eKr. Historian ensimmäinen maininta kilpailuista löytyy juuri Homeroksen kirjoituksista, joista yhdessä hän kertoo Akilleen järjestäneen kilpailut ystävänsä kunniaksi. (Patriksson 1973, 20.)

Urheilullisen kilpailun juuria etsittäessä viitataan monesti kreikkalaiseen perinteeseen, johon liittyivät sankaruus, kunnia, kilpailu ja individualismi. Tällaista kilpailua harrastivat vain eliitti-luokkaan kuuluvat. Säännöt sisälsivät moraalisia vaatimuksia, kuten rehtiys, kunnia ja jalous, mutta vähitellen alkoivat vallita toisenlaiset piirteet, kuten voitto mihin hintaan hyvänsä, vilppi, palkkiot ja julkisuus, jo antiikin aikana. Pitkä keskiaika ja uuden ajan alku aina 1800-luvulle asti ei tuntenut juuri ollenkaan organisoitua kilpailua. Industrialismin synty herätti taloudellisen kilpailun hengen, johon liittyi siirtomaiden riisto. Modernin kapitalismin nousu 1800-luvulla merkitsi paluuta hellenistisen kulttuurin kilpailumentaliteettiin, aluksi erityisesti aineellisten tavoitteiden osalta. (Kyöstiö 1986, 113-114.) Urheilu kansainvälistyi uuden ajan olympialaisten johdosta (1896) ja laajeni; alkoi varsinainen kilpaurheilu (Kempas 1986, 21).

4.2 Kilpailu ja ihminen

Onko ihminen luonnostaan kilpaileva olento? Vastaus löytyy perimän ja ympäristön vaikutusten suhteesta. Jos kilpaileminen katsotaan ihmisen perusvietiksi, niin sillä voidaan perustella kaikenlaista kilpailua, missä ihmiset ovat osallisena. Jos puolestaan katsotaan, että kilpailu on sosiaalisen elämän tuote, niin sen hallitseminen ja ohjaaminen helpottuvat huomattavasti. (Kyöstiö 1986, 117.)

Useat henkilöt ovat tutkineet kilpailun perimmäisiä syitä. Heistä kaksi, Benedict ja Mead, ovat tutkimuksillaan osoittaneet, että ympäristön, nimenomaan kulttuurin vaikutus ratkaisee, esiintyykö ihmisissä kilpailuhenkeä vai ei. Pueblointiaanien keskuudessa ei suvaita ilmiöitä, jotka liiaksi korostavat yksilön merkitystä. Heidän toimintaansa luonnehtivia piirteitä ovat lempeys ja tasavertaisuus. Esimerkiksi kilpajuoksussa puebloja kiinnostavat ainoastaan tasapäiset ottelut; ylivoimainen juoksija pilaa kilpailun eikä häntä suvaita. (Benedict 1966, 87, 104.)

Mead tutki erilaisia primitiivisiä yhteiskuntia. Arapesit suosivat persoonallisuutta, joka oli feminiininen, epäaggressiivinen ja kilpailua karttava. Mundugomorit taas kehittyivät lapsuudesta lähtien hillittömiksi ja aggressiivisiksi, joille toisten voittaminen oli tärkeää. Mead päätyi lopputulokseen, jonka mukaan persoonallisuuden piirteet ovat kulttuurin ehdollistamia, eivät sinänsä perittyjä. (Mead 1963, 266.) Ihmisten keskinäiset suhteet, toisin sanoen ympäristön antamat virikkeet ja mallit johtavat kilpailuun ja vihamielisyyteen (Madsen & Lancy 1981, 389; Munroe & Munroe 1977, 146.)

Myös Orlick väittää, että kilpaileminen on opittu ominaisuus ja, että jopa esihistorialliset ihmiset selviytyivät hengissä vain tekemällä yhteistyötä ja jakamalla asioita. Lisäksi hänen tutkimuksensa monista erilaisista yhteiskunnista osoittavat, että löytyy sekä kilpailullisia että enemmän yhteistyötä korostavia yhteisöjä. Yhteiskunnan sosiaalinen rakenne ratkaisee sen, ovatko yhteisön jäsenet kilpailullisia vai yhteistyökykyisiä. Kulttuurit, jotka korostavat paljon kilpailua, arvostavat yksittäisten ihmisten menestystä, yksityistä omaisuutta ja niillä on sosiaalinen rakenne, joka riippuu yksilöiden aloitteista. Meidän (länsimainen) kulttuurimme ihannoit kilpailua. Palkitsemme voittajia ja syrjimme häviäjiä. Koulutusjärjestelmämme perustuu kilpailulle. Emme opeta lapsia rakastamaan oppimista, vaan opetamme heitä hankkimaan mahdollisimman hyviä arvosanoja. Emme opeta lapsia rakastamaan urheilua, vaan opetamme heitä voittamaan pelejä. (Orlick 1978, 19-25.)

Biologinen perimä ei siis säädä toimintamalliamme, vaan se riippuu meistä itsestämme haluammeko kilpailla vai pyrimmekö yhteistoiminnan avulla ratkaisemaan pulmiamme. Yhteiskunnan hallitseva käytäntö voi kuitenkin rajoittaa valintamahdollisuuksiamme. Emme pysty tiedostamaan muita toimintavaihtoehtoja, jos yhteiskunnan eri toiminta-alueet ovat aivan kilpailujärjestelmän kyllästävät. (Heinilä 2001, 13.)

4.3 Yhteistyö – vaihtoehto kilpailulle?

Sherif huomauttaa, että on vaikea löytää kilpailutilannetta, josta ei löytyisi yhteistyötä jonkun muun kanssa. Samoin jokainen yhteistyötilanne sisältää jonkin tason kilpailua ryhmän sisällä tai jonkun muun ryhmän kanssa. Alun perin, sana kilpailu pohjautuu latinan kielen verbiin, joka tarkoittaa ”etsiä yhdessä”. Täten, käsitteet kilpailu ja yhteistyö eivät välttämättä sulje toisiaan pois. (Sherif 1976, 19.) Auttamalla urheilijoita yhteistyöhön yhteisten tavoitteiden saavuttamiseksi, ja vähentämällä voiton korostamista ei ainoastaan luoda sosiaalisesti positiivista ympäristöä, vaan myös parannetaan suorituskykyä (Weinberg & Gould 1995, 125).

Peli muodostaa pienen yhteiskunnan, joka voi muokata meitä eri suuntiin. Meitä muokkaavat säännöt, toisten ihmisten palautteet, palkinnot ja rangaistukset. Kun olemme päässeet sisälle peliin, niin alamme muokata toisia. Näin peli alkaa elää ja saa voimaa pelaajista. Miksi emme siis loisi ja pelaisi pelejä, jotka tekisivät meistä yhteistyökykyisiä, rehellisiä ja huomaavaisia toisia kohtaan? Yhteistyötä korostavilla peleillä olisi erityisesti vaikutusta ujoille lapsille ja lapsille, joilla on heikko itsetunto. Mitä epävarmempia olemme, sitä enemmän tarvitsemme hyväksyntää, ja sitä enemmän arvostamme olla pidettyjä. (Orlick 1978, 138, 142-143.) Samoin kuin kilpailullisuus on opittua, niin myös yhteistyökykyä voidaan oppia ja opettaa (Thomas ym. 1988, 67; Gill 1993, 324).

Silloin, kun ihmiset huomaavat, että yhteistyö, auttaminen ja jakaminen voivat olla hyvin palkitsevia sekä itselle että toisille, heille alkaa kehittyä tapoja tehdä yhteistyötä. Mitä enemmän saamme kokea palkitsevia yhteistyön muotoja, sitä enemmän positiiviset kokemukset hallitsevat elämäämme ja yhteiskuntaamme. Yhteistyön arvo ja hauskuuden merkitys tulevat yhä tärkeämmiksi, kun yhteiskuntamme muuttuu yhä kilpailullisemmaksi ja teknisemmäksi. Niitä, joita kiinnostaa elämän kokonaisuus ja lasten psykologinen terveys, täytyisi toimia yhdessä sen hyväksi, että lapsista voisi kasvaa iloisia, itsevarmoja ja yhteistyökykyisiä. (Orlick 1978, 112, 145.)

Johnson ja Johnson analysoivat 122 tutkimusta selvittääkseen kuinka asenteet kilpailua ja yhteistyötä kohtaan vaikuttivat suoritukseen. Tulokset osoittavat, että yhteistyön mukaisilla oppimiskokemuksilla on taipumusta nostaa suoritustasoa enemmän kuin kilpailullisilla tai yksilöllisillä oppimiskokemuksilla. Nämä tulokset tulivat esiin kaikissa ikäluokissa, kaikis-

sa aihealueissa, tehtävissä, jotka sisälsivät käsitteiden omaksumista, verbaalisissa ongelmanratkaisuisissa, luokittelussa, tilan ongelmanratkaisuisissa, muistamisessa ja motorisissa taidoissa. Lisäksi useimmilla ihmisillä yhteistyökokemukset antavat suurempia odotuksia menestymiselle tulevaisuudessa kuin kilpailulliset tai yksilölliset kokemukset. (Johnson & Johnson 1985, 275.)

Yleisesti yhteistyötavoitteiset rakenteet johtavat huomattavasti parempiin psykologisiin tuloksiin kuin kilpailulliset tavoitteet ja rakenteet. Kun kilpailua korostetaan ulkoisesti tai voittamista korostetaan muiden kustannuksella, niin kilpailu estää lapsia elämästä yhdessä ja muodostaa suuren esteen ystävälliseen vuorovaikutukseen ja yhteistyöhön. Ei ole todisteita siitä, että kilpaileminen purkaisi lasten turhautumisia ja vihan tunteita. Päinvastoin, on mahdollista, että kilpaileminen lisää lasten aggressiivista käyttäytymistä. Niin kauan kuin joukkueiden välinen kilpailu ei ole liian vakavaa tai intensiivistä, on joukkueiden välinen kilpailu psykologisesti terveempää kuin joukkueen sisäinen kilpailu. (Iso-Ahola 1980, 211.)

5 KILPAILU JA LAPSI

Tilanteessa, jossa lapsen suoritusta tai taitoja arvioidaan, hänen käyttäytymiseensä vaikuttavat hänen motivaationsa onnistua tai välttää epäonnistumista, hänen arvionsa omista mahdollisuuksistaan saavuttaa eritasoisia onnistumisia ja hänen arvostuksestaan kohti hänen suorituksensa mahdollisia seurauksia. Tämä on aina totta kilpailuissa, koska niissä arvioidaan henkilöiden suorituksia. (Smith 1969, 220-221.)

Vanhemmat, opettajat, kaverit ja sisarukset ovat tärkeitä määritellessä sitä korostusta, jonka lapsi antaa kilpailemiselle oman kehityksensä eri vaiheissa. Kilpailun ymmärtämisen kehitys tapahtuu sosiaalisessa ympäristössä. Lapsi kasvaa perheensä keskellä tietyssä kulttuurissa ja hän oppii samat arvostukset kilpailemisen suhteen, joita merkittävät läheiset ja kulttuuri korostavat. (Roberts 1992, 181.)

Ei ole mitään selvää tarvetta kilpailuttaa 5-9-vuotiaita erilaisissa peleissä. Turha kilpaileminen estää monia lapsia tuntemasta hyvää oloa itseään tai liikkumistaitoja kohtaan, sillä vain harvat voittavat. Lapsille suunnatuissa liigoissakin korostetaan parhaita; on mestaruuksia, pudotuspelejä, all-star-pelaajia ja muita pelaajapalkintoja. Lapsille pitäisi tarjota mahdollisuutta olla kilpailematta ilman, että se vaikuttaisi alentavasti hänen arvosteluunsa. (Baumgarten 1988, 38-39.) Vielä parempi olisi, jos lapsille tarjottaisiin mahdollisuutta kokea kilpailun jännittävää maailmaa ilman, että häviäminen vaikuttaisi negatiivisesti lapsen itsetuntoon.

Riippumatta siitä miten kilpailut on järjestetty, nuori itse kokee kilpailun karsivana systeeminä. Tilanne voi olla ongelmallinen, jos hän samalla uskoo, että hänen mahdollisuutensa menestyä ovat vähäiset. Vielä 14. ikävuoteen asti on olemassa lasten urheilukouluja ja vastaavia, joissa kilpaillaan hyvin vähän jos ollenkaan, mutta seuraava mahdollisuus olla mukana urheilussa kuntoilumielessä koittaa vasta noin 30-vuotiaana. Kyselyn tulokset (vastaa-jina peruskoulun 8.-luokkalaiset) osoittivat selvästi, että nuoret eivät osallistuisi missään tapauksessa yksilölajeihin, kuten telinevoimisteluun tai uintiin, jos tietäisivät olevansa huonoja. (Laakso 1985, 134-135.)

Monet käyttäytymisemme piirteet ovat muodostuneet niissä leikeissä ja peleissä, joita harastimme lapsina. Lapsi oppii miten maailma toimii ja kuinka toimia tässä maailmassa ensisijaisesti fyysisen aktiivisuuden kautta. Lasten leikki, organisoidut pelit ja urheilu valmistaavat heitä elämää varten. Tämä fyysinen ympäristö voi perustua yksipuolisesti voiton tavoitteluun, jonka seurauksena lapset omaksuvat negatiivisia käyttäytymisen piirteitä, kuten valehtelua, pettämistä ja jopa väkivaltaa. Toisaalta leikkien ja pelien kautta voidaan vahvistaa myös positiivisia piirteitä, kuten yhteistyötaitoja. (Orlick 1978, 139.)

Gerson (1977, 10) väittää, että toisten ihmisten läsnäolo ei ole välttämätön kilpailun esiintymiselle ja, että yksilö voi kilpailla itsensä kanssa. Aikuisille tämä onkin mahdollista, sillä he käyttävät sosiaalisessa vertailussa absoluuttisia standardeja. Kuitenkin lapset viidennestä ikävuodesta varhaisnuoruuteen asti käyttävät suhteellista vertailua toisiin. Täten toisten läsnäolo on välttämätöntä lasten kohdalla, jotta kilpailua esiintyisi. (Roberts 1992, 181; Sherif 1976, 20.)

5.1 Kilpailu ja lastenkasvatus

Lapsella on luonnostaan tarve leikkiä ja liikkua kehittyäkseen. Pienten lasten spontaaneissa leikeissä saattaa esiintyä näennäistä kilpailua, mutta yleensä niissä toiminta on pääasia. Leikki voidaan lopettaa välittömästi, kun äiti kutsuu. Voittaminen ei ole tärkeää. Jos leikki ei ole hauskaa, siihen ei ryhdytä tai siitä luovutaan pian. Tilanne kuitenkin muuttuu, kun lapsi joutuu kouluun. Perinteiset spontaanit leikit työntyvät syrjään ja sijaan tulevat liikuntakasvatuksen ottelut, vertailevat koetulokset sekä voittajat ja häviäjät. (Kyöstiö 1986, 124.)

Vanhempien suuri osallistuminen ja läsnäolo, autoritäärinen valmentaminen ja ulkoisten palkintojen käyttö vähentävät lasten sisäistä motivaatiota ja nauttimista peleistä. Koska pelit itsessään ovat sisäisesti motivoivia, niin ei tarvita ulkoisia palkintoja ja rangaistuksia. Päinvastaisessa tilanteessa on vaarana, että lasten leikistä tulee totista työtä. (Iso-Ahola 1980, 212.)

Jos sitoudumme parhaaseen mahdolliseen lasten kehitykseen, niin meidän täytyy yrittää säilyttää kaikkien lasten motivaatio, ei vain niiden, jotka menestyvät hyvin. Kuitenkin, organisoidun urheilun kilpailujärjestelmässä, jossa lapset kokevat intensiivistä ja normatiivis-

ta sosiaalista vertailua, lapset ovat epätasa-arvoisessa asemassa. Tämä on valitettavaa erityisesti lasten urheilussa, jossa taidot ovat usein seurausta lapsen psykologisesta kypsyydestä tai kokemuksista. (Roberts 1992, 187.)

Kasvatuksessa meidän päähuolemme on oppiminen. Lapset voivat oppia sekä hyvää että pahaa. Meidän täytyy välttää tilanteita, jotka tuottavat paljon epäonnistumisia, ja täten odotuksia epäonnistua. Sen sijaan tarvitsemme tilanteita, joissa lasten ahdistuneisuus on vähäistä ja he ovat vapaita kysymään, yrittämään, tutkimaan ja kokeilemaan rajojaan ilman pelkoa epäonnistua. Jos oppilas epäilee kykyjään suorittaa tehtävä, hän mieluummin on yrittämättä kuin yrittää onnistua. Toisaalta, jos tällainen oppilas pakotetaan yrittämään, hän todennäköisesti tekee vain puolitusissaan, jolloin hän ei epäonnistu, kun ei edes tehnyt toisissaan. (Martens 1978, 101.)

Eräässä tutkimuksessa vertailtiin kilpailullista ja ei-kilpailullista palkitsemista lasten reagoointeihin. Tulosten mukaan kilpailullinen ympäristö aiheutti itsensä syyttelyä epäonnistuksessa ja joitakin egoa vahvistavia strategioita menestyessä. Epäonnistujat kokivat voimakkaita negatiivisia tunteita ja kokivat itsensä vähemmän kyvykkäiksi kuin menestyvät kumppaninsa. Menestyjät puolestaan kokivat ansaitsevansa palkitsemista enemmän kuin epäonnistuneet toverinsa. Ei-kilpailullisessa ympäristössä ei havaittu tällaisia itsensä ja toisten arvioimista. (Ames, Ames & Felker 1977, 1.) Kasvatuksen kannalta on siis sitä parempi, mitä vähemmän organisoimme lasten urheilua ja mitä vähemmän korostamme kilpailua siinä (Roberts 1992, 187).

Kilpailun rakenne on myös tärkeä. Oletetaan, että meillä on peli nimeltä ”Voittaja ruudussa”. Voittaja on se, joka pystyy olemaan kolmekymmentä sekuntia pienen neliön sisällä. Lisätään tuloksen merkitystä sillä, että voittajaa keuhataan ja hänelle maksetaan paljon rahaa. Häviäjiä syrjitään ja nolataan. Mitä ihminen on valmis tekemään tässä vaiheessa voittaakseen? Entäpä, jos annetaan olettaa, että pelaajien ihmis- ja elämänarvo kokonaisuudessaan sekä itsearvostus riippuvat ainoastaan tämän pelin voittamisesta. Mitä keinoja ihmiset käyttäisivät voittaakseen? Kuinka moni häviäjä jatkaisi pelaamista? Nyt muutamme rakenteen täysin ja vaihdamme nimeksi ”Kaikki ruudussa”. Tavoitteena on saada mahdollisimman moni ruudun sisälle tai koskemaan ruutua. Kuinka ihmiset nyt pelaisivat? Tällä tavoin rakenne vaikuttaa käyttäytymiseen. (Orlick 1978, 146-147.)

Tehokas suorituskyvyn kehittäminen ei ole esteenä kasvatustoiminnalle valmennuksessa, jos toiminnan ilmapiiri, sosiaalinen vuorovaikutus ja käytetyt menetelmät ovat oikeat. Sen sijaan liika tehokkuuteen pyrkivä kilpailujärjestelmä ja voiton maksimointi ovat selvä uhka kasvatuksellisten tavoitteiden saavuttamiseksi. (Parkatti 1990, 19.)

Eräs liikunnan kasvatusmahdollisuuksiin vaikuttava tekijä on toiminnan organisoitumisen aste ja se, kuka toimintaa organisoii. Kilpailun lailla myös nuorten urheilun organisointi voi vaihdella suuresti. Adler ja Adler (1994) ovat muodostaneet yhden jatkumon urheilun organisoinnin asteesta:

1. Spontaani urheilu

Lapset organisoivat toiminnan itse. Toiminnot ovat itse keksittyjä tai sovellettuja aikuisten urheilun lajeja. Ryhmät ovat heterogeenisiä ja voivat sulkea joitakin halukkaita ulkopuolelle. Tuomaria ei ole ja osallistujat pitävät itse huolta säännöistä.

2. Ei-kilpailullinen organisoitu urheilu

Aikuiset järjestävät ja valvovat. Kaikki halukkaat pääsevät mukaan, eikä taidon mukaista karsintaa tapahdu. Toiminta korostaa sosiaalista yhteisyyttä ja leikinomaisuutta. Pistelaskua ja voittamista ei korosteta, vaikka kilpailun elementti voi olla mukana.

3. Kilpailullinen urheilu

a. *Demokraattinen urheilu*. Kilpailu korostuu ja vakavuus lisääntyy, kun pistelasku, sijoittuminen ja sarjataulukko tulevat tärkeiksi. Toiminta alkaa olla karsivaa, vaikka halutaan korostaa toiminnan harrastuksenomaisuutta ja leikinomaisuutta. Ihanteen ja toiminnan välillä on usein syvä kuilu.

b. *Meritokraattinen kilpaurheilu*. Avoimesti kilpailullista. Taitoa ja suoritusta palkitaan yhä enemmän, kun taas yrittäminen ja reiluus jäävät vähemmälle huomiolle. Kilpailut eivät ole enää paikallisia ja muun muassa valtakunnalliset play-off-ottelut tulevat mukaan ja samalla karsinta lisääntyy. Nuorten urheilijoiden nimiä ja tulosluetteloita alkaa näkyä lehdissä.

c. *Kilpailun eliittitaso*. Keskitytään kokonaan urheiluun. Vapaa-ajan täyttää määrätietoinen urheilu sekä nuorelta itseltään että hänen perheeltään. Päätöksiin eivät enää vaikuta reilu peli ja eettiset arvot, vaan tulokset ja saavutukset. Valmentajat ruokkivat voittamishalua ja saattavat rohkaista käyttämään hyväksi tuomarin virheitä. Eliittitaso on äärimmäisen karsivaa. (Adler & Adler 1994, 312-323.)

5.1.1 Lasten ja nuorten moraali

Kohlbergin teoria kuvaa, miten kognitiivisen kehityksen myötä siirrytään moraalisisessa kehityksessä alemmilla heteronomisen moraalin tasoilta korkeammalle kohti moraalista autonomiaa (Kohlberg 1984, 652-657). Moraalinen autonomia tarkoittaa sitä, että yksilö oppii itse arvioimaan monipuolisesti moraalisia tilanteita ja ihmisten tekojen seurauksia näissä tilanteissa. Tavoitteena on siten kyky ratkaista moraalisia ongelmia. Tämän kyvyn kehittymiseen tarvitaan muun muassa keskustelua arvoista ja moraalissäännöistä, kokemusten saamista erilaisista tilanteista, sosiaalista havaintokykyä ja taitoa asettua toisen ihmisen asemaan. Moraalisen kehityksen perustana on siis sosiaalinen vuorovaikutus. (Telama & Laakso 1997, 277.)

On olemassa ristiriita nuorten moraalisen kehityksen ja nuorten urheilun moraalia koskevan kehityksen välillä. Kun nuori alkaa siirtyä heteronomisesta moraalista kohti moraalista autonomiaa, hänellä on paremmat mahdollisuudet tehdä moraalisia arvioita ja päätöksiä. Kuitenkaan tämä ei näy urheilussa. Telama ja Laakso selittävät tätä kilpailulla ja sen vaikutuksella ihmisen käyttäytymiseen. Kilpailu motivoi voimakkaasti käyttäytymistä. Se on sosiaalisen yhteistyön vastakohta. Kilpailussa yksilöllä tai joukkueella on lupa toimia varsin itsekkäästi, eikä esimerkiksi vastustajan tai vastustajien auttaminen voi tulla kysymykseen. Kilpailun yhteyteen, jossa vain yksi voi voittaa, sopii huonosti sosiaalisuus, empaattisuus tai altruismi. (Telama & Laakso 1997, 281.)

Kun nuoret siirtyvät aikuisten organisoimaan urheiluun, siirtyy suuri osa moraalisisesta vastuusta aikuisille, lähinnä tuomarille ja valmentajalle. Kun korostetaan tuomarin auktoriteettia, eikä vaadita pelaajilta omaa ajattelua, niin nuoret oppivat varsin pian asenteen, jonka mukaan sääntöjä saa rikkoa, jos tuomari ei huomaa. Tällöin siis moraalinen vastuu siirtyy pelaajasta pelaajan ulkopuolelle. Pahimmillaan tämä tarkoittaa myös sitä, että pelaaja suostuu vahingoittamaan vastustajaa valmentajan pyynnöstä. (Telama & Laakso 1997, 283-284.)

Vaikka urheilijoiden moraalinen ajattelu saattaa edustaa alempaa tasoa kuin ei-urheilijoiden ajattelu, niin urheilu ei sinänsä ole moraalitonta. Samoin on kyseenalaista väittää, että urheilu kehittää moraalista ajattelua. Se, että sääntöjen rikkominen, aggressiivisuus ja tietynasteinen väkivaltakin ovat joissakin urheilulajeissa yleisiä, ovat ilmauksia lajin piirissä

vallitsevasta niin sanotusta alakulttuurista. Alakulttuuri on antanut lajille uudet käyttäytymissäännöt ja normit. Urheilu yleensäkin voidaan nähdä omana moraalisena maailmanaan, jonka toiminnat eivät kaikilta osiltaan noudata arkielämän moraalisääntöjä. Nuorten kannalta ongelmaksi muotoutuu kaksinaismoraali. Lisäksi nuoret eivät ymmärrä normien rajoittamista tiettyihin tilanteisiin eivätkä välttämättä edes hyväksy niitä. (Telama & Kahila 1995, 415.) Huijaamiset ja sääntöjen rikkomiset alakulttuureissa ovat usein odotettavia alakulttuurin omien normien perusteella. Vaikka rikkomuksista rankaistaan, niin niitä voidaan pitää tarpeellisina ja hyvinä sen alakulttuurin sisällä. Esimerkiksi vastustaja voidaan tarkoituksellisesti taklata, jotta estetään häntä yrittämästä maalintekoa. Tällaiset rikkomukset tulevat osaksi pelin taktiikkaa ja strategiaa. (McPherson, Curtis & Loy 1989, 264.)

Urheilun yhteydessä moraalisiin liittyvät nuoren oman moraalin lisäksi toiminnan ilmapiiri ja se tilanne, jossa nuori tekee ratkaisuja. Stephens ja Bredemeier tutkivat jalkapalloa pelaavien tyttöjen moraalista ja tämän tutkimuksen tulokset osoittivat, että joukkueen sisällä vallitsee niin sanottu moraalinen ilmapiiri, johon vaikuttavat pelaajan oman moraalista sekä pelaajan käsitykset joukkuekavereiden ja valmentajan moraalista ja asenteista (Stephens & Bredemeier 1996, 170). On siis mahdollista, että tietty käytös voi tuntua ulkopuolisesta täysin moraalittomalta, vaikka se olisi yleisesti hyväksyttyä tietyn lajin tai joukkueen sisällä.

Toisessa tutkimuksessa tutkittiin erään reilun pelin piirteiden (vastustajan huomioiminen) sosiaalista kontekstia. Ensiksi, vastustajan huomioimisen aste riippui siitä, miten se vaikutti omaan mahdollisuuteen voittaa. Oma hyöty oli tärkeämpi kuin vastustajan hyvinvointi, mutta jos oma voitto oli selvä, niin tällöin urheilijat olivat valmiimpia auttamaan vastustajaa. Toiseksi, joukkueurheilijat osoittivat vähemmän huolta vastustajaa kohtaan kuin yksilöurheilijat. Tämä voidaan ymmärtää erilaisilla sosiaalisilla ympäristöillä. Yksilöurheilija on lähinnä vastuussa vain itselleen tekemistään ratkaisusta, mutta joukkueurheilija on vastuussa sekä itselleen että joukkuekavereille ja valmentajalle. Joukkueurheilija on mieluummin sankari, joka auttoi joukkuetta voittamaan kuin saada arvostelua siitä, että ajatteli enemmän vastustajaa ja petti näin joukkueen. (Vallerand, Deshaies & Cuerrier 1997, 134-135.)

5.1.2 Moraalikasvatus

Moraali koskee sitä, mikä on oikein ja väärin. Sillä, mitä yksilö tekee, on seurauksia toisten ihmisten kannalta. Se, että moraali liittyy yksilöiden välisiin suhteisiin, yhdistää moraalिन sosiaaliseen käyttäytymiseen. Sosiaalista ja moraalista kehitystä tai kasvatusta onkin vaikea erottaa toisistaan. (Telama & Laakso 1997, 276.)

Habermas jakaa ihmisten väliset toiminnot kommunikatiiviseen ja strategiseen toimintaan. Vuorovaikutus on kommunikatiivista, kun osallistujat koordinoivat toimintasuunnitelmaansa yksimielisesti. Strategisessa toiminnassa henkilö pyrkii vaikuttamaan toiseen yksilöön saadakseen vuorovaikutuksen jatkumaan itselleen sopivalla tavalla. Jos toimijat ovat kiinnostuneita yksinomaan menestyksestä, he pyrkivät vaikuttamaan vastapuoleen ja toimivat siten strategisesti. Kommunikatiivinen toiminta, jossa toimijat ovat valmiita koordinoimaan toimintasuunnitelmiaan, voi tähdätä yhteisymmärrykseen. (Habermas 1990, 58.) Urheilun maailma sisältää monenlaisia sekoituksia kilpailu- ja yhteistyöstrategioita sekä urheilijoiden orientaatioita. Todellinen haaste on löytää niiden oikea sekoitus. (Weinberg & Gould 1995, 127.)

Liikunta ja urheilu tarjoavat hyvät mahdollisuudet tukea lasten ja nuorten kasvua ja kehitystä, kunhan pidetään mielessä muutamat avainasiat. Näitä ovat nuorten välinen sosiaalinen vuorovaikutus, yksilön vastuuta korostava omatoimisuus ja harkitseva suhtautuminen kilpailun määrään ja laatuun. Sosiaalisuuden ja moraalisen ajattelun oppimisessa on tärkeämpää miten tehdään kuin se, mitä tehdään. Valitettavan usein toiminta lasten ja nuorten urheilussa on autoritaarista ja valmentajakeskeistä sekä lasten keskinäinen vuorovaikutus ja omatoimisuus hyvin vähäistä. (Telama & Laakso 1997, 287.)

5.2 Lapsen valmiudet kilpaurheiluun

Valmius tarkoittaa kypsyyttä ottaa vastaan kilpaurheilun haasteet. Monesti korostetaan fyysisiä ja motorisia kykyjä valittaessa nuoria urheiluun. Tämä ei voi kuitenkaan olla ainoa peruste, kun puhutaan kilpaurheilun kuormittavuudesta nuorten elämään. Lapsen valmiutta voidaan kuvata termeillä kasvu, kypsyys ja kehitys. Kasvu viittaa kehon mitattaviin muutoksiin (pituus, paino, rasvan määrä jne.), kypsyys viittaa biologiseen kypsyyteen, johon sisältyvät luuston kehityksen taso ja seksuaalisen kehityksen taso, ja kehitys viittaa laajem-

paan käsitteeseen, johon sisältyvät erilaiset sosiaaliset, emotionaaliset, älylliset ja motoriset osa-alueet. Varhaisnuoruudessa (noin 9-14-vuotiaat) on urheilulla suuri merkitys nuorten elämään. Täten kaikenlainen urheilullinen menestys on merkittävä nuorten positiivista kehitystä tukeva tekijä. (Malina 1986, 45-46.)

Hyvin nuoret lapset eivät osaa kilpailla eivätkä vertaile itseään muihin. Puolentoista vuoden iästä 2,5 vuoden ikään lapsille kehittyy itsenäinen suoriutumispyrkimys, joka perustuu ympäristön hallinnan ja pätemisen motivaatioon. Kolmesta ja puolesta vuodesta 5,5 vuoteen lapset pyrkivät yhä enemmän maksimoimaan oman hyödyn muiden kustannuksella. He eivät kuitenkaan kilpaile sosiaalisen vertailun mielessä, vaan lapset toimivat saadakseen lisää jotakin, mitä he haluavat. Tavoitteet ovat itsenäisiä. (Passer 1989, 81.)

Koska kilpailu on sosiaalinen vertailu, niin voidaan sanoa, että kilpailullinen käyttäytyminen on opittua (Thomas ym. 1988, 66; Sherif 1976, 20). Kuudennen ikävuoden jälkeen lapsille kehittyy halu vertailla itseään sosiaalisesti toisiin. Samalla lasten kilpailullisuus lisääntyy. Kouluian alkuvaiheessa useimmat lapset pystyvät kilpailemaan ja etsivät kilpailullisia tilanteita voidakseen suorittaa sosiaalista vertailua. Peruskouluikäiset arvostavat suuresti motorisia ja urheilullisia kykyjä, joten urheilulliset kilpailut ovat heille merkittäviä. (Passer 1989, 81.)

Kilpailuhenki alkaa lapsissa ilmetä vasta heidän jouduttuaan ryhmäkasvatuksen piiriin kouluikässä. Kriittinen vaihe on 6-10 vuoden ikä, jolloin ympäristöstä saadut vaikutteet ratkaisevat tuleeko lapsesta kilpailuhenkinen vai ei. Virikkeet tulevat kodista, toveripiiristä, koulusta, tiedotusvälineistä ja erityisesti urheiluseuroista. (Kyöstiö 1986, 124.)

Patrikssonin mielestä ei voida antaa mitään tarkkaa ikää, jolloin lapsi voi alkaa kilpailla. Siihen vaikuttavat monet tekijät, kuten lapsen fyysiset, motoriset, havainnolliset, sosiaaliset, emotionaaliset ja intellektuaaliset ominaisuudet. Näiden kehittyminen eri lapsilla voi mennä aivan eri tavoin. Lisäksi asiaan vaikuttavat itse kilpailulaji ja sen erityiset vaatimukset. Yleisesti ottaen lapset voivat osallistua yksittäisiin kilpailuaktiviteetteihin, kun he ovat seitsemän vuotiaita. (Patriksson 1990, 102-103.)

Kilpailuprosessin kypsä ymmärtäminen vaatii kognitiivista eli tiedollista järkeilykykyä. Tälle kypsyydelle on kaksi edellytystä. Ensinnäkin, että on herkkä havaitsemaan jo olemassa olevia vihjeitä (esimerkiksi oma ja vastustajan aikaisempi menestysthistoria), joista voi tehdä johtopäätöksiä omiin mahdollisuuksiin. Toiseksi, että on tietoinen siitä, että tulokset ovat monien tekijöiden yhteisvaikutuksen seurauksia (esimerkiksi omat ja vastustajan kyvyt ja ympäristön olosuhteet). Näitä vaatimuksia ajatellen nuori on kypsä 10-12 vuoden iässä. Nuoria tulisi siis rohkaista organisoituun kilpaurheiluun 13. ikävuoden jälkeen. (Passer 1989, 82.) Myös Nicholls on sitä mieltä, että vasta 10-12-vuotiaina lapsilla on kypsä ymmärrys kilpailuprosessista ja he pystyvät tarkasti määrittelemään oman kyvykkyytensä. (Nicholls 1978, 801-802.)

Fysiologisesti katsottuna lapset voivat hyötyä sekä voima- että kestävyysharjoittelusta, jos niitä vain suoritetaan oikein ja turvallisesti. On otettava kuitenkin huomioon, että liian kova harjoittelu ja liian varhainen kilpaileminen aiheuttavat nuorille urheilijoille suuren riskin menettää mielenkiintonsa urheilua kohtaan. Tällaisen varhaisen loppuun palamisen ehkäisemiseksi suositellaan, että korostetaan taitojen kehittämistä ja ikään suhteutettua harjoittelua ja kilpailemista lasten ja varhaisnuorten urheilussa. (Sharkey 1986, 52-54.)

Useat tutkijat ovat korostaneet, että kilpailu on sosiaalinen vertailuprosessi ja, että hyvin nuoret lapset eivät voi kilpailla eivätkä kilpaile tai sosiaalisesti vertaile toisiaan. Lapsi alkaa vertailla itseään muihin vasta 5-6 vuoden iässä ja tämä vahvistuu ensimmäisten kouluvuosien aikana. Tämä on aikaa, jolloin useimmat lapset pystyvät kilpailemaan ja etsivät jopa mahdollisuuksia siihen. Erityisesti lapset vertailevat itseään toisiin liikunnan kautta, sillä ala-asteen ikäiset lapset arvostavat motorisia ja liikunnallisia taitoja paljon. Vaikka lapsilla on tällainen sosiaalisen vertailun motivaatio, niin on suositeltavaa, että lapset osallistuvat organisoituun kilpaurheiluun vasta kun ovat täyttäneet 13 vuotta. Vasta tämän ikäisillä ovat kognitiiviset kyvyt kehittyneet niin, että he ymmärtävät kilpailun niin kuin aikuiset sen ymmärtävät. (Passer 1986, 55-57.)

Sosiologian näkökulman mukaan lasten tulisi aloittaa organisoitu kilpaurheilu aikaisintaan 8-vuotiaana. Ennen tätä ikävuotta lapsen sosiaalisten suhteiden ymmärtäminen on sellainen, että hän ei ymmärrä kilpailullisia urheilutilanteita siten, että ne olisivat mielenkiintoisia tai motivoivia. Kahdeksannen ikävuoden jälkeen kilpaileminen on suositeltavaa, jos palkitsemisjärjestelmä on suhteutettu oikein osallistujien vuorovaikutustaitoihin ja, jos ai-

kuiset ovat asettaneet realistisia suoritustavoitteita lapsille suhteessa heidän kehitystasoonsa. (Coakley 1986, 59-60.)

Martens suosittelee seuraavia ikä urheilukilpailujen aloittamiseen normaalisti kehittyville lapsille: törmäysalttiit lajit 10 vuotta, kontaktilajit 8 vuotta ja ei-kontaktilajit 6 vuotta. Törmäysalttiita lajeja ovat esimerkiksi jääkiekko ja amerikkalainen jalkapallo; kontaktilajeja pesäpallo, koripallo, jalkapallo ja paini sekä ei-kontaktilajeja uinti, tennis ja golf. Kronologinen ikä ei ole kuitenkaan paras kypsyyden mittari, joten nämä suositukset vaativat huolellista tulkintaa. (Martens 1978, 191.)

Tärkeämpää kuin kysyä oikeaa kilpailemisen aloitusikää on kysyä miten kilpailutilanteet on järjestetty. Tärkein tehtävä on parantaa lasten kokemusten laatua, joita he saavat urheilun parissa. Lapsi voi aloittaa kilpailemisen, kun hänen asenteensa on oikea ja hän sitä itse haluaa. Meidän pitää hyväksyä nuorten kilpaurheilu nykyajan ilmiönä ja tehdä siitä positiivinen kokemus nuorille. Kilpamentillä lapsille on tärkeintä mahdollisuudet pelata ja hauskanpito, eikä vastustajan voittaminen. Aikuiset puolestaan monesti korostavat voittamista. Joten kilpailemisen tulisi tapahtua lasten ehdoilla. (Halbert 1986, 65-67.)

Meron ja Vuorimaan mielestä lajitaitojen harjoittamisen kannalta on tärkeää, että päälaji valittaisiin useissa lajeissa viimeistään 10.-12. ikävuoden paikkeilla. Taitolajeissa, kuten taitoluistelussa, telinevoimistelussa ja mäkihypyssä, lahjakkuuksia etsitään jo reilusti alle kymmenvuotiaista. (Mero & Vuorimaa 1990, 192.) Huippu-urheilun paine löytää nuoria lahjakkuuksia ja sitouttaa heitä yhteen lajiin, jotta heistä kasvaisi tulevia huippu-urheilijoita, saattaa toimia kasvatustavoitteiden vastaisesti, jos karsinta estää tai rajoittaa heikompien lasten osallistumista.

5.3 Lasten mielipiteitä kilpailusta

Finellin ja Södermanin tutkimuksen mukaan useimmat lapset pitävät kilpailua jonakin positiivisena ja yli 85 prosenttia lapsista tykkäävät melko paljon tai paljon kilpailemisesta. Kilpailemisen mielekkyyteen ei vaikuta niinkään se, kuinka usein lapset kilpailevat, vaan se, että he saavat kilpailla siinä lajissa, josta he tykkäävät, ja jonka ovat valinneet. Kilpaileminen on suositumpaa niiden lasten keskuudessa, jotka ovat jonkun urheiluseuran jäseniä kuin niiden, jotka eivät kuulu mihinkään seuraan. Kuitenkin, myös urheiluseuroihin kuulu-

vista osa ei pidä kilpailemisesta. Huolimatta asenteistaan kilpailua kohtaan, kaikki lapset kuvailevat onnistumisiansa kilpailutilanteissa samalla tavoin. Lisäksi suurin osa lapsista uskoo tekevänsä paremmin seuraavalla kerralla, vaikka ovat epäonnistuneet kilpailutilanteissa. (Finell & Söderman 1992, 65, 67.)

Aggestedin ja Tebeliuksen mukaan (1977, 353) lapset pitävät urheiluaktiviteetteja jännittävinä ja ne antavat suoraa palautetta ja ovat jopa hauskoja itsensä tähden. Nuoremmat lapset tykkäävät kilpailla enemmän kuin vanhemmat lapset. Ala-asteella tehdyssä tutkimuksessa 3.-4. –luokkalaiset kilpailevat mieluummin kuin 5.-6. –luokkalaiset, ja ero oli tilastollisesti merkitsevä (Horn & Pulkkinen 1994, 46).

Duboisin tutkimuksessa oli mukana 110 lapsiurheilijaa, jotka olivat 8-10-vuotiaita. Lapset kuuluivat kahteen eri liigaan, joista toisessa kaikki saivat pelata (harrastusliiga) ja toisessa vain parhaat pelasivat (kilpailuliiga). Kaikki lapset saivat laittaa 13 arvostusta omaan tärkeysjärjestykseensä. Arvostukset tiivistettiin yhteen molempien liigojen osalta. Neljä viidestä tärkeimmästä arvostuksesta olivat identtisiä, jotka olivat taitojen parantaminen, pelaaminen reilusti, hauskanpito ja hyvä urheilijamainen käytös. Voittamista arvostettiin harrastusliigassa 10. ja kilpailuliigassa 8. tärkeimmäksi. Viimeisellä sijalla oli molemmissa ryhmissä voittaminen sääntöjä rikkomalla. Huomattava ero liigojen välillä löytyi, kun tutkittiin arvostusten muuttumista kauden aikana. Kauden jälkeen tehdyssä mittauksessa selvisi, että ”voittaminen tärkeää, vaikken pelaa” –arvostus laski harrastelijoiden ryhmässä 36:sta 11 prosenttiin, kun sama laski kilpailijoilla 60:stä 57 prosenttiin. (Dubois 1986, 31, 33, 38.) Kokemukset kilpailun seurauksista ovat siis riippuvaisia lapsen henkilökohtaisesta asenteesta kilpailua kohtaan.

Kilpailuyhteisössä saavutettu arvostus perustuu suhteelliseen paremmuuteen; pitää olla parempi kuin joku muu tai muut. Coleman väittää laajoihin koulututkimuksiinsa viitaten, että nuorten yhteisössä urheilussakin kilpaillaan enemmän asemasta ja arvostuksesta kuin itse voittamisesta. Kilpaileminen arvosanoista tai urheilumenestyksestä on tärkeää nuorille, koska se auttaa statuksen saavuttamisessa toisten nuorten silmissä. (Coleman 1961, 143.)

5.4 Kilpailu ja sukupuoli

Pojat oppivat kilpailemaan tyttöjä enemmän fyysisissä aktiviteeteissa. Kulttuurimme asenteet sukupuolia kohtaan vaikuttavat fyysisen aktiviteetin valintaan ja päämäärään. Organisoitu vapaa-ajan urheilutoiminta nuorille on pääosin järjestetty pojille sopivaksi. Kuitenkin tytöt ovat yhtä aktiivisia kuin pojat, jos heille tarjotaan yhtäläiset mahdollisuudet osallistua. (Engström 1975, 39-41.) Tästä huolimatta kilpailuaktiivisuus on pojilla korkeampi kuin tytöillä, ja lisäksi pojat kilpailevat enemmän urheiluseuroissa (Horn & Pulkkinen 1994, 45).

Lapsiurheilututkimuksen kohderyhmänä olivat 8-12-vuotiaat lapset. Tulosten mukaan pojat arvostivat tyttöjä enemmän palkintojen saamista ja mahdollisuuksia matkusteluun. Myös maajoukkueeseen pääseminen oli pojille tärkeämpää kuin tytöille. Molemmilla sukupuolilla korostui vanhempien hyväksymisen saavuttaminen urheilun kautta. Tämä oli tärkeämpää kuin kavereiden silmissä pärjääminen. (Silvennoinen, Lintunen, Rahkila & Österback 1984, 212.)

Tytöt kunnioittavat sääntöjä enemmän kuin pojat. Lisäksi tytöt asennoituvat itsensä ja toisten auttamiseen poikia myönteisemmin. (Silvennoinen, Kaunisto ja Pekurinen 1984, 218.) Tutkittuaan 9-14-vuotiaiden voimistelijoiden arvostuksia Lewthwaite ja Piparo päätyivät tuloksiin, joiden mukaan pojat arvostavat kilpailullista menestystä enemmän kuin tytöt. Lisäksi selvisi, että molemmille sukupuolille oli tärkeää pitää hauskaa ja solmia ystävyysuhteita urheilun parissa. (Lewthwaite & Piparo 1993, 115.)

Tutkimukset osoittavat, että tytöt ovat yhteistyökykyisempiä kuin pojat. Pojat korostavat kilpailussa henkilökohtaisia saavutuksia ja tytöt ottavat vastuuta sosiaalisesti. Tämä ei tarkoita sitä, että tytöt olisivat luonnostaan erilaisia, vaan heidät on kasvatettu siihen. Samoin, jos kasvattaisimme pojista sosiaalisempia, meillä olisi enemmän inhimillisiä pelejä ja elämiä. (Orlick 1978, 148.) Esimerkiksi poikia ohjataan selvästi tyttöjä enemmän kilpaurheilun pariin meidän yhteiskunnassamme, sillä kilpaurheilua arvostetaan paljon. Näin pojat oppivat myös arvostamaan sitä ja hakevat itselleen arvostusta yrittämällä menestyä siinä. (Roberts 1992, 181.)

6 TEHTYJÄ TUTKIMUKSIA

Sherif on tutkinut kilpailullisen ilmapiirin vaikutuksia nuorien poikien käyttäytymiseen. Pojat olivat 11-12-vuotiaita, eivätkä he tunteneet toisiaan entuudestaan. Lisäksi heidät valittiin siten, että he olivat terveitä sekä fyysisesti että henkisesti, tulivat ehjistä perheistä ja menestyivät koulussa sekä vapaa-ajalla. Sherif teki kolme erillistä tutkimusta vuosina 1949, 1953 ja 1954. Jokainen tutkimus kesti noin kolme viikkoa ja ne tehtiin eri paikoissa ja eri henkilöillä. Kussakin tutkimuksessa pojat jaettiin kahteen ryhmään, jotka toimivat erillään toisistaan kunnes kilpailut alkoivat. Ryhmät kilpailivat erilaisissa peleissä ja lajeissa siten, että vain voittaja palkittiin. Kilpailut alkoivat reilun pelin hengessä, mutta pian ilmapiiri muuttui vihamieliseksi vastustajia kohtaan. Lopulta ryhmät olivat riitaantuneet niin pahasti, että vielä turnauksen loputtuakin pojat kieltäytyivät tekemästä mitään toisen ryhmän kanssa. Sellaisetkin mukavat asiat, kuten syöminen, elokuvat ja viihde muuttuivat epämiellyttäväksi, jos toinen ryhmä oli niissä läsnä. Kuitenkin ryhmien sisällä huomattiin lisääntyvää solidaarisuutta, yhteistyötä ja moraalisuutta. Tutkimukset osoittivat, että ryhmien välille syntyi vihamielisyyttä pelkästään sen perusteella, että ne kilpailivat keskenään voitosta, jonka vain toinen pystyi saavuttamaan turhauttaen hävinneen ryhmän jäsenet. Sosiaalinen etäisyys, vihamieliset asenteet ja stereotypiat sekä ristiriidat vähenivät vasta, kun kilpailevat ryhmät joutuivat tekemään yhteistyötä yhteisen hyvän eteen useita kertoja. He joutuivat muun muassa korjaamaan päävesijohdon ja vetämään köydellä käyntiin ruokakuljetuksesta vastaavan kuorma-auton. Ennen pitkää ryhmät alkoivat jopa ystäväystyä keskenään. (Sherif 1967, 71-93.)

Oma kokemukseni ala-asteen koulujen välisistä kilpailuista on sellainen, että suhtauduin toisten koulujen oppilaisiin, siis kilpailuvastustajiini, hyvin varauksellisesti. Emme olleet toisten koulujen kanssa muuten tekemisissä kuin hiihto- ja jalkapallokilpailujen aikana. Toisten koulujen oppilaat tuntuivat minusta eräänlaisilta vihollisilta, persoonattomilta ja arvottomilta ihmisiltä. Muistan erityisesti erään kyläkoulun pojan (itse kävin kirkonkylän koulua), joka oli tosi kova hiihtäjä. Olimme silloin 12-vuotiaita, kun hän ensimmäisen kerran tervehti minua pukuhuoneessa. Se oli pelkkä tervehdys, mutta minä hämmennyin siitä, koska en osannut ajatella häntä kaverina, jota voi tervehtiä. Tämä asenne häipyi kyllä äkkiä seuraavana lukuvuotena, kun siirryimme samalle yläasteen koululle. Olimme rinnakkaisluokilla, mutta samassa liikuntaryhmässä, joten tutustuimme toisiimme paremmin. Samalla häipyivät ennakkoluuloni ja väärät asenteeni.

Telaman ja kumppaneiden tutkimuksessa selvisi, että kilpaurheilu aloitettiin aikaisin, keskimäärin kahdeksan vuoden iässä, mutta monet aloittivat aikaisemminkin. Aikainen osallistuminen kilpailuihin näyttää olevan yhteydessä lyhyeen osallistumisaikaan ja varhaiseen drop-out:iin. Joissakin maissa joidenkin lajien osalta 12. ikävuoteen mennessä useimmat lapset olivat lopettaneet kuin oli niitä, jotka edelleen jatkoivat harrastustaan kilpaurheilun parissa. (Telama, Naul, Nupponen, Rychtecky & Vuolle 2002, 142.)

6.1 Kilpailu ja eri urheilumuodot

Aggestedin ja Tebeliuksen tutkimuksen mukaan nuoret pitävät mukavampana joukkue- kuin yksilölajia. He perustelivat asiaa sillä, että joukkueessa saa toimia yhdessä ja jakaa vastuuta. Kuitenkin suorituksen näkökulmasta katsottuna yksilölajia arvostetaan enemmän, sillä siinä kaikki riippuu vain omasta suorituksesta. (Aggestedt & Tebelius 1977, 207-208.) Ala-asteella tehdyssä tutkimuksessa sekä 3.-4. että 5.-6. –luokkalaiset pitivät joukkuekilpailuista (85 %) enemmän kuin yksilökilpailuista (15 %) (Horn & Pulkkinen 1994, 49).

Eri lajien harrastajien moraalikäsitteitä koululiikuntatunneilla esiintyvissä tilanteissa tutkittaessa selvisi, että jääkiekkoilevat pojat ilmaisivat muita selvemmin sääntöjen suhteellisuutta ja vähemmän epäitsekkäitä arvostuksia. Mukana oli jääkiekon lisäksi telinevoimistelu, uinti ja voimistelu. Telinevoimistelija- ja uimaritytöt ilmaisivat puolestaan muita enemmän toisistaan huolehtimista ja vastuuta toisista. Osittain ero selittyi sukupuolen avulla, osittain lajien erilaisista imagoista ja niihin liittyvistä roolimalleista. (Silvennoinen, Kaunisto ja Pekurinen 1984, 221.)

Deutschin klassisessa tutkimuksessa opiskelijat ratkaisivat ongelmatehtäviä viiden viikon ajan sekä kilpailullisesti että yhteistyökykyisesti ohjattuina. Tulokset osoittivat, että kilpailullisen ryhmän opiskelijat olivat itsekeskeisiä, ohjasivat yrityksensä muiden voittamiseen, kommunikoivat suljetusti ja osoittivat ryhmän ristiriitoja ja luottamuspulaa. Yhteistyöryhmän opiskelijat puolestaan kommunikoivat avoimesti, jakoivat informaatiota, muodostivat ystävyys-suhteita ja kaiken lisäksi ratkoivat enemmän tehtäviä kuin heidän kilpailulliset vastaryhmäläisensä. Tämän tutkimuksen valossa näyttää ilmeiseltä, että ryhmä toimii paremmin silloin, kun ryhmän jäsenet harjoittavat yhteistyötä keskenään. (Deutsch 1949, 229-231.) Joukkuelajien kohdalla tämä tarkoittaa sitä, että valmentajille on tärkeää huolehtia sii-

tä, että kaikki pelaajat ymmärtävät roolinsa ja ajavat kohti yhteisiä tavoitteita (Weinberg & Gould 1995, 125).

6.2 Kilpailu ja luonteen kehittyminen

Luonne on monitahoinen ja vaikeasti määriteltävä käsite. Shields ja Bredemeier määrittelevät luonteen niinä henkilökohtaisina ominaisuuksina, jotka liittyvät moraalisiin tekoihin. He erottavat luonteesta neljä eri piirrettä: myötätunnon (compassion), reilouden (fairness), urheilijamaisen käytöksen (sportpersonship) ja lahjomattomuuden (integrity). Jokainen näistä liittyy tiettyihin psykologisiin prosesseihin, jotka puolestaan liittyvät moraaliseen toimintaan. (Shields & Bredemeier 1995, 192-195.)

Emme voi odottaa, että pelkkä urheiluun osallistuminen millään tavoin kehittää tai rakentaa luonteen hyviä puolia. Jos tähän pyritään, niin liikuntakasvattajien on yritettävä kehittää kohteliaisuutta, omanarvontuntoa ja rehellisyyttä. Nämä ovat tavoittelemisen arvoisia ja parhaita vastakohtia 'voitto hinnalla millä hyvänsä' –mentaliteetille. Luonteen kehittämisen urheilun avulla ei tarkoita vain tiettyjen piirteiden korostamista ja rohkaisemista, vaan ennemmin yksilöiden auttamista kohti itseohjautuvuutta ja -rakentavuutta. Kun ollaan urheilun parissa, niin tähän tavoitteeseen päästään todennäköisimmin korostamalla voittamista kokemuksena, ei seurauksena. (Chandler 1988, 7-9.)

Sosiaalinen pätevyys tarkoittaa taitoa olla tehokkaasti vuorovaikutuksessa ympäristön kanssa fyysisesti ja sosiaalisesti. Positiivinen sosiaalinen eli prososiaalinen käyttäytyminen perustuu yksilön tuntemaan mielenkiintoon toista yksilöä kohtaan, toisen ihmisen huomiointiin ottamiseen, ristiriitojen rakentavaan ratkaisemiseen, konkreettiseen auttamiseen ja yhteistyökykyyn. Nämä perusasiat ovat sosiaalisen kasvatuksen tavoitteita. (Telama & Laakso 1997, 276.)

Sosiaalista käyttäytymistä voidaan opettaa erillisenä tapakasvatuksena, mutta myös esimerkiksi koulun ja organisoidun urheilun sosiaalisen kasvatuksen tavoitteet tulee nähdä syvällisesti osana lapsen tunne-elämän sekä sosiaalisen ja moraalisen ajattelun kehittämistä. Sosiaalisuus ja moraalinen ajattelu ovat kytkeytyneet toisiinsa. Moraaliset päätökset ihmisten yhteisössä koskevat enimmäkseen yksilön tekojen suhdetta toisiin ihmisiin, ja toisaalta moraalinen ajattelu kehittyy yksilöiden välisessä vuorovaikutuksessa. Näin ollen moraalisen

ajattelun kehittäminen on syytä nähdä yhtenä sosiaalisen kasvatuksen tavoitteena. (Telama & Kahila 1995, 412-413.)

Urheilulla on paljon mahdollisuuksia vaikuttaa suotuisasti luonteen kehitykseen ja vahvistaa yhteiskunnan haluttuja normeja ja arvoja. Kuitenkin, jos voittamisesta tulee tärkeämpää kuin mistään muusta tekijästä, vahvistamme käyttäytymistä, joka ei ole niin haluttavaa. Kun voittamisesta tulee liian tärkeää, lapsi oppii, että voittaminen helpottuu, jos taitava vastustaja loukkaantuu tai pelästyy sitä. Samoin lapset oppivat, että on parempi rikkoa vastustajaa kuin antaa hänelle mahdollisuus maalintekoon. Lapset saattavat jopa oppia, että sääntöjen kiertäminen on tehokkaampaa kuin oman parhaansa yrittäminen. Näistä seuraa se, että nuoret menettävät kunnioituksensa toisia kohtaan, olivatpa he sitten tuomareita, vastustajia, kannattajia tai keitä tahansa. (Orlick & Botterill 1977, 34-35.)

Chandler ja Goldberg arvioivat artikkelissaan urheilun mahdollisuuksia kehittää lasten ja nuorten moraalista luonnetta. Tällaisia luonteen hyviä ominaisuuksia ovat heidän mielestään rohkeus, urheilijahenkisyys, itsekuri, kunnioittaminen, rehellisyys ja epäitsekkyyys. Jotta urheilevat lapset ja nuoret kehittyisivät näissä luonteen piirteissä, tulee heidän parissaan työskentelevien aikuisten rohkaista niitä ja näyttää esimerkkiä. Aikuisten tulee välttää voittamisen korostamista seurauksena (winning as consequence) kokemuksena voittamisen (winning as experience) kustannuksella. Jos ensisijaiseksi tavoitteeksi hyväksytään voittaminen kokemuksena, on urheilulla hyvä mahdollisuus kehittää lasten ja nuorten luonteiden hyviä piirteitä sekä rakentaa heidän itsearvostustaan. Tämä tarkoittaa sitä, että voittamista seurauksena (mestaruudet, mitalipalkinnot) ei tarvitse hylätä, kunhan se ei korostu liikaa. (Chandler & Goldberg 1990, 169-176.)

6.3 Kilpailustressi

Stressi on havaittu tilanne, joka uhkaa tarpeiden tyydytystä. Stressillä on yhteys yksilön emotionaaliseen reaktioon, ja sillä voi olla joko positiivisia tai negatiivisia vaikutuksia. Voidaan puhua kussakin tietyssä tilanteessa stressin optimitasosta, joka on yhteydessä tehtävän luonteeseen sekä suorittajan taitotasoon ja temperamenttiin. (Sanderson 1986, 334.)

Passerin tutkimuksessa pelaajat, jotka olivat huomattavasti ahdistuneita, pelasivat oletettavasti huonommin ja kokivat enemmän häpeää, masennusta, ja useammin kritiikkiä vanhemmilta ja valmentajilta huonon esityksen jälkeen. Silloinkin, kun ulkopuoliset paineet oli kontrolloitu, niin nämä pelaajat murehtivat enemmän pelaamisesta huonosti, häviämisestä ja muiden ihmisten tekemästä vertailusta. (Passer 1983, 172.)

Stressiä aiheutuu silloin, kun henkilö kokee, että hänen taitonsa ovat epätasapainossa hänen kohdistuvien odotusten suhteen. Kilpailustressi, jota koetaan siis urheilun parissa, ei ole kuitenkaan ongelma, sillä muun muassa bändissä soittaminen tai sooloesitys aiheuttaa enemmän stressiä. (Thomas ym. 1988, 66, 70; Patriksson 1987, 83-84.)

Sekä positiivisesti että negatiivisesti kilpailuihin suhtautuvat lapset pitävät kilpailemista hermostuttavana. Tätä ei kuitenkaan pidetä erityisen negatiivisena asiana. (Finell & Söderman 1992, 66.) On tärkeää myös muistaa, että stressi voi olla positiivinen asia, sillä se parantaa aktiivisuutta ja suorituskykyä. Ainoastaan pitkäaikaisella ja jatkuvalla stressillä on haittavaikutuksia. (Patriksson 1987, 66.)

Lasten ja nuorten urheilussa stressiä voi aiheuttaa sekä ulkoiset asiat, kuten suorituksen vaikeustaso, valmentaja, joukkuekaverit, vanhemmat ja kansakilpailijat, että sisäiset asiat, kuten muistissa olevat aiemmat suoritukset, oletettavat seuraukset ja henkilön luonne. Huolimatta iästä (10-59 vuotta) urheilija kokee vähiten stressiä harjoituksissa, hiukan enemmän seurojen kilpailuissa ja eniten kansallisissa kilpailuissa. (Patriksson 1987, 69, 75.)

Eri urheilulajeissa stressi vaikuttaa eri tavalla. Sellaiset lajit, kuten kuulantyyntö tai uinti, vaativat vähemmän tarkkaavaisuutta kuin esimerkiksi jalkapallo tai squash. Jälkimmäisissä lajeissa havaintotoiminnot ovat monimutkaisia ja ne vaativat keskittyneitä tarkkaavaisuutta, joten nämä lajit ovat herkempiä stressin häiritsevälle vaikutukselle. Esimerkiksi melu tai salamavalon välähtely häiritsee squashin pelaajaa enemmän kuin uimaria kilpailun aikana. Nuoret ja kokemattomat urheilijat ovat alttiimpia stressin haitallisille vaikutuksille. Lisäksi, yksilön persoonallisuus vaikuttaa stressireaktioihin. Ei ole kuitenkaan olemassa mitään tiettyä persoonallisuusprofiilin mallia, mikä olisi edellytyksenä menestykselliselle huippusuoritukselle urheilussa. (Sanderson 1986, 335.)

6.4 Kilpailu – hyvä vai huono asia?

On selvää, että voiton merkityksen ja vastustajan lyömisen korostaminen voi tuottaa vihamielisyyttä ja aggressioita joukkueiden välillä. Tämä ei johdu kuitenkaan kilpailusta itsettään, vaan voiton tavoittelusta mihin hintaan hyvänsä. (Weinberg & Gould 1995, 125.)

Martens on sitä mieltä, että väittely kilpailun arvosta on merkityksetöntä. Kilpailu ei ole siinäkään hyvä eikä huono, vaan se ympäristö, jossa lapsi kilpailee, määrittelee kilpailuprosessin positiiviset ja negatiiviset vaikutukset. Kun kilpailemisen seuraukset ovat ei-haluttuja, ratkaisu ei ole hylätä kilpailua ja korvata se yhteistyöpeleillä. Ratkaisu on muuttaa olosuhteita. Kilpailun arvo riippuu siitä, kuinka kilpailu on toteutettu, kuinka tapahtumia tulkitaan ja kuinka korostetaan osallistumista suhteessa lopputulokseen. Jatkuvat epäonnistumiset ja tilanteet, joissa lapset kokevat olevansa vähemmän kuin muut, uhkaavat tervettä identiteetin tunnetta. Lasten täytyy oppia, että häviäminen urheilussa ei tarkoita epäonnistumista. Heidän täytyy oppia, että oleminen heikko pelaaja ei tarkoita olemista heikko persoona. Menestyminen ei ole pisteitä tai kilpailun tulos, vaan yritys saavuttaa oma potentiaalinsa. (Martens 1978, 104-105.)

Sherifin tutkimuksessa (1967) kilpailutilanne samojen joukkueiden välillä jatkui pitkään, kilpailu toimi voitto-häviö-periaatteella ja vain voittajat huomioitiin ja palkittiin hyvin. Tällöin kilpailu aiheuttaa negatiivisia asioita. Seurauksina alkaa ilmetä aggressiivisuutta, vihan tunteita sekä muita epäsosiaalisia reaktioita. Tärkeää on kysyä, missä on lasten ja nuorten urheilun painopiste. Harjoitellaanko siksi, että menestyttäisiin kilpailuissa, vai ovatko kilpailut vain lisämauste harjoitteluun? Palkitaanko lapsia ja nuoria aktiivisesta harjoittelusta vai pelkästään hyvistä taidoista ja menestyksestä?

7 LIIKUNNAN JA URHEILUN MAHDOLLISUUKSIA

Lasten ensimmäiset kokemukset urheilusta ovat oleellisen tärkeitä. Jos ne ovat positiivisia, lapset saattavat jäädä koukkuun koko elämän ajaksi. Toisaalta, jos kokemukset ovat negatiivisia, lapset menettävät nopeasti kiinnostuksensa urheiluun. Kaikkein tärkein asia lasten urheilussa on pitää toiminta hauskana ja nautittavana. Yksinkertainen tosiasia on se, että jos lapset eivät saa jonkinlaista hyvää palautetta osallistumisestaan, he eivät jatka. Jos lapset altistetaan kilpailulle jo siinä vaiheessa, kun he ovat taidoiltaan heikkoja tai ovat vasta opettelemassa taitoja, niin heidän suorituksensa kärsii. Tätä asiaa korostavat lisäksi yleisön läsnäolo ja lapsen ahdistuneisuus. Kuitenkin, jos lapsen taidot ja ominaisuudet vastaavat asetettuja haasteita, kilpailu saattaa parantaa suoritusta. (Orlick & Botterill 1977, 7, 12-13.)

Useimmiten lapsi pettyy urheiluun silloin, kun se ei ole enää hauskaa. Taitotaso ei saisi olla ennakkovaatimus lasten osallistumiselle urheilussa. On yksinkertaisesti väärin, jos viisi- tai kuusi-vuotiaalle kerrotaan, että hän ei mahdu joukkueeseen, kun siinä on parempia pelaajia. Eniten positiivista huomiota tarvitsevat juuri heikommat lapset ja he myös hyötyvät siitä eniten. Monille lapsille voittaminen ei ole tärkeintä, vaan mahdollisuus osallistua ja pitää hauskaa merkitsevät paljon enemmän. (Orlick & Botterill 1977, 30-31.)

Nuorten urheilussa tulisi käyttää enemmän aikaa harjoitteluun kuin kilpailemiseen. Moraalisen ajattelun kannalta on tärkeää, että peleissä tulevia ristiriitatilanteita ratkotaan vuorovaikutuksen keinoin. Tällainen on kuitenkin vaikeaa, jos kilpailun merkitys korostuu. Kaikenlaisen kehityksen kannalta on tärkeää, että nuoret viihtyvät ja tuntevat olonsa fyysisesti ja psyykkisesti turvatuiksi. (Telama & Laakso 1997, 286.)

Joissakin tapauksissa lasten urheiluohjelmat ovat liikaa organisoituja, yleensä voittamisen ylikorostamisen takia. Jos nuoret saisivat suunnitella osanottoaan urheiluun, he tuskin ottaisivat ohjelmaan 80 peliä kaudessa, harjoittelisivat päivittäin kello viisi aamulla alkaen, harjoittelisivat tiettyä lajia monta tuntia joka päivä tai painisivat 160 ottelua vuodessa. Kuitenkin, nuoret voivat haluta, nauttia ja hyötyä hyvin toteutetuista urheiluohjelmista. Mikään ei ole tehokkaampi tapa tukahduttaa lasten ja nuorten innostus urheiluun kuin liikaorganisointi. Lapset voivat hyötyä sekä rakenteellisista että ei-rakenteellisista peleistä monin tavoin,

ja heillä tulisi olla aikaa molemmille. Organisoitu ja ei-organisoitu urheilu eivät ole toistensa vastakohtia, vaan ne täydentävät toisiaan. (Martens 1978, 137-138.)

Ei ole helppoa tarjota ohjelmia kaikille. Resurssit ovat aina rajalliset. Erilaiset yhteiskunnat toimivat eri tavoin. Kuitenkin, useimmat yhteiskunnat voivat tehdä enemmän, joko lisätä varoja tai käyttää olemassa olevia varoja yhä tehokkaammin. Haasteena on se, kuinka paljon satsata taitaviin ja kuinka paljon tavallisiin urheilijoihin. Martensin mielestä on oikein antaa suurempaa huomiota lahjakkaille urheilijoille, ja että he ansaitsevat paremmat välineet ja tilat. Tämä ei saa kuitenkaan tapahtua niiden lasten kustannuksella, jotka ovat heikompi taidoiltaan, ja jotka saattavat hyötyä eniten urheilusta. On tuomittavaa, jos lasten urheilu antaa mahdollisuuden onnistua vain niille, jotka ovat jo taitavia. On lapsia, jotka haluavat pelata edes jollain tasolla aluksi ja myöhemmin ehkä pääsarjoissa, ja on lapsia, jotka vain nauttivat kilpailemisen mahdollisuudesta. Organisoitujen urheilun tehtävä on huomioida molemmat ryhmät. (Martens 1978, 152-153.)

Meidän ei välttämättä tarvitse kehittää sääntöjä, jotka vaativat peliajan antamista kaikille, jos saamme muutettua aikuisten asenteita lasten urheilun arvoja kohtaan. Luonnollisesti, jos voittaminen olisi toissijaista sen rinnalla, että lapsen kehittyminen on tärkeintä, niin emme tarvitsisi sääntömuutoksia. (Martens 1978, 155.)

Tutkimustulokset osoittavat selvästi kovan kilpailun haitalliset vaikutukset. Oikein käytettynä sitä voidaan kuitenkin pitää hyödyllisenä tiettyyn rajaan asti. Seuraavia suositellaan liikuntakasvatukseen ja urheiluun nuorten osalle:

- suositetaan opetus- ja harjoitusmenetelmiä, jotka perustuvat yksilöiden väliseen yhteistyöskentelyyn
- suositetaan opetus- ja harjoitusmenetelmiä, jotka korostavat yksilöiden omatoimisuutta
- ohjataan nuoria ratkaisemaan ristiriitatilanteita keskustelun avulla
- opetetaan nuoria toimimaan ilman erotuomaria ja opetetaan heitä toimimaan erotuomareina
- ei järjestetä huippukilpailuja lapsille
- pidetään kilpailemisen suhde harjoitteluun ja muuhun toimintaan kohtuullisen pienenä.

(Telama & Laakso 1997, 288.)

Vuonna 1973 pidettiin kansainvälinen konferenssi nimeltään ”Lapsi urheilussa ja fyysisessä toiminnassa”. Useat alan asiantuntijat kokosivat suosituksia lasten ja nuorten urheiluun, jotka sopivat myös nykypäivään.

- Kaikki henkilöt ja tahot, jotka ovat osallisina lasten urheilun kilpailujärjestelmissä, tulisi tiedostaa, että tällaisilla järjestelmillä on mahdollisuus vahvistaa lasten kokonaiskehitystä, tai heikentää sitä.
- Järjestelmien ensimmäinen prioriteetti tulisi olla jokaisen lapsen mahdollisuus osallistua toimintaan.
- Taitotasolla tai sukupuolella ei pitäisi olla vaikutusta mahdollisuuteen osallistua.
- Kilpailutilanteessa jokaisen lapsen tulisi osallistua yhtä paljon.
- Ohjelmissa pitää korostaa hauskuutta ja nauttimista.
- Lapsia tulisi aktiivisesti rohkaista yhteistyöhön toisten kanssa ja heidän kunnioittamiseen.
- Väkivaltaisuutta ja huijaamista tulisi estää säännöillä tai muilla tavoin.
- Lasten etu tulee olla tärkeämpi kuin halu voittaa.
- Yksittäisten pelaajien palkitsemista, tähdistöjoukkueita sekä alueellisia ja kansallisia mestaruuskisoja tulisi välttää lasten urheilussa.
- Välineitä, tiloja ja sääntöjä tulisi soveltaa, aina kuin mahdollista, lasten kehitystasoon sopiviksi.
- Aikainen aikuisten organisointi tulisi estää, jottei lasten itsensä organisoiman leikkimisen ja pelaamisen edut tuhoutuisi.

(Orlick & Botterill 1977, 162-163.)

Martens uskoo, että aina on lapsia, jotka hyötyvät hyvin suunnitelluista urheiluohjelmista, ja aikuisten on suunniteltava ne viisaasti. Hän uskoo, että tapa, jolla urheiluohjelma on toteutettu, on tärkeämpi kuin urheilu itse. Lisäksi, hän katsoo, että lasten urheilu voi olla paljon enemmän kuin voittajien ja häviäjien löytymistä. Martens on ollut mukana suunnittelemassa oikeuksien julistusta nuorille urheilijoille. Oikeudet ovat:

- Oikeus osallistua urheiluun.
- Oikeus osallistua sillä tasolla, joka vastaa jokaisen lapsen kehitystasoa.
- Oikeus olla hyväksytyt aikuisen johtajuuden alaisena.
- Oikeus osallistua turvallisessa ja terveellisessä ympäristössä.
- Lasten oikeus jakaa johtajuutta ja päätöksentekoa koskien heidän osallistumista urheiluun.

- Oikeus pelata lapsena, eikä aikuisena.
- Oikeus kunnolliseen valmistautumiseen osallistua urheiluun.
- Oikeus tasavertaiseen mahdollisuuteen yrittää menestyä.
- Oikeus saada kunnioittavaa kohtelua.
- Oikeus pitää hauskaa urheilun parissa.

(Martens 1978, 359-360.)

8 MINUN TUTKIMUKSENI

Noin kaksi vuotta sitten kiinnostuin etiikasta ja erityisesti opettajan ammattietiikasta. Teinkin siitä proseminaari-työn, kun tein opettajan pedagogisia opintoja OKL:n puolella. Sen jälkeen päätin jatkaa aiheesta graduun asti. Miettiessäni tarkempaa gradun aihetta Nuori Suomi tarjosi minulle mahdollisuutta tutkia lasten ja nuorten urheilun kilpailujärjestelmiä. Aihe perustuu muutamien lajiliittojen eettisten kehitysohjelmien hankehakuun ja se kuulosi mielenkiintoiselta, joten otin tarjouksen vastaan.

Aloitin tutkimukseni syksyllä 2002 tutustumalla kirjallisuuteen. Puolen vuoden jälkeen minulla oli valmiina noin neljäkymmenen sivun mittainen katsaus teoriaan ja aiempiin tutkimuksiin. Katsauksen pohjalta oli tarkoitus muodostaa arviointimenetelmä, jota voisin käyttää tutkiessani lajiliittojen hankehakemuksia, jotka saisin suoraan Nuorelta Suomelta. Tämä oli alkuperäinen suunnitelma. Kävi kuitenkin niin, että alkuperäisten hankehakemusten sisällöt olivat sen verran niukkoja, etten pystynyt käyttämään niitä tutkimuksessani.

Seuraavaksi päätimme yhdessä ohjaajani kanssa ottaa yhteyden liittojen nuorisopäälliköihin. Vaihtoehtoiksi tuli joko kyselytutkimus noin neljällekympenelle tai haastattelututkimus muutamille henkilöille. Kysyin myös Nuoren Suomen edustajalta, mitä mieltä hän on asiasta. Hän ehdotti, että ottaisimme mukaan ne liitot, joissa harrastaa vähintään satatuhatta alle 19-vuotiasta lasta ja nuorta. Näin mukaan pääsi yhteensä yksitoista lajiliittoa eli joukkuelajeista jääkiekko, salibandy, jalkapallo, koripallo, pesäpallo ja lentopallo sekä yksilölajeista voimistelu (tarkoittaa tässä joukkue- ja rytmistä voimistelua sekä kilpa-aerobicia; telinevoimistelulla on oma liittonsa), uinti, hiihto, yleisurheilu ja ratsastus. Päädyimme siis haastattelututkimukseen jo pelkästään otoksen koon vuoksi. Henkilökohtainen haastattelu antaa lisäksi haastateltavalle mahdollisuuden tuoda hänen näkökulmansa vapaammin esille. Kyselylomake rajaisi aineistoa liikaa tutkijan näköiseksi. Yhteistyö Nuoren Suomen kanssa varmisti sen, että saimme haluamamme henkilöt mukaan aineistoon. Nuoren Suomen edustaja ilmoitti nuorisopäälliköille etukäteen, että minä otan heihin yhteyttä.

Tutkimustehtäväkseni muodostui ensimmäisessä vaiheessa selvittää, minkälaisia ovat tutkimuskohteina olleiden yhdentoista lajiliiton lasten ja nuorten kilpailujärjestelmät. Kilpailujärjestelmistä saatua sekä määrällistä että laadullista tietoa pyrin analysoimaan alussa

esittämästäni teoreettisesta viitekehystä käsin. Tämä tarkoittaa, että tulkitseen tutkimusaineistoani kasvatusopillisesti hyvän tai soveliaan kilpailujärjestelmän näkökulmasta. Loppupohdinnassa pyrin hahmottamaan muutamia esimerkkejä lasten ja nuorten kasvua tukevista kilpailujärjestelmistä. Aion myös pohtia, onko kilpailu ylipäättään tarpeellista lasten ja nuorten urheilussa.

8.1 Haastattelujen tekeminen

Aluksi minua pelotti tehdä 11 haastattelua gradua varten, kun tiesin, että kaksikin voisi riittää tämän kokoiseen tutkimukseen. Tähän kyseiseen tutkimushankkeeseen kaksi ei olisi kuitenkaan riittänyt, joten maaliskuussa 2003 otin ensimmäisen kerran yhteyden yhteentoista nuorisopäällikköön. Käytin aluksi sähköpostia ja sen apuna myöhemmin puhelinta, jos en ollut saanut vastausta takaisin. Näistä kymmenen haastattelua sain sovittua toukokuulle ja yksi meni elokuulle asti. Heidän lisäksi sovin ammunta- ja suunnistusliittojen nuorisopäälliköiden kanssa pilottihaastattelut, jotka tein viikkoa ennen varsinaisia haastatteluja.

Tässä vaiheessa aloin tehdä haastattelupäiväkirjaa, johon kirjasin muistiinpanoja haastattelujen suunnittelusta, toteutumisesta ja arvioinnista. Huhtikuun aikana tutustuin metodikirjallisuuteen ja lajiliittojen taustatietoihin, joiden perusteella minulle alkoi hahmottua haastatteluiden toteutus. Lajiliittojen taustatietojen pohjalta tein taulukon, josta löytyvät kunkin lajiliiton kokonaisharrastajamäärä ja erilaisiin kilpailuihin osallistuvat lapset ja nuoret ryhmiteltyinä paikallis-, alue/piiri-, valtakunnallis- ja kansainväliselle tasolle (liite 1). Ennen pilottihaastatteluja tein siis haastattelurungon (liite 2) ja edellä mainitun taulukon, jota käytin apuna haastattelussa. Lisäksi, opettelin digitaalisen MD-tallentimen ja mikrofonin käytön. Pilottihaastattelut tehtyäni huomasin, että haastattelurunkoa ei tarvinnut muuttaa, mutta pariin muuhun kohtaan tein tarkennuksia. Ensimmäkin huomasin, että haastattelurunkopaperi kannattaa näyttää alussa haastateltavalle ja kysyä onko epäselviä kohtia, jonka jälkeen voi paperin ottaa takaisin itselleen, niin se ei häiritse haastateltavan keskittymistä. Toiseksi, katsoin tarpeelliseksi korostaa heti alussa, että haastattelun ydin on 7-19-vuotiaiden tämän hetkinen kilpailujärjestelmä, ei siis tulevat uudistukset.

Käyttämässäni haastattelutyypissä on piirteitä sekä teemahaastattelusta että puolistrukturoidusta haastattelusta. Tosin näiden käsitteiden käytöstä löytyy ristiriitaisuuksia joidenkin tutkijoiden kesken. Toisten mukaan teemahaastattelu on puolistrukturoitu haastattelumeren- telmä, jossa ei käytetä tarkkoja kysymyksiä vaan yleisempiä aihepiirejä tai teemoja (Hirsjärvi ja Hurme 2000, 48; Eskola ja Vastamäki 2001, 26-27). Toisten mukaan puolistrukturoidussa haastattelussa kysymykset ovat kaikille samat, mutta ei käytetä valmiita vastausvaihtoehtoja, vaan haastateltava saa vastata omin sanoin (Eskola ja Suoranta 1998, 87).

Käyttämässäni haastattelurungossa ei ollut valmiita kysymyksiä, vaan yleisempiä teemoja ja niiden alateemoja. Haastattelujen edetessä kuitenkin muodostui muutamia peruskysymyksiä, jotka kysyin kaikilta haastatelluilta. Kukin haastattelu eteni omalla tavallaan siten, että sekä teemojen että peruskysymysten käsittelyjärjestys vaihteli. Täten käyttämäni haastattelutyyppi ei ole puhtaasti kumpikaan, mutta lähempänä teemahaastattelua.

8.2 Haastattelujen analysointi

Elokuun jälkeen, kun olin saanut viimeisen haastattelun tehtyä, aloitin analysointivaiheen kuuntelemalla kaikki haastattelut kahteen kertaan. Kuuntelukertojen aikana tein muistiinpanoja mitä aineisto kertoo 7-19-vuotiaiden kilpailujärjestelmistä. Ensimmäkin pyrin saamaan selkeän kokonaiskuvan aineistostani ja toiseksi etsin sellaisia ydinasioita, jotka kuvasivat kilpailujärjestelmää joltakin kantilta. Tällä tavoin rajasin varsinaisen analyysin ulkopuolelle muun muassa liikunnan ja urheilun yleiset hyödyt, jotka eivät suoraan liittyneet kilpailujärjestelmiin. Näiden muistiinpanojeni avulla tein osittaisen litteroinnin, koska kaikkien yhdentoista haastattelun sanatarkka litterointi olisi vienyt hyvin paljon aikaa ja voimia, eikä se olisi tuonut lisäarvoa tutkimukselleni.

Kvalitatiivisessa analyysissä tutkijan apuna ovat vain omat ennakko-oletukset, arkielämän peukalosäännöt ja enemmän tai vähemmän vahva teoreettinen oppineisuus (Eskola ja Suoranta 1998, 209). Suurin ennakko-oletukseni ja samalla ennakkoluuloni on se, että urheilun kasvatustavoitteet ovat ristiriidassa organisoidun kilpaurheilun tavoitteiden kanssa. Näitä kasvatustavoitteita ovat sosiaalisten taitojen kehittyminen, toisten kunnioittaminen, terveet elämäntavat ja ilmapiiri, jossa yrittäminen riittää, vaikka maalit lasketaankin. Tämä pohjautuu osittain omiin kokemuksiin ja osittain lukemaani kirjallisuuteen. Arkielämän peukalosääntöjen merkitystä on vaikeampi arvioida, koska se on epämääräinen käsite. Jos sillä tarkoitetaan arkielämän henkilökohtaisia piirteitä, niin siinä tapauksessa apunani ovat olleet

järjestelmällisyyteni, kärsivällisyyteni ja tapani yksinkertaistaa asioita. Nämä ovat auttaneet tekemään työtä vaihe vaiheelta, vaikka ei aina tiennyt, mikä seuraava vaihe olisi. Olisi liioittelua edes yrittää väittää, että teorettinen oppineisuuteni olisi vahvaa. Toisaalta ei se ihan olematonkaan ole. Oppia on kertynyt seminaaritöiden teosta, metodikurssien suorittamisesta ja gradun tekoon liittyvien kirjojen tutkimisesta.

Käytin analysoinnissa apuna erityisesti Eskolan (2001) artikkelia, jossa kuvataan yksi mahdollinen analyysitapa vaihe vaiheelta (Eskola 2001, 141-153). Näitä vaiheita ovat teemoittelu, tulkintojen tekeminen, aineiston mielenkiintoisimpien kohtien esiin nostaminen tai sen tasapuolinen kuvaaminen, aineistoesimerkkien ja tutkijan ajattelun yhdistäminen sekä kytkennät aiempiin teorioihin/tutkimuksiin. Teemoittelussa aineistosta nousi yhdeksän eri kilpailujärjestelmää kuvaavaa teemaa. Näitä teemoja olivat kilpailujen määrä, kilpailujen taso, miksi kilpailuja, palkitseminen, aikuisen rooli, harrastaminen suhteessa kilpailemiseen, vertailu aikuisten järjestelmään, kilpailun sisältö ja kilpailujärjestelmä eri-ikäisille. Seuraavaksi tein matriisi-aulukon, jossa riveiksi tulivat yksitoista haastattelua ja sarakkeiksi nuo yhdeksän teemaa. Tähän matriisiin merkitsin haastattelu kerrallaan, miten se käsitteli kutakin teemaa erikseen. Jos teemasta ei sanottu mitään, merkiksi tuli miinus; jos teemasta sanottiin jotain, merkiksi tuli plussa; ja jos teemasta sanottiin paljon, merkiksi tuli kaksi plussaa. Matriisin avulla valitsin viisi teemaa vertailevaa arviointia varten. Sen lisäksi halusin syventää kilpailujärjestelmien analysointia kahdella muulla teemalla, jotka mainittiin matriisin mukaan lähes jokaisessa haastattelussa.

Teemoittelun ja matriisin teon jälkeen vertailevan arvioinnin ja syventävien teemojen analysoinnit poikkesivat jonkin verran toisistaan. Vertailevassa arvioinnissa poimin aineistosta ydinasiat kaikkien viiden teeman ja jokaisen haastattelun osalta. Ydinasiat kirjoitin omin sanoin taulukkomuotoon (liitteet 3-6). En siis käyttänyt suoria lainauksia, koska se ei olisi lisännyt ydinasioiden informaatioarvoa. Syventävät teemat analysoin puolestaan pitkälti edellä mainitun Eskolan artikkelin mukaan. Matriisista sain suoraan teemojen mielenkiintoisimmat kohdat, jotka järjestelin mielekkääseen järjestykseen. Samalla yhdistin tekstiin omia tulkintoja ja ajatuksia. Lopuksi valaisen tämän tekstin ja keräämäni kirjallisuuden välistä vuoropuhelua pohdinta jaksossa.

8.3 Vertaileva arviointi

Aluksi suunnittelin, että arvioin lajien kilpailujärjestelmiä viiden teeman osalta. Työtä tehdessäni huomasin kuitenkin pian, että oli mahdotonta vertailla kilpailujärjestelmiä kahden teeman osalta. Tämä ratkesi sillä, että yhdistin nämä ongelmateemat toisiin teemoihin, jolloin sain viiden tilalle kolme arviointikriteeriä. Tiedon määrä pysyi kuitenkin samana. Ensimmäisessä kriteerissä tarkastelen kilpailun tasoa (paikallinen, alue/piiri, kansallinen, kansainvälinen) ja kilpailujen määrää suhteessa liikkujan ikään. Liitteissä olen jakanut ensimmäisen kriteerin kahteen osaan selkeyden vuoksi. A-osa sisältää kaiken haastatteluista saadun tiedon ja b-osa sähköpostikyselyn vastaukset. Kysyin siis kaikilta haastatelluilta vielä keväällä 2004 lisätietoja kilpailujen määristä sähköpostin avulla. Sain vastaukset kaikilta muilta paitsi hiihdon nuorisopäälliköltä toistuvista pyynnöistä huolimatta. Toisessa kriteerissä arvioin kilpailujen sisältöä ja kilpailemisen suhdetta harrastamiseen. Kolmannessa kriteerissä tarkasteluni alla on lasten ja nuorten kilpailujärjestelmä suhteessa aikuisten vastaavaan (katso liitteet 3-6). Kuvailen aluksi kunkin lajin nykyistä kilpailujärjestelmää yksittäin ja esitän lopuksi omia johtopäätöksiäni.

Jääkiekko

Jääkiekkoliitto on jakautunut yhdeksään alueeseen, jotka vastaavat vanhoja läänejä. Näillä alueilla pelejä kertyy eri-ikäisille seuraavasti: 7-9v 10-20 kappaletta, 10-13v 20-30 kappaletta, 14-19v 30-40 kappaletta. Etelä-Suomen alueilla on enemmän pelejä kuin Pohjois-Suomessa. Valtakunnan tasolle siirryttäessä kertyy 15-19-vuotiaille 40-70 peliä.

Nuoren jääkiekkoilijan on valittava 14-vuotiaana tavoitteellisen kilpaurheilun ja harrastelijaporukan välillä. Todennäköisesti kilpaurheilun pariin siirtyvät/jatkavat taitavimmat pelaajat, jotka saavat enemmän harjoitusvuoroja ja parempina kellonaikoina. Harrastusmahdollisuudet ovat olleet siis vähissä tähän asti. Neljätoistavuotiaista eteenpäin koko kilpailujärjestelmä muuttuu hyvin aikuismaiseksi. Toisin sanoen kilpailun sisällöksi vahvistuvat voittamisen ja menestymisen halu sekä sarjataulukot ja tehopisteet oli kyseessä sitten kilpa- tai harrastelijajoukkue. On mielenkiintoista, että jos tunnuslukuna on 60 000 lisenssiä, niin näistä vain 4350 mielletään pelaajiksi, jotka haluavat tosissaan huipulle. Järjestelmä on siis tehty pienen porukan ehdoilla.

Salibandy

Salibandyn kilpailijamäärät ovat sen verran pienet ja pelimatkat pitkät, että pohjoisessa pelataan vain aluesarjat. Näissä pelejä kertyy yhteensä 10-18 riippuen alueesta ja joukkueen taidoista. Parhaimmille tulee enemmän pelejä, koska he pelaavat runkosarjan lisäksi jatkosarjat. Etelässä 14-vuotiaat ja nuoremmat pelaavat ainoastaan aluesarjat. Yhdelle joukkueelle pelejä kertyy 10-20. Ikäryhmä 15-18-vuotiaat pelaavat aluksi aluesarjoissa, joiden parhaat joukkueet pääsevät vielä SM-lopputurnaukseen. Aluesarjassa pelejä kertyy yhteensä 10-20 ja SM-lopputurnauksessa noin kymmenen lisää. Vanhimmat eli 19-vuotiaat pelaavat SM-sarjan, jossa kukin joukkue pelaa 14 peliä plus mahdolliset välierät ja finaalit.

Salibandyn harrastajamassa on iso, josta vain pieni osa kuuluu liiton alle. Tähän osaan kuuluvat niin sanotut lisenssipelaajat, joilla on oikeus osallistua liiton järjestämiin peleihin. Täten myös harrastusmahdollisuuksia on runsaasti muun muassa katu- ja työpaikkasählyä. Kilpaurheiluputki alkaa 14-15-vuotiaana. Pelisäännöt ovat pakolliset alle 14-vuotiaiden joukkueille. Ne eivät rajoita kilpailujen määrää, vaan ohjaavat itse kilpailutilannetta. Lisäksi salibandynsa on mahdollisuus saada poikkeuslupa esimerkiksi pysyvän fyysisen vamman vuoksi, kuten halvaantumisen. Tällöin halvaantunut saa olla kuudentena pelaajana kentällä. Edelleen, sarjataulukot ja pistepörssit on poistettu 10-13-vuotiailta.

Jalkapallo

Paikallista kilpailua toteutetaan 11-vuotiaisiin asti. Toimintaa järjestetään 2-3 kertaa viikossa, 6-10 kuukauden ajan vuodessa ja pelejä kertyy yhteensä 25-35 kappaletta. Alue- ja piiritasolla voi jalkapallossa urheilla 12-vuotiaana ja vanhempana. Kilpaileminen perustuu säännölliseen sarjatoimintaan. Jo 14-15-vuotiaana pelataan aluerajojen ylittäviä ”valiosarjoja”. Lisäksi liitto järjestää 15-vuotiaille tytöille ja pojille valtakunnallisen lopputurnauksen. Toimintaa on 3-5 kertaa viikossa, 10-11 kuukauden ajan vuodessa ja pelejä kertyy yhteensä 30-40 kappaletta. Valtakunnallinen taso alkaa 16-vuotiaana. Tällä kilpaurheilun puolella toimintaa järjestetään 5-6 kertaa viikossa, 11 kuukauden ajan vuodessa ja pelejä kertyy yhteensä 40-50 kappaletta. Maajoukkueisiin päässeille (16-20-vuotiaat) tulee vuosittain seuratoiminnan lisäksi (tai seuratoimintaa korvaavina) 6-8 peliä ja 4-6 leiriä vuodessa.

Kilpaurheilun rinnalla kulkeva harrastaminen on mahdollista sitä paremmin mitä nuorempi olet. Yksitoistavuotiaille ja nuoremmille mahdollisuudet harrastaa ovat hyvät; 12-15-vuotiaille 11 piirissä 12:sta ja 16-19-vuotiaille 8 piirissä 12:sta on harrastusmahdollisuuksia. Lisää tarjontaa tarvittaisiin siis etenkin 16-vuotiaille ja vanhemmille. Tässä ikäryhmässä ja edellä mainituissa piireissä on harrastustoimintaa 2-3 kertaa viikossa ja pelejä kertyy yhteensä 25-30 kappaletta. Toisaalta harrastustoiminta ei sido paljoa, koska jopa 15-vuotiaana on mahdollisuus osallistua turnaukseen kaveriporukalla vaikka vain kerran kaudessa.

Lasten ja nuorten kilpailujärjestelmä eroaa jonkin verran aikuisten mallista. Esimerkiksi eräässä turnauksessa palkitaan kaikki 8-9-vuotiaat osallistumisesta. Pistepörssien ja taulukoiden merkitys on vähäistä 10-vuotiailla (tosin se on mahdollista), 12-vuotiailla se kasvaa (tämä on liiton suositus) ja 14-vuotiaista eteenpäin se on jo suuri. Yleisesti ottaen kilpaurheilu on näkyvästi läsnä jalkapalloilun jokapäiväisessä toiminnassa 14-vuotiaista alkaen.

Koripallo

Koripallossa 7-9-vuotiaat pelaavat paikallistasolla korttelipelejä ja 1-2 turnausta vuodessa. Yhdeksänvuotiailla on 1-2 treeniä viikossa. Alue-/piiritasolla 10-11-vuotiaat pelaavat 12-15 ottelua, 12-13-vuotiaat 15 ottelua ja 14-18-vuotiaat 20 ottelua. Näiden otteluiden lisäksi on 0-4 turnausta, jotka kestävät kahdesta neljään vuorokautta. Iän mukana kasvavat myös harjoittelumäärät: 10-11-vuotiailla 2-3, 12-13-vuotiailla 3-4 ja 14-18-vuotiailla 3-6 kertaa viikossa. Aluepelien lisäksi on 11-14-vuotiaille valtakunnallinen Nuorten Koris Cup (1-4 turnausta vuodessa). Valtakunnan tasolla 15-19-vuotiaille on puolestaan erilliset SM-sarjat (15-20 peliä ja 0-4 turnausta vuodessa). Maajoukkuepelaajille tulee seurapelien lisäksi 1-10 kansainvälistä ottelua.

Kymmenvuotiaista alkaen on omat sarjat eritaitoisille ryhmille. On siis joukkueita, joiden toiminta perustuu pelkästään harrastamiseen ja joukkueita, jotka keskittyvät kilpailemiseen. Kuitenkin kaikissa sarjoissa tehdään taulukot ja pistepörssit. Aikuisiin verrattuna lapsilla käytetään matalampia koreja ja pienempiä palloja.

Pesäpallo

Pesäpallossa maakuntien kuusitoista aluesarjaa vastaavat paikallis- ja aluetasoja. Yhdessä sarjassa on kaksi taitotasoa, mutta kuitenkin niissä on sama määrä otteluita. Aluesarjasta riippuen on 8-15-vuotiailla tytöillä 12-50 peliä kauden aikana (kaikkien aluesarjojen keskiarvo on 31 peliä) ja pojilla 12-64 (keskiarvo 37). Näiden lisäksi järjestetään kansallisia leirejä, joissa tulee noin kymmenen peliä/joukkue/turnaus. Seitsemänvuotiaille on omat aluesarjansa, joista maakunnat huolehtivat. Liitto ei tee heille yhteistä sarjajärjestelmää. Yhdeksänvuotiaiden valtakunnallisella leirillä on muutakin toimintaa kuin pelejä.

Pesäpalloliitto on hyvin kilpailusuuntautunut liitto. Esimerkiksi lasten peleissä lyöntijärjestyksen arpomista vastustetaan, koska se ei sovi menestymisen malliin. Silti 15-vuotiaisiin asti kaikki halukkaat voivat osallistua toimintaan. Sen jälkeen vain parhaat jatkavat. Valtakunnan leireillä on alettu palkita kaikkia alle 15-vuotiaita osallistumisesta. Tämä on positiivinen muutos. Aluesarjoissa palkitsemistavat eroavat toisistaan, toiset palkitsevat osallistumisesta, toiset kolme parasta.

Lentopallo

Lentopallon paikallistasolla on 5-8-vuotiaille neljä turnausta vuodessa. Ne ajoittuvat kevätkaudelle siten, että turnauksia on kerran kuussa aikavälillä tammikuu-huhtikuu. Heistä seuraava ikäryhmä eli 9-12-vuotiaat pelaavat vain aluetasolla ja heille tulee turnauksia kymmenen kappaletta vuodessa (yhdestä kolmeen kuussa). Turnaukset ajoittuvat ajanjaksolle lokakuu-huhtikuu. Heistä vanhemmat eli 13-16-vuotiaat pelaavat syksyn alkusarjan alueellisena, jolloin heille tulee viisi turnausta. Turnaukset ajoittuvat ajanjaksolle lokakuu-joulukuu. Kevätkaudella parhaat (108 joukkuetta) jatkavat valtakunnallisissa SM-sarjoissa ja loput (172 joukkuetta) jatkavat alueellisissa Tsemppi-sarjoissa. Näissä molemmissa kevätkauden sarjoissa turnauksia tulee kuusi kappaletta ja ne ajoittuvat ajanjaksolle tammikuu-huhtikuu. Lentopallossa nuorten maajoukkueet koostuvat 15-20-vuotiaista. Niissä pelaaville tulee sarjapelien lisäksi yhdestä kolmeen kansainvälistä tapahtumaa kaudessa. Lisäksi näillä kaikilla tasoilla ja ikäluokilla tulee kolmesta viiteen muutakin kilpailutapahtumaa vuoden ajalle. Näitä ovat muun muassa Power Cup sekä seurojen järjestämät omat turnaukset. Pelimäärät sarjeturnauksissa ovat kahdesta neljään peliä/joukkue. Näissä muissa turnauksissa pelejä tulee viidestä kymmeneen kappaletta/joukkue.

Kolmentoista vuoden ikä on vedenjakajana sekä harrastusmahdollisuuksien että aikuismaisen kilpailujärjestelmän suhteen. Tästä vanhemmille harrastusmahdollisuudet puuttuvat. Alle kolmetoistavuotiailla on väline- ja koppihelpotuksia eroina aikuisiin. Nuorimmilla on kokeiltu myös palkitsemistavan muutosta, kun on palkittu kaikki pelaajat osallistumisesta. Tämä aiheutti kuitenkin vastustusta parhaiden joukkueiden valmentajien ja vanhempien taholta. Lentopallon erikoisuus on sen tekninen vaativuus. Täten lajiin kannattaisi panostaa täysillä vasta 13. ikävuoden jälkeen. Tätä ennen voisi harrastaa monipuolisesti eri lajeja.

Voimistelu

Voimisteluun kuuluu kolme erillistä lajia eli joukkuevoimistelu, rytmisen voimistelu ja kilpa-aerobic. Joukkuevoimistelussa 7-19-vuotiaat kilpailevat alueittain kahdesti vuodessa. Valtakunnan tasolla on 10-14-vuotiaille tyttökisat ja yli 14-vuotiaille SM-kilpailut kahdesti vuodessa. Kansainvälisiä kisoja on tarjolla yli 14-vuotiaille 4-7 kappaletta vuodessa. Rytmisessä voimistelussa 7-18-vuotiaat kilpailevat kahdella alueella kerran vuodessa. Valtakunnallisesti järjestetään minirytmisen kisat alle 12-vuotiaille kerran vuodessa, luokkano-usakilpailut 7-18-vuotiaille viisi kertaa vuodessa ja SM-kisat sekä alle 15-vuotiaille että yli 14-vuotiaille kerran vuodessa. Kansainvälisellä tasolla yli 12-vuotiaat kilpailevat 12-15 kertaa vuodessa. Kilpa-aerobicissa on alueittain 2-3 kisaa vuodessa 12-18-vuotiaille. SM-kilpailut järjestetään kerran vuodessa ja yli 14-vuotiaille on mahdollisuus kisata lisäksi kansainvälisissä kilpailuissa kolme kertaa vuodessa.

Voimistelussa arviointi poikkeaa aikuisten vastaavasta, esimerkiksi alle 10-vuotiaille ei anneta pisteitä. Joukkuevoimistelukisassa 10-14-vuotiaiden joukkueita ei laiteta kaikkia paremmuusjärjestykseen, vaan ne jaetaan esimerkiksi seitsemään kategoriaan, joiden sisällä joukkueet eivät tiedä keskinäistä järjestystä. Voimistelussa kilpailuun liittyy muitakin kuin pisteet. Esiintyminen ja hienot asut itsessään ovat iso osa kilpailemista. Voimistelu on silti melko virhekeskeinen laji.

Eri voimistelulajien edustajat sekä harrastelijat ja kilpailijat ovat olleet ja ovat edelleen erillään toisistaan. Uusi jumppakoulu (7-12-vuotiaille) sekoittaa tällaiset rajat. Tarjolla on siis monenlaista toimintaa ja vanhemmilla on mahdollisuus valita minkälaiseen toimintaan heidän lapsensa osallistuvat. Liitto panostaa suurin piirtein 80 prosenttia kilpailijoihin ja 20 prosenttia harrastelijoihin. Harrastelijoille onkin vain yksi tapahtuma vuodessa, johon osal-

listua. Yksittäisen nuoren urheilijan valinta kilpaurheilun ja harrastamisen välillä tapahtuu viimeistään 12-14 vuoden iässä.

Uinti

Paikallisesti uimakisoja järjestetään kerran vuodessa. Yleisen sarjan aluekilpailuita on arviolta 80 kaudessa. Siniviitta-aluekisat järjestetään kerran vuodessa alueittain ja alueita on yhteensä kuusi. Valtakunnan tasolla kisoja on useita. Kerran vuodessa järjestetään Siniviitta-finaalit 10-12-vuotiaille tytöille ja 11-13-vuotiaille pojille sekä Rollo-uinnit, joissa nuorimmat voivat olla 8-vuotiaita. Kahdesti vuodessa järjestetään puolestaan nuorten kisat 13-15-vuotiaille sekä mestaruuskisat alle 18-vuotiaille. Kansainvälisiä kisoja on tarjolla seuraavasti: nuorten EM-kisat 15-18-vuotiaille kerran vuodessa, MM-kisat joka toinen vuosi, lyhyen radan kilpailut yli 15-vuotiaille kerran vuodessa, nuorten olympiapäivät joka toinen vuosi, Suomi-Viro-maaottelu kerran vuodessa ja nuorten PM-kisat 15-vuotiaille kerran vuodessa. Uinnin lisäksi uimaliitto järjestää muutamia valtakunnallisia ja kansainvälisiä kisoja vesipallossa, taitouinnissa ja uimahypyissä.

Seurojen toiminta perustuu voimakkaasti kilpauintiin ja harjoittelu painottuu uintitekniikoiden opetteluun. Harrastajia ei ole osattu huomioida tarpeeksi. Kilpailut puolestaan perustuvat pääosin aikarajoihin. Aikuisiin verrattuna kilpailuiden erot ovat vähäisiä, esimerkiksi kilpamatkat ja altaanpituudet ovat täysin samoja sekä kolme parasta palkitaan.

Yleisurheilu

Yleisurheilussa paikallistason kilpailuja ovat Spar-salikisat kerran vuodessa ja viikkokisat kolmesti vuodessa. Alue- tai piiritasolla löytyvät Vattenfall-kisat 10-17-vuotiaille kahdesti vuodessa, piirimestaruuskisat 17-19-vuotiaille kerran vuodessa ja muut kilpailut 8-17-vuotiaille kahdesti vuodessa. Kansallisesti alle 15-vuotiaille on kolme ja yli 15-vuotiaille noin kymmenen kilpailua vuodessa. Varsinaiset SM-kisat alkavat 14-vuotiaista ylöspäin. Kansainvälisellä tasolla järjestetään MM-kisat joka toinen vuosi 17-vuotiaille ja joka toinen vuosi 19-vuotiaille. Maaotteluita on kerran vuodessa sekä 17- että 19-vuotiaille.

Yleisurheilussa on mahdollisuus tarjota ohjausta riippumatta siitä, oletko kilpailija vai harrastaja. Mitä nuorempi olet sitä enemmän harrastusmahdollisuuksia. Yleisurheilukoulussa

7-11-vuotiaat harjoitella kerran tai kahdesti viikossa, eikä tarvitse kilpailla. Lajikoululla, joka on tarkoitettu 12-15-vuotiaille, on taipumus keskittyä yhteen lajiin tosissaan. Onnelma-alueeksi muodostuu 16-19 vuoden ikäiset, joille on tosi vähän harrastusmahdollisuuksia.

Lasten ja nuorten kilpailujärjestelmän huono puoli on varhainen tilastointi. Erilaisia tuloksia aletaan kirjata liiton puolelta 9-vuotiaista alkaen. Tämä on karsiva tekijä. Hyvänä puolenä ovat sellaiset kisat, jotka eroavat jotenkin aikuisten kilpailuista. Näistä esimerkkeinä ovat viikkokisat, joissa palkitaan ahkerasta ja monipuolisesta osallistumisesta; seurakisat, jotka rikkovat perinteisiä kilpaurheilun malleja; lasten olympialaiset, joissa toteutetaan ei-kilpailullista pihakisa-ajattelua. Näiden lisäksi Junior Team Finland-toiminta tukee niitä nuoria, jotka eivät halua tai pysty kilpailemaan parhaimpien kanssa. Tässä toiminnassa tarjotaan mahdollisuus toimia muissa yleisurheilun kilpailutehtävissä kuin itse kilpailemisessa, esimerkiksi attaseana tai toimitsijana.

Hiihto

Hiihdon valtakunnallisissa Hopeasompa-kisoissa on 8 henkilökohtaista sarjaa: 13-, 14-, 15- ja 16-vuotiaille tytöille ja pojille. Seurat ovat keskittyneet lähinnä kilpahiihtoon ja ne ovat vasta avaamassa mahdollisuuksia harrastaa. Seurat järjestävät monia pikkukisoja ympäri maata niin runsaasti, että niitä löytyvät ainakin yhdet joka viikonloppu. Tällaisten kilpailuiden määrää hiihtoliitto ei rajoita. Mäkihypyssä valtakunnan taso alkaa jo 10-vuotiaista. Lasten ja nuorten kilpailujärjestelmä ei juuri eroa aikuisten mallista, jossa etsitään parhaita ja nopeimpia. Tämä on hyvin karsivaa. Lasten ja nuorten kilpailuissa ei edes käytetä eritasoisia matkoja.

Ratsastus

Ratsastuksen paikallistasolla on kolmenlaisia kilpailuja: seurakilpailut alle 18-vuotiaille (noin 2000 vuodessa), Villivarsa Cup 8-18-vuotiaille (noin 100) ja hevostaitokilpailut (noin 50). Aluetasolla seurakilpailuja alle 18-vuotiaille on noin 500 kappaletta ja muita kilpailuja 8-18-vuotiaille yhteensä 34–42. Kansallisen tason seurakilpailuja alle 18-vuotiaille on noin 100 kappaletta ja muita kilpailuja 8-18-vuotiaille noin 66 kappaletta. Suomessa järjestetään yhdestä kolmeen kansainvälistä seurakilpailua vuodessa. Pohjoismaiden ja Euroopan mes-

taruuksista kilpaillaan kolmesta viiteen kertaa vuodessa, kuitenkin vain kerran yhdessä lajissa.

Kansalliselle tasolle voi osallistua siis jo 10-vuotiaana ja alueelliselle tasolle 8-vuotiaana. Toisaalta huipulle voi nousta, vaikka alkaisi vasta 15-vuotiaana kilpailla. Harrastajia onkin enemmän kuin kilpailijoita. Silti kilpailupuoli saa enemmän rahallista tukea kuin harrastuspuoli. Vähäisen kilpailemisen etuna on vapaus valita haluaako kilpailla vai ei, mutta vaarana voi olla, että kynnys aloittaa myöhemmin nousee liian korkeaksi. Harjoittelumäärään voi itse vaikuttaa. Vain oma hoitohevonen asettaa vaatimuksia. Ratsastuskilpailujen rinnalle on tullut hevoshoitokilpailuja, joissa annetaan pisteet ja laitetaan kilpailijat paremmuusjärjestykseen, mutta kaikki osallistujat palkitaan. Ratsastuksessa järjestetään myös kilpailuja, jotka on tarkoitettu pelkästään aloittelijoille. Kaikissa kilpailuissa arviointi on silti virhekeskeistä. Avoimessa luokassa lapset ja aikuiset kilpailevat tasavertaisina. Poniluokat on aikuisilta kielletty. Esteratsastus on samankaltaista iästä riippumatta.

8.3.1 Vertailevaa pohdintaa

On hyvin vaikeaa ellei jopa mahdotonta laittaa kaikkia yhtätoista lajia ja niiden kilpailujärjestelmiä paremmuusjärjestykseen. Ensinnäkin pitää erottaa joukkue- ja yksilölajit toisistaan, koska kilpailemisen vaikutukset yksilöön ovat näissä erilaiset. Tarkentaen yksilölajeissa vaikutukset, kuten kilpailustressi ja –paineet, ovat henkilökohtaisempia kuin joukkuelajeissa, joissa yksilö voi peittyä joukkueen taakse. Toiseksi tutkimukseni kriteerien pohjalta kerätyt vastaukset ovat sen verran hajanaisia ja lajikohtaisia, että absoluuttinen vertailu ei ole mahdollista. Vertaileva pohdintani on siis vain suuntaa antavaa ja subjektiivista. Lukija voi arvioida lukemansa perusteella pohjautuuko pohdintani tutkimuksen aiheeseen vai omiin mielipiteisiini.

Suurin ero joukkue- ja yksilölajien kilpailujärjestelmissä on kilpailujen tasossa ja määrissä. Joukkuelajien puolella kilpaillaan määrällisesti paljon, mutta tasollisesti melko hyvin suhteutettuna lasten ja nuorten ikään. Yksilölajeissa puolestaan kilpailujen määrät ovat alhaiset, mutta taso kasvaa jo varhaisessa vaiheessa aina kansainvälisyyteen asti. Kun kilpaillaan paljon, niin vaarana on kilpailullisuuden ja voiton korostuminen. Harjoittelu saattaa tähdätä yksipuolisesti siihen miten pärjätään paremmin seuraavassa pelissä ja unohdetaan tekemisen ilo. Toisaalta kilpailujen vähyys ei pelasta järjestelmää, jos kilpailut kasvavat korkeata-

soisiksi liian varhain. Erityisen huolestuttavaa tämä on juuri yksilölajeissa, joissa yksilön henkilökohtainen kilpailusuoritus on suurennuslasin alla. Jos kymmenvuotiaat kisailevat kansallisella tasolla, niin suurin osa näistä lapsista oppii vain miten huonoja he ovat. Tämä ei motivoi ketään jatkamaan lajin parissa. Edellä mainittu kahtiajako voidaan soveltaa joko jatkaiseen tutkimuksessa olleeseen lajiin. Sen sijaan kahden muun kriteerin kohdalla sekä joukkue- että yksilölajien sisällä tuli eroavaisuuksia. Häviäminen on aina kokemus, joka jättää jälkensä, kuten oma esimerkkini osoittaa.

Olin kuudennella luokalla ja tykkäsin liikkua. Erityisesti jalkapallo tuntui mukavalta. Asuin pienessä kirkonkylässä, josta löytyi kaksi urheiluseuraa, toinen jalkapallon ja toinen suunnistuksen ystäville. Jalkapalloseurassa oli yksi aikuisten ryhmä ja yksi nuorten ryhmä. Nuoret tarkoittivat meitä 4.-6.-luokkalaisia. Harjoittelimme yhdessä kerran viikossa. Kerran tuon vuoden aikana pelasimme naapurikaupungin joukkuetta vastaan. Vaikka vastustajat olivat minua vuoden nuorempia, niin he olivat taitavia ja treenasivat ainakin kolme kertaa viikossa. Arvata saattaa, että hävisimme puhtaasti 5-0 tuon ottelun. Olivathan vastakkain pikkukylän keräilyjoukkue ja kaupungin puoliammattilaisjoukkue. Seuraavan kerran taisin pelata jalkapallopelin lukiolaisena kylämme aikuisten joukkueessa. Se oli ihan mukavaa, kun sain tasonsa mukaisia pelejä. Oli kuitenkin jännä huomata miten tuo ala-asteen kokemus vaikutti minussa vielä parin vuoden jälkeenkin. Muistan tuon kaupunginjoukkueen maalivahdin, johon tutustuin aluksi musiikkiopistolla ja myöhemmin lukiossa. Aina hänet tavatessani muistin sen häpeän, joka oli tullut yhdestä jalkapallopelistä. Meni pitkän aikaa ennen kuin pääsin siitä tunteesta kokonaan eroon. Olinhan hävinnyt vuotta nuoremmille pojille.

Joukkuelajeissa erot olivat suhteellisen pienet. Mielestäni salibandyn kilpailujärjestelmä on onnistunein kasvatuksen kannalta. Sen erityinen vahvuus on suuri harrastuneisuus, johon eivät kuulu tiukat kilpailusarjat, vaan pääkorostus on itse toiminnan mielekkyydessä eli tässä tapauksessa liikunnan ilossa. Lisäksi salibandyssä toteutetaan joitakin aikuisten mallista poikkeavia asioita. Heti salibandyn perässä tulee jalkapallo, jossa harrastajat on huomioitu astetta huonommin ja erot aikuisten järjestelmään ovat pienemmät. Seuraavina tulevat kori- ja pesäpallo, jotka eivät ole osanneet/pystyneet tarjoamaan mahdollisuuksia harrastaa kovinkaan paljon. Sen sijaan näissä lajeissa on huomioitu lasten ja nuorten tarpeita vähän paremmin kuin edellisissä lajeissa. Peränpitäjinä tulevat lentopallo ja jääkiekko, jotka eivät ole kuitenkaan hirveän kaukana edes salibandystä. Niissä vain on harrastajien ja lasten sekä nuorten tarpeet huomioitu aavistuksen verran kehnommin kuin edellisissä lajeissa. Kaiken kaikkiaan joukkuelajien kilpailujärjestelmissä riittää paljon kehitettävää, jos halutaan tarjota terveyttä edistävää liikuntaa ja kasvatuksellisesti korkeatasoista harrastamista lapsille ja nuorille. Positiivista on se, että kehitystyöhön on jo herätty, mutta se vain on niin kovin hidas.

Yksilölajien välillä on suuria eroja. Huonoja esimerkkejä ovat uinnin ja hiihdon kilpailujärjestelmät. Näissä molemmissa pelkät harrastamismahdollisuudet ovat melko alkeelliset. Lisäksi järjestelmät ovat melko tarkkoja kopioita aikuisten vastaavista. Voidaan sanoa, että nämä lajit ovat hyvin kilpaurheilusuuntautuneita. Aimo askeleen näitä edellä ovat yleisurheilu ja voimistelu. Nämä lajit ovat kehittäneet paljon enemmän lapsi- ja nuorisoystävällistä liikuntaa kuin edelliset sekä harrastus- että kilpailupuolella. Kaikkein paras järjestelmä on kuitenkin ratsastuksella. Voisi jopa sanoa, että ratsastuksen parissa arvostetaan enemmän itse harrastusta kuin kilpailemista. Tästä kertoo se, että suurin osa harrastajista ei kilpaile ollenkaan. Elävän hevosen hoitaminen ja käsittely on useimmille se juttu, ei niinkään urheilulliset saavutukset tai kilpaileminen. Lisäksi tämän järjestelmän tekee poikkeavaksi se, että joissakin kilpailuissa lapset ovat samassa sarjassa kuin aikuiset. Vielä niin, että aikuiset menestyvät joskus huonommin kuin lapset. Kuka keksisi keinon, jolla saataisiin ratsastuksen kaltainen epäkilpailullisuus myös muihin lajeihin?! Yhteenvedona yksilölajien kilpailujärjestelmistä voi sanoa sen, että myös näillä riittää kehitystyötä, toisilla enemmän kuin toisilla. Jos kehitys ei mene eteenpäin, niin todennäköisesti se menee taaksepäin.

8.4 Syventävä teema A: kilpailua, kilpailua, enemmän kilpailua

Kilpailua on hyvin vaikea määritellä tyhjentävästi. Kuitenkin kilpailua voi nähdä jokapäiväisessä elämässä yhteiskunnassamme. Pitää olla tuottava, pitää menestyä, saada rahaa ja palkintoja. Voi jopa sanoa, että koko elämä on yhtä kilpailua, milloin itseään, milloin toisia ihmisiä vastaan. Tavoitteena on olla parempi kuin toiset. Tällaisessa vertailukeskeisessä kilpailukulttuurissa vain harvat pääsevät huipulle, koska lähes aina löytyy joku toinen, joka on vähän parempi tai taitavampi. Sama voidaan todeta myös urheilunmaailmassa. Kuitenkin kilpailu hallitsee urheilua sekä pienten että aikuisten ihmisten osalta. Onko tilanne huolestuttava ja kenellä on vastuu?

Aluksi voidaan pohtia, mistä organisoitumisen tarve on tullut. On luonnollista ajatella, että kilpailujen organisoituminen on lähtenyt ihmisten tarpeesta saada kilpailla toisten ihmisten kanssa. Eihän mikään synny ilman tarvetta. Eräs haastateltu kertoo: *”Lajiliittohan on olemassa just sen takia, et ihmiset on harrastanut kiekkoa ja ne on pelannu keskenään ja kun ne on pelannu aikansa keskenään, ne on päättäny, et ois kiva pelata toisia vastaan. Kaiken lähtökohta on kilpaileminen, pelaaminen ja sit tää on alkanu organisoitua pikku hiljaa paikallistasolla ja aluetasolla ja läänitasolla, kunnes tää valtakunnallinen tarve on ollu ruveta*

hallinnoimaan asioita.” (haastattelu nro 1) Jos kerran on kyse vain ihmisten halusta pelata ja kisailla toisia ihmisiä tai joukkueita vastaan, niin eikö silloin riittäisi pelkät paikalliset ja avoimet puulaakiturnaukset? Niihin voisivat osallistua myös muiden paikkakuntien joukkueet, jotka haluavat isompia haasteita.

Samalla tavoin voitaisiin perustella lasten ja nuorten urheilun kilpailujärjestelmät: *”Mä tiedän sen, ku on tuosta taloyhtiöstä kakaroita, ni aikansa ne kilpailee ja leikkii ja skabaa keskenään siinä lähiympäristössä, sit kerätään porukka, sovitaan, et kohdataan tuon naapuriyhtiön lapset jossakin urheilulajissa ja siitä se lähtee kehittymään.*” (haastattelu nro 1) On kuitenkin eri asia haluta kilpailla epäsäännöllisesti sekalaisia joukkueita vastaan kuin sitoutua tiiviiseen joukkue- ja järjestelmätoimintaan, jossa aikuinen ohjaa yksilöä tai ryhmää kohti parempia tuloksia. Tästä huolimatta on selvää, että monet lapset ja nuoret haluavat kisailla, voittaa, olla paras jossakin. Tämä kaikki on ihan inhimillistä, mutta: *”Kuitenkin me ollaan vaan kasvatettu tähän, että jos sä urheilet, niin sun täytyy voittaa... herätellään sitä, että onko se (voittaminen) tärkeintä tässä.*” (haastattelu nro 2) Eräs toinen haastateltu tunnustaa: *”Mä en oo siitä ihan varma, et se halu on niin kiihkeä kuin tän järjestelmän puitteissa tarjoillaan.*” (haastattelu nro 1)

Itse tykkään kilpailuista ja kisailuista, varsinkin ystävien kesken tai kanssa. Tahdon aina voittaa ja on vaatinut ja vaatii edelleen joskus paljon, ettei voittaminen olisi niin tärkeää. Ajattelen, että tämä on sekä minulle ominainen luonteen piirre että opittu käyttäytymisen muoto. Vaikka olen siis kilpailullinen, niin en muista, että olisin koskaan kaivannut nuorena minkäänlaista kilpailujärjestelmää tai säännöllistä ottelurytmiä. Minulle riitti pelailut kavereiden kanssa aina silloin tällöin ja lisäksi, jos osallistuttiin johonkin puulaakiturnaukseen, niin se oli mukava lisä.

Kyllä kilpailullisuuttaan pystyy toteuttamaan ilman aikuisen tai organisaation läsnäoloakin. Alkeellisimmillaan se voi toteutua kaukalossa, jossa kaksi samanikäistä kaveria treenailee. Tällöin on mahdollista vertailla omia taitoja toisen taitoihin pelkästään tekemällä itse ja seuraamalla. Esimerkiksi voi saada tyydytystä siitä, että huomaa jonkun toisen olevan huonompi laukoja kuin itse on. Lisäksi voidaan pohtia, että: *”Jos ois tosi upeita ihmisiä ohjajina, jotka järjestäis vaan kaikkee kliffaa ja keskinäistä säpinää, niin osaisko joku ryhmä yhtään kaivata otteluita naapuriseuran vastaavan ikäisten joukkueita vastaan?”* (haastattelu nro 1)

Olen vetänyt tämän vuoden aikana salibandykerhoa 7.-9.-luokkalaisille. Syksyllä harjoittelimme kerran viikossa niin, että suurimmaksi osaksi pelailimme ja teimme vain yhden lyhyen harjoituksen kertaa kohti. Kevätpuolella kerhossa käyneet 8. luokan pojat (15v.) kyselivät jo vastustajajoukkuetta, jonka kanssa voisi pelata ottelun. Heidän lisäksi myös muiden luokkien edustajat olivat innokkaita pelaamaan toisia joukkueita vastaan. Ihmettelin miksi keskenämme pelailu ei riittänyt. He vastasivat uusien pelien tuovan haasteita ja samalla ne olisivat mittarina omalle taitotasolle. Pojat arvostavat siis ilmeisen korkealle liikunnallisia taitoja ja menestymistä urheilussa. Tosin tämä huomio on tehty valikoituneesta ryhmästä. Katso myös sivun 30 lainaus Colemanin 1961, 143.

Kilpailuviettiin liittyy siis läheisesti myös halu voittaa, kuten yksi nuorisopäällikkö toteaa: *”Epäilemättä siellä taustalla häilyy voittamisen halu ja sillä tavalla niin kuin kilpailemisen peruselementit.”* (haastattelu nro 2) Voiton käsitteeseen sisältyy aina voittaja ja häviöjät tai voittajat ja häviäjät. Tämä tekee voittamisesta paljon rajatumman käsitteen kuin mitä kilpaileminen on. Tämän lisäksi voittamiseen liittyvät ihmisen henkilökohtaiset ominaisuudet ja kasvatusympäristö, jossa hän elää. Toiset ihmiset tavoittelevat kiivaasti voittamista joka asiassa, johon he ryhtyvät; toisille on aivan sama voittaako vai häviääkö, kunhan saa tehdä ja yrittää. Ympäristö vaikuttaa osaltaan lapsen ja nuoren ajatusmaailmaan. Ensinnäkin monet aikuiset mukaan lukien vanhemmat ovat kiinnostuneempia tuloksista kuin tekemisen ilosta. Kuinkahan moni isä kysyy lapseltaan pelin jälkeen, että voititteko sen sijaan, että kysyisi oliko lapsella kivaa pelissä? Toiseksi ilmapiiri joukkueen tai ryhmän sisällä voi kertoa paljon. Eräs haastateltu ihmettelee: *”Tänä vuonna alle 9-vuotiaitten leirillä arvotaan lyöntijärjestys. Sehän aiheutti hirveän haloon, että eihän siinä oo mitään järkeä, kun se pulska kaveri tulee ykköseksi. Miksi hän ei voi olla ykkösenä? Sen takia, koska halutaan voittaa ja menestyä ja olla siellä loppuottelussa. Täähän on tää tapa, jolla tätä ruokitaan.”* (haastattelu nro 7) Halu voittaa ei ole väärin, mutta se ei saa oikeutta, ainakaan lasten urheilussa, parhaiden pelaajien suosimista esimerkiksi peliajan lisäämisellä. Tästä varoittaa yksi haastatelluista: *”Ongelma tulee siinä kohtaa, kun on niitä 15-vuotiaita sen verran, et niistä saadaan just se yks joukkue, ni on pakko valita joku ja tosiasia on, et se valinta todennäköisesti tapahtuu niiden parhaiden kautta ja sitte ollaan vaikeuksissa.”* (haastattelu nro 11)

On totta, että kilpailu motivoi monia ihmisiä. Yksi nuorisopäällikkö pohjustaa: *”Lähtökohdastaan kilpailu on varmaan yks tärkeimmistä toimintaa ylläpitävistä motiiveista miks olla mukana.”* (haastattelu nro 3) Toinen jatkaa: *”Et se motivaatio miks lapset liikkuu ja pelaa, ni kyl se, kyllähän lapset kilpailee asiassa kuin asiassa. Jos tonne pihalle kattoo, ni kyl joka*

asiassa pitää vähän kilpailla... Sitä ei saa tietenkään korostaa sitä lopputulosta, mut mun mielestä siinä kilpailemisessa ei oo mitään pahaa... Emmä tiedä tarviiko sitä kilpailemista korostaa. Emmä sitä ollenkaan peräänkuuluta, et joka asiassa pitää kilpailla, ei näin. Se on vaan se helpoin tapa motivoida noita muksuja.” (haastattelu nro 10) Samalla tavoin voidaan motivoida myös aikuisia. Kukapa saapasta viitsisi heitellä huvikseen, mutta heti, kun kisaillaan siitä kuka heittää pisimmälle, niin kyllä osanottajia riittää. Metrit, sekunnit tai tehopisteet eivät ole kuitenkaan ainoita asioita, joissa voi kilpailla. Aivan niin kuin eräs haastatelluista kertoo: *”Kilpailuun liittyy aina semmosta tekemisen ja touhuamisen meininkiä ja esiintymistä, joka on se, josta lapset saavat kiksejä... Varsinkin tytöille se esiintyminen kauniissa puvuissa on vaan niin kiehtovaa.”* (haastattelu nro 4) On siis mahdollista kilpailla myös reilussa pelissä tai yhteistyötaidoissa. Tämä sopisi kaikenikäisille ja –taitoisille henkilöille, mutta erityisesti lapsille. Lisäksi se olisi erittäin suositeltavaa, koska se kasvattaisi huomioimaan toisia, myös vastustajia Joka tapauksessa: *”Kilpaileminen kaiketi lienee useimpiin ihmisiin sisäänrakennettu mekanismi, mutta ei kaikkiin.”* (haastattelu nro 1) Ja toisaalta: *”Kilpailu on luonnollinen osa ihmisen elämää, mut jos se alkaa rajoittaa jonkin osallistumista, niin se on huono.”* (haastattelu nro 11) Kilpailu liittyy siis vahvasti ihmisyyteen, mutta sen vaikutuksia voidaan arvioida hyviksi tai huonoiksi.

Organisoitumisen tarpeen selitysmalliksi ei riittäne pelkkä ihmisen kilpailuvietti. Taitaa olla kyse muustakin kuin liikunnan harrastajista eli tässä tapauksessa lapsista, nuorista ja heidän pelaamisen ja kilpailemisen halusta. Yksi haastateltu pohtii: *”Tarvitaan (kilpailujärjestelmää) ainakin sen takia, että tää huippu-urheilu pysyy jotenkin kasassa, luulisin.”* (haastattelu nro 11) Toinen jatkaa: *”Kansainvälinen menestys, tuloksellisuus, halutaan olla, niinku, kansainvälisesti menestyvä maa. Ja sitä katsotaan tässä tapauksessa ainoastaan sijoitumisten kannalta arvokisoissa, et siinä ei katsota mitään muita toimintoja tai asioita. Ne on ne mitalit, jotka ratkasevat.”* (haastattelu nro 5) Ja kolmas lisää: *”Kyl tietenkin se huippu-urheilu, lajimme kun on ollu menestyslaji, MM-kisat ja varsinkin olympialaiset... Me olemme huippu-urheiluliitto, kun katotaan kaikilla mittareilla.”* (haastattelu nro 8) Olisi liian naiivia ja sinisilmäistä väittää, että huippu-urheilun tarpeet eivät olisi vaikuttamassa enemmän tai vähemmän myös lasten ja nuorten urheilun kilpailujärjestelmissä. Vaikka onkin selvää, että lapset ja nuoret haluavat pelata ja kilpailla, niin: *”Ne mitalit ei saa olla se lähtökohta sille pelaamiselle.”* (haastattelu nro 10)

Ei voida kuitenkaan osoitella pelkästään huippu-urheilun suuntaan. Seuraavat lainaukset antavat yhden näkökulman lisää: ”*Joku seura, jos se ei tee mitään muuta, ni se ajattelee, et yhdet tai kahdet hiihtokilpailut jos pidettäis... ne pitää jotkut kisat niin, että saa kanttiinit myytyä ja osanottomaksuja ja paikkakunnalta vähän palkintoja... seurat ovat tottuneet pitää kilpahiihtoja* (haastattelu nro 8); *Meil on tullu selkee viesti seuroilta, et haluavat kilpailla, kun on mietitty erilaisia tapoja toteuttaa sitä toimintaa.*” (haastattelu nro 10) Tämä tarkoittaa siis sitä, että seurojen aikuiset haluavat kilpailuja lapsille ja nuorille. Mikä mahtaa olla seurojen motiivi järjestää kilpailuja? Ainakin se tuottaa rahaa seurojen tileille. Edelleen voi kysyä kenen tavoitteita seurat yrittävät toteuttaa? Seuran jäsenten, omistajien, huippu-urheilun vai kenties lajiliiton? Yksi nuorisopäällikkö pohtii yhtä realiteettia: ”*Emmä usko, et syntyy semmosta (laji ilman organisoitua kilpailua) milloinkaan, niin kauan kuin aikuiset on niin ratkaisevassa roolissa...periaatteessa kaikki säännöt, määräykset, lait, asetukset mitä me rakennellaan ja laaditaan, niin tehdään suurin piirtein aikuisia varten...he tulevat määrittää sen kilpailemisen ja tavoitteellisuuden määrän ja liiton tehtävänä on järjestellä. Tää on niin kallista, niin suorituspaikkakeskeistä, varusteet, koko tää mekanismi.*” (haastattelu nro 1) Ei ole siis lainkaan aiheutonta miettiä, missä kulkevat lasten ja nuorten tavoitteet ja heidän hyvinvointinsa. Tätä asiaa kysyy myös yksi haastatelluista: ”*Toisaalta, jos ajattelee, et meil on niinku, lasten liikunta niinku kauhean organisoitua tänä päivänä, järjestelmällistä, ni siinä monta kertaa voi kysyä, että kuka ne tavoitteet siihen kilpailutoimintaan on asettanut?*” (haastattelu nro 7) Tämä osuu asian ytimeen. Kaikillahan on omat tavoitteensa, mutta toisten tavoitteet painavat enemmän kuin toisten. Näyttää siltä, että lasten ja nuorten kilpailujärjestelmissä aikuiset ovat tärkeämmässä asemassa kuin lapset ja nuoret itse. Entä kuka kantaa vastuun?

Vastuu kuuluu ennen kaikkea lasten ja nuorten vanhemmille, mutta entä, jos: ”*Sanoisin, että se (kilpailun voima) tulee hyvin pitkälti kyl lasten vanhemmista... me tehtiin Vattenfall seuracup, jossa seuroja palkitaan. Me saatiin ensin hirvee, että romutatteko te yksilöiden kilpaurheilun. Täähän on kommunistista, sosialistista ryhmänä tekemistä. Totuus on, et kun se perustettiin 4-5 vuotta sitten, ni joka vuosi on seurojen määrä lisääntynyt. Se on otettu toiminnan kautta hyvin vastaan... Mä näkisin, et lasten vanhemmat, jotka ei tiedosta tätä niinku esim. tulosurheilun ongelmia, ni se on se suurin ongelma.*” (haastattelu nro 6) Onneksi tässäkin asiassa kannattaa välttää liiallista yleistämistä. Todennäköisesti vain pieni osa vanhemmista ajaa lapsiaan ponnekkaasti kohti parempia tuloksia ja parempaa menestystä urheilun saralla.

Kaiken edellä sanotun lisäksi on mahdollista, että kilpailu hallitsee urheilua, koska: ”*Kyl kai se on aina tämmöinen perimmäinen suomalaisten halu voittaa.*” (haastattelu nro 11) Lisäksi ylenmääräinen kilpailu: ”*tulee varmaan niinku ihan tällasesta suomalaisesta urheilukulttuurista ja siitä semmosesta urheilun perinteestä mikä Suomen kansalla on. Emmä mitään muuta syytä siihen näe, et Suomi on urheiluhullua kansaa, vielä niinku kilpaurheiluhullua kansaa.*” (haastattelu nro 10) Ei taida kuitenkaan tuo urheiluhulluuskaan olla pelkätään suomalaisten etuoikeus. Kyllä sitä esiintyy runsaasti myös muissa maissa, etenkin niin sanotuissa teollistuneissa valtioissa.

Kun puhutaan kilpailusta urheilussa, niin puhutaan useimmiten kilpailusta toisia vastaan. Tällainen kilpailu on vallassa tällä hetkellä ja tulevaisuudessakin. Miksi näin on? Asiaa voidaan selittää monella tavalla: ihmisten kilpailuvietillä eli halulla kilpailla, menestyä ja voittaa, huippu-urheilulla, seurojen toimintatavoilla, aikuisten ja vanhempien tavoitteilla tai suomalaisuudella ja meidän urheilukulttuurillamme. Tämän hetkinen tilanne ei ole kuitenkaan mikään ihme. Koko yhteiskunnassamme ja länsimaisessa kulttuurissa on nähtävissä voimakas tehokkuuden ihannoiti. Työntekijöiden pitäisi jaksaa tehdä laadukkaampaa työtä nopeammin ja pienemmällä palkalla. Opiskelijoiden pitäisi valmistua nopeammin ilman taloudellista tukea. Vallitsee kiireyden ilmapiiri. Nuorilla on kiire aikuistua ja aikuisilla on kiire tuottaa koko ajan enemmän, jotta voisi jäädä eläkkeelle aikaisemmin. Tämä heijastuu myös urheiluun. On kiire menestyä tai muuten joku toinen menestyy. Kuitenkin voidaan ajatella, että: ”*Kilpailun arvo on se, että se auttaa kumminkin tavallaan kannustaa etenevämmän niissä taidoissa, ettei vaan jämähä siihen yhdelle tasolle ja tyydy siihen, vaan kehittää taitojaan.*” (haastattelu nro 4) Voidaan määritellä kilpailu: ”*isompana juttuna kilpailuna itseään vastaan, joka on kaikista haasteellisimmin saada ihmiset ymmärtää, et vain sitä kautta voi kehittyä puhutaan sitten huippu-urheilusta tai mistä tahansa muusta.*” (haastattelu nro 11) ”*Et se, jos me pystytään niinku saamaan tämmösiä kilpailuja, tekniikkakilpailuja, mitkä lähtee siitä, et se lapsi ja nuori pystyy sitä omaa kehittymistään seuraamaan ja kilpailemaan itsensä kanssa siinä, et kehittykö hän jossain suorituksessa*” (haastattelu nro 3), niin tällainen voisi karsia monia kilpaurheilun epäkohtia, joita tiukka ja toisiin vertaileva tulosurheilu väistämättä aiheuttaa. Tämä olisi suotuisaa kasvatusta ajatellen. Kilpailusta itseään vastaan seuraa enemmän voittajia, jolloin on mahdollista, että kaikkien ryhmän jäsenten itsetunto vahvistuu. Samalla lasten ja nuorten urheiluinnotus säilyy todennäköisesti pidempään.

Kasvatuksen kannalta ei ole osoitettavissa mitään järjellistä selitystä sille, miksi lasten ja nuorten urheilussa pitäisi kilpailla mahdollisimman nuorena, mahdollisimman paljon ja mahdollisimman isoja kilpailuja. Yksi nuorisopäälliköistä totesi, että lapselle ei ole urheilun kannalta mitään merkitystä sillä, oletko jossain kisassa kahdeskymmenes vai sadas? Siitä on vain haittaa niille, jotka eivät mahdu kymmenen parhaimman joukkoon. Paikallistasolla tulee enemmän voittajia ja vähemmän häviäjiä. Lisäksi sellaiset suomalaiset menestyjät, kuten Lasse Viren ja Marjo Matikainen, ovat molemmat urheilijoita, jotka eivät olleet nuorempina oman ikäluokkansa parhaimmistoa edes piiritasolla.

Voisiko kilpailujärjestelmille löytyä vaihtoehtoa, joka ei perustuisi sarjataulukoihin, palkintoihin ja parhaiden yksilöiden ja joukkueiden löytämiseen? Miltä kuulostaisi sellainen järjestelmä, jossa esimerkiksi 100 nuorta rajatun alueen sisältä pelaisivat kauden aikana muutamana turnauksena. Jokaisessa turnauksessa olisi pelaajat arvottu uusiin joukkueisiin. Jos halutaan varmistua tasaisista peleistä, niin pelaajat voitaisiin luokitella pisteillä, joiden avulla jokaiseen joukkueeseen tulisi kaikenlaisia pelaajia. Tällaista pisteytysjärjestelmää ei kerrottaisi nuorille ollenkaan. Tämän kaltainen järjestelmä ruokkisi terveellä tavalla voittamisen halua ja estäisi sen ilmapiirin synnyn, jossa toiset joukkueet ovat vihollisia ja vähävoisempia kuin oma joukkue. Lajiliitot saisivat edelleen lisenssitulonsa ja seurat tuloja kilpailujen järjestämisestä. Yksilölajien puolella tämä tarkoittaisi sitä, että yksilökilpailujen tilalle tulisivat ryhmäkilpailut, joissa voitaisiin toimia samanlaisen periaatteen mukaan. Heikkoutena voisi olla aluksi lasten sopeutuminen vieraisiin lapsiin uusissa joukkueissa, mutta tämä saattaisi korjaantua hyvinkin nopeasti, jos he vain saisivat aikaa tutustua toisiinsa. Samalla korostuisi kasvatuksellinen ote urheilutyössä, että opittaisiin ottamaan toiset paremmin huomioon. Ohjaajat ja valmentajat saattaisivat myös suunnata huomiotaan enemmän yksilöihin kuin oman ryhmänsä kilpailumenestykseen. Tällaista järjestelmää voisi suositella kaikille alle 15-vuotiaille sekä heidän urheilusta vastaaville seuroille ja lajiliittoille.

8.5 Syventävä teema B: aikuinen – hyötyä vai haittaa?

Lasten ja nuorten urheilu on hyvin organisoitua nykyisin, aivan kuten todettiin jo edellisessä kappaleessa. Vaikka kohderyhmänä ovatkin lapset ja nuoret, niin aikuiset ovat niitä, jotka suunnittelevat, toteuttavat ja arvioivat lasten ja nuorten urheilua. Täten, aikuisten vaikutukset ovat väistämättömiä. Ei ole enää kyse lasten ja nuorten omasta toiminnasta, vaan ai-

kuisten järjestämästä toiminnasta lapsille ja nuorille. Aikuiset näkyvät lasten ja nuorten vanhempina, ohjaajina ja valmentajina sekä lisäksi he toimivat seuroissa monissa erilaisissa tehtävissä. Miten lajiliittojen nuorisopäälliköt näkevät aikuisten roolin lasten ja nuorten urheilussa?

Eräs haastateltu kärjistää asian näin: *”Tehtävänäni on pelastaa lapsia (6-13v) omilta ja toisten lasten vanhemmilta.”* (haastattelu nro 1) Mitä tämä tarkoittaa? Eivätkö edes lasten vanhemmat tiedä, mikä on parasta heidän lapsilleen? Kolme haastatelluista syyttää lasten vanhempia liian runsaasta kilpailuttamisesta liian aikaisin. Eräessä lajissa kisoja on lähes joka viikonloppu, eikä niihin ole rajoituksia, vaan on vanhemmista kiinni kuinka monen kisaan heidän lapsensa osallistuvat. Valitettavasti on kuitenkin olemassa myös vanhempia, joille edes Suomen kisat eivät riitä. Eräs nuorisopäällikkö kertoo yhdestä kokemuksestaan: *”On vähän hassua, että tavallaan haetaan jo 11-vuotiaana huippukokemuksia joistain huipputapahtumista. Esimerkiksi, mulle on tullut sähköpostia, että onko 11-vuotiaille isoja kisoja Ruotsissa? Mä oon niinku sanonut, et jos sä haet 11-vuotiaana Ruotsista huippukokemusta, ni haetko sinä 19-vuotiaana sitä kuusta vai Marsista vai mistä?”* (haastattelu nro 6) Edellisestä huolimatta sama henkilö esittää, että: *”Me ei uskota kieltoihin, se ei oo meidän mielestä eettisesti kestävä, et kielletään, koska lasten vanhemmille pitää jättää vastuu valintojen tekemisestä, mutta me kerrotaan, et hei, me ei suositella sulle Ville 7 vuotta Helsingistä, me ei suositella sulle, että sä lähdet Jyväskylään skabaa, vaan me uskotaan, et mee tohon Eltsun kentälle kokeilee sitä juttua. Eli enemmänkin suosituksia kuin kieltoja ja käskyjä... Sitte lasten vanhemmilla on valinta. He on kuitenkin lastensa kasvamisessa ja aikuistumisessa vastuussa, et me annetaan muutama vaihtoehto, kerrotaan hyvistä puolista ja vaaroista ja sit he tekee valintoja.”* (haastattelu nro 6) Suurin osa vanhemmista ajattelee todennäköisesti lastensa parasta, eivätkä kilpailuta heitä liian nuorina liian isoissa kisoissa. Vanhempien vaikutuksen kannalta homma toimii hieman eri tavalla joukkuelajien puolella. Vanhempien valinta on, laittavatko he lapsensa seuraan vai ei. Ne, jotka harrastavat seuroissa, toimivat sen lajin kilpailujärjestelmän mukaan, joka määrää otteluiden määrän ja niin edelleen.

Kokonaisuutta tarkasteltaessa voi huomata, että lasten ja nuorten ohjaajilla sekä valmentajilla on suurempi vaikutus kuin vanhemmilla, ainakin ajallisesti. Haastatellut nuorisopäälliköt toivat seuraavanlaisia näkökulmia tähän vetäjän rooliin. Ensinnäkin, vetäjä määrää miten harjoittelu toteutetaan; onko se hänen keksimiensä harjoitusten läpiviemistä vai saavat-

ko lapset osallistua suunnitteluun ja tehdä omia ratkaisuja erilaisten haasteiden suhteen. Toiseksi, vetäjän vastuulla on huomioida erilaiset lapset. Tähän tarvitaan eriyttämistä, joka onnistuu kaikilta ammattitaitoisilta ihmisiltä. Kysymys kuuluukin, kuinka monta tällaista ammatti-ihmistä toimii Suomen sadoissa eri lajien seuroissa? Kolmanneksi, vetäjä huolehtii kilpailuista ja niiden vaikutuksesta harjoitteluun. *”Ei mietitä sitä seuraavaa peliä, mikä se nyt sitte onkaan, vaan keskitytään siihen hetkeen ja siihen mitä yksilöt siellä tekee...se on tietyllä tapaa kasvatustilanne, kun lapset saa toteuttaa itseään. Ei voi niinku lähteä siitä ajatuksesta, että tässä on mulla kokonainen joukkue, jonka menestys on pääasia.”* (haastattelu nro 3) Neljänneksi peluuttaminen on vetäjän käsissä, ellei ole sääntöjä, jotka ohjaavat peluuttamista. Tällöin säännöillä pyritään estämään niin sanottujen vilttiketjujen syntyminen. Tosin säännöt koskevat vain lapsia, ei enää nuoria. Esimerkiksi: *”14-vuotiaille tulee näitä omiakin valintoja, et haluaako olla mukana tavoitteellisessa kiekossa vai lähetkö harrastekiekkoiluun, jolloin mä voisin kuvitella, et harrastekiekkoilussa saa kaikki pelata niin paljon kuin haluaa...ja tavoitteellisessa kilpakielloilussa mä toivon, et kaikki saa pelata ja toisaalta toivon, et vetäjät ja nuoret ovat keskenään sopineet millä ehdoilla pelataan. Jos ehto on se, et vetäjät päättää ketkä kulloinkin pelaavat, niin mukana olijat nielee sen...Jos sitoudut siihen tavoitteelliseen toimintaan, niin otat sen riskin, ettei tuu yhtään peliminuutteja.”* (haastattelu nro 1)

Uinnissa puolestaan: *”Kun tulee seuraan harrastajia, jotka sanovat, että me halutaan muuttakin kuin kilpauintia, ni se alkaa vähitellen tulemaan. Voi olla, että se on laajempaakin se harrastaminen, se ettei tarvii välttämättä osallistua kisoihin, ni se on niinku valmentajien persoonallisuudesta kiinni, että mitenkä heiltä löytyy sitte tilaa, mahdollisuutta toimia siinä ryhmässä.”* (haastattelu nro 5) Lisäväriä tuo vielä pesäpallon omaleimaisuus. *”Jos mietitään kilpailujärjestelmää niinku ulkopelinkin näkökulmasta, ni sehän on niinku hyvin vahvasti aikuisen käsissä, koska sehän sanoo lukkarille minkälaisen syötön sä annat ja sit se ohjaa mihin pesälle sä saat heittää ja sit se ohjaa miten sun pitää liikkua. Sit se on sisäpelissä kapellimestarina sen viuhkan kanssa. Se sanoo milloin saa juosta ja mille pesälle ja minkälaisen lyönnin sä lyöt. Se tappaa täysin kaiken luovuuden.”* (haastattelu nro 7)

Ei ole siis yhdentekevää, kuka ohjaa lasten ja nuorten ryhmiä. Eräs haastateltu pohtii vielä, että: *”On niinku entinen pelaaja, joka sitä hommaa pyörittää... Oon monta kertaa kysynyt, et onks se hyvä. Lasten puolella se ei välttämättä oo ollenkaan paras vaihtoehto. Sitten taas, kun mennään semmoseen ikään, et pitää osata tiettyjä juttuja, ni silloin se on ehkä*

hyväkin, et siel on sellasta pesäpallollista osaamista. Näiden myötä tulee myös ehkä joitakin rasitteita lajiin, että ei nähdä sitä muuta vaihtoehtoa, vaan kaikki ruokitaan sen kilpailutoiminnan eteen.” (haastattelu nro 7) Lisäksi eräs toinen korostaa vetäjän vastuuta pohdittaessa nuuskan, tupakan ja alkoholin näkyvyyttä urheilussa. Varsinkin pelireissut ja niin sanotut saunaillat ovat sellaisia tilanteita, joissa vetäjän suhtautuminen ja kasvatusasenne tulevat selviksi nuorille. Joko hän kieltää päihteiden käytön tai sitten hän sallii sen.

Pari haastateltua nuorisopäällikköä totesivat, että: *”lapsia on helppo manipuloida, ei oo helpompaa kohdetta manipulointiin kuin lapsi.”* (haastattelut nrot 1 ja 2) Lapset ovat siis aikuisten vallassa. Nuorisopäälliköt toivovat, että hyvät ihmiset olisivat hoitamassa lasten urheilua, jotka ymmärtäisivät mikä on tärkeintä lasten urheilussa. Tämä tärkein olisi jotain muuta kuin menestyminen sarjoissa ja mestaruuksien voittaminen. Toisaalta, kolikon toinen puoli on se, että: *”lapsia kun pystyy manipuloimaan hyvässäkin mielin määrin.”* (haastattelu nro 1) Lapsia voidaan siis kasvattaa joko voittamaan mahdollisimman paljon tai nauttimaan urheilusta itsestään ja arvostamaan itseään sekä kilpakumppaneitaan. Vetäjän rooli voidaan tässä jakaa karkeasti ohjaajaksi tai valmentajaksi. Kun aikuinen on ohjaaja, niin: *”se varmaan käytännössä tarkoittaa sitä, että huolehditaan jokaisesta, joka on mukana otettu.”* (haastattelu nro 3) Valmentajan rooli nähdään puolestaan menestyksen lisääjänä, jolloin: *”joku innokas lähtee rakentaa siitä, et täs on mun kahdeksan tyttöä ja näistä tulee maailmanmestareita.”* (haastattelu nro 4) Aivan kuten yksi haastateltu kertoi, että: *”sillä on merkitystä, et koet sä itses ohjaajaks vai valmentajaks... mä toivon, et lapsia ei valmennettais, vaan tuettais ja ohjattais.”* (haastattelu nro 1) Onneksi taitaa suurimmaksi osaksi olla niin, että: *”C-, B- ja A-SM-sarjojen valmentajat ovat tänä päivänä valmiita vaihtamaan paikkakuntaakin päästäkseen toteuttamaan omia päämääriä, tavoitteita ja toiveita, löytämään paremman ryhmän, pärjätäkseen sen kans paremmin... Siellä ei sitte oo kovin montaa humanistia, joiden mielestä olis pääasia, et kaikilla on kivaa... Enempi löytyy sit nuorten harrasteryhmistä ja lasten urheilusta ne, jotka yhä enemmän kokevat itsensä vaan kasvattajiksi ja tukihenkilöiksi.”* (haastattelu nro 1)

Keino, jolla liitot pyrkivät vaikuttamaan vetäjän rooliin, on koulutus. Tällöin on mahdollisuus toteuttaa mielekästä toimintaa, joka on: *”ennen kaikkea sitä, et on koulutetut ohjaajat, ja kun on koulutetut ohjaajat, niin sillon ne arvot toiminnassa on useimmiten terveellä pohjalla.”* (haastattelu nro 3) Edelleen, koulutuksen tavoitteena on se, että: *”kursseilla käyvät oppisivat olemaan siinä läsnä opetustapahtuman osana eikä tämmösen teettämistapahtu-*

man osana...tällä puolella varmasti aina on huutava pula semmosista ihmisistä, jotka pystyy ohjaamistapahtuman yhteydessä korjaamaan ja näyttämään niitä oikeita suorituksia tai ohjaamaan siihen oikeaan juttuun” (haastattelu nro 1), tai: *”miten siihen (kilpailu ennen kaikkea itsensä kehittämistä) voi ohjata ja opettaa mitä käytännössä voi tehdä.*” (haastattelu nro 3) Kuitenkin, vaikka koulutus on yleistä ja laajalle levinnyttä, niin voi epäillä, että: *”riittääkö lyhytkurssitus valaisemaan ihmisen näille periaatteille?”* (haastattelu nro 1) Toinen rajoittava tekijä kouluttautumisessa on se, että: *”Nehän on lasten vanhempia kaikki täällä, jotka vetävät 14-vuotiaita ja nuorempia. Ihmiset on kauhean vähän aikaa näissä systeemeissä, sen aikaa, kun lapsi on mukana, niin moni vanhempi on sit ohjaajana mukana ja kun lapsi lopettaa, vanhempi ei juurikaan jatka eli ne on tosi lyhytaikaisia projekteja.*” (haastattelu nro 1) Sama nuorisopäällikkö jatkaa: *”Näin ollen ei synny työssä oppimisen ohella sellaista valaistumista ja oivallusta ja ymmärryksen jälkeistä oppien täysimittaista käyttöönottoa, niin et se näkyis ihan oikeasti.*” (haastattelu nro 1) Tämä kyseinen henkilö on pohtinut näitä asioita 22 vuoden ajan, joten mitä voidaan odottaa väliaikaiselta vetäjältä, joka on toiminnassa mukana yhdestä kaudesta muutamaan kauteen? Ääriesimerkkinä voidaan mainita kuitenkin ratsastus, jossa: *”ratsastuksen opettajathan ovat ammatillisen koulutuksen saaneita, he käyvät kolmivuotisen koulutuksen tätä asiaa varten.*” (haastattelu nro 9) Tämä on yksi turvallisuuden edellytyksistä, sillä: *”sulla pitää olla aika hyvä taitotaso ennen kuin sä pystyt itsenäisesti harrastamaan ratsastusta turvallisesti.*” (haastattelu nro 9)

Parhaastakin koulutuksesta huolimatta löytyy aina aikuisia, joille menestyminen ja voittaminen ovat tärkeitä. Jos ne ovat tärkeämpiä kuin urheilu itse, niin silloin ollaan vaarallisella alueella lasten ja nuorten kannalta. *”Ohjaajat ja valmentajat haluavat itsekin pärjätä, se on ihan inhimillistä*” (haastattelu nro 1), mutta kysymys kuuluu, miten sitä pärjäämistä mitataan; voitetuilla palkinnoilla ja mestaruuksilla vai lasten ja nuorten innokkuudella ja reilulla pelillä? Yksi haastateltu väittää, että jos aikuisten vääristyneet asenteet muuttuisivat, niin silloin ei tarvitsisi huolehtia kilpailujärjestelmän toimivuudesta. Toinen henkilö kertoo, että kun he palkitsivat eräässä turnauksessa kaikki osallistuneet lapset samanlaisilla palkinnoilla, niin kolmen parhaimman joukkueen valmentajat soittivat liittoon tuohtuneena, että mitä ihmettä he oikein tekevät. Tämä on valaiseva käytännön esimerkki siitä, kuinka aikuinen oli huolissaan vain palkinnoista, vaikka lapsia asia tuskin haittasi. Voi olla myös mahdollista, että joihinkin lajeihin kuuluvat erityisellä tavalla tulokset ja niiden seuranta. Esimerkiksi: *”Yleisurheilun ohjaustoimintaan hakeutuvat ihmiset ovat usein kiinnostuneita tu-*

loksista. Jos oot niinku yleisurheiluihminen, ni aina vähän kiinnostaa tulos.” (haastattelu nro 6) Tulokset itsessään eivät ole kuitenkaan haitallisia, vaan niiden käyttötarkoitus. On eri asia motivoida yksilöitä parantamaan omia tuloksiaan kuin saavuttamaan ikäluokkien ennätyksiä mahdollisimman monta mahdollisimman nopeasti.

Seuraavat lainaukset tuovat vielä lisää näkökulmia siihen, miten ratkaisevassa roolissa aikuinen on lasten ja nuorten kilpailujärjestelmissä. *”Periaatteessa kaikki säännöt, määräykset, lait, asetukset mitä me rakennellaan ja laaditaan, niin tehdään suurin piirtein aikuisia varten...He tulevat määrittää sen kilpailemisen ja tavoitteellisuuden määrän ja liiton tehtävänä on jarrutella.*” (haastattelu nro 1) Toinen jatkaa samasta aiheesta: *”Ainoa mihin on tehty muutoksia tälle tulevalle kaudelle on noi nuorten SM-sarjat. Siinä tehtiin iso kysely, et mitkä asiat ois tärkeimpiä... Tää oli osotettu seurojen johtohenkilöstölle plus sitte joukkueitten yhteyshenkilöille ja sitä kautta valmentajille.*” (haastattelu nro 11) Kuka kysyisi seuraavalla kerralla nuorilta itseltään minkälaista kilpailutoimintaa he haluaisivat? Ehkä hie-man toisenlaista näkökulmaa edustaa tämä lainaus: *”Siellä pysyy se arviointi sillä tavalla, että lapset saa välittömästi sen suorituksen jälkeen vuorovaikutteisen palautteen elikkä se tarkoittaa sitä, että aikuinen on vastaanottamassa, kyselee lapselta tunnelmia ja poimii sieltä jotakin semmosta, joka sen aikuisen silmin oli mennyt hyvin ja antaa sen palautteen siinä... Sit ohjaajalle, joka on sitte taas se aikuinen tai väliin nuori aikuinen niitten lasten kaa touhuamassa, ni hänelle menee kirjallinen palaute...Se menee vaan sille aikuiselle ja pyritään siihen, että hän suodattais siitä lapselle sitte, eikä menis viemään sitä lappusta lapselle...Se ois tällaista ohjaajan työn tukemista.*” (haastattelu nro 4) Tämä kertoo jo siitä, että pyritään tukemaan lapsen tai nuoren omaa kehitystä lannistamatta hänen intoaan. Tavoitteena ei ole siis käyttää häntä menestyksen välineenä. Tällainen arviointi ei tosin kokonaan poista aikuisen mahdollista negatiivista vaikutusta. On vaikeaa ellei mahdotonta kontrolloida sitä, minkälaisen palautteen se oma vetäjä loppujen lopuksi suodattaa.

On aikuisia, jotka *”esittää, että pitäis alkaa aikaisemmin tää valtakunnallinen kilpailutoiminta, et nää parhaat siirtyy eri lajeihin.*” (haastattelu nro 11) Tämä kuulostaa oudolta, sillä on epätodennäköistä, että kansalliset kilpailut itsessään motivoisivat ketään pysymään sen lajin parissa ja panostamaan siihen yhä enemmän. Pikemminkin saattaa olla niin, että tällöin on suurempi riski lopettaa nuoren urheilijan innostus. Hyvät aikuiset puolestaan *”pystyy motivoimaan, et harjoitellaan, opiskellaan, nautitaan, tehdään retkiä, toimitaan ryhmässä, pystys varmaan jonnekin 10. ikävuoteen asti viemään porukan ja sanomaan, et*

mennään sit vasta sarjaan ja aletaan pelaa näitä matseja.” (haastattelu nro 1) Toinen vaihtoehto on *”irrottaa ryhmä kokonaan kilpailujärjestelmästä ja tehdä erilaisia juttuja, kun on kokenut aluesarjan tyhmänä, liian tiiviinä tai epätasaisena.”* (haastattelu nro 1) Tällaisia ihmisiä on kuitenkin hyvin harvassa ja lisäksi irrottamiset ovat lyhytkestoisia. Mitä merkitsee yhden kauden tauko, kun kausia voi tulla reilu kymmenenkin yhdelle pelaajalle? Olisi luonnollisesti parempi, jos kilpailujärjestelmä olisi sellainen, josta ei tarvitsisi irrottautua. Voitaisiin esimerkiksi muuttaa järjestelmää niin, ettei kilpailun lopputulos olisikaan tärkeää, vaan itse tekeminen kilpailussa ja harrastaminen yleensä. Aivan, kuten yksi nuorisopäällikkö huomauttaa, että: *”Emmä nyt tiedä onko ne ennenkään ne pisteet ketään niinku auttanut. Kyllähän se työ tehdään siellä seuroissa, niitten ohjaajien, niiden upeitten ihmisten käsissä se touhu on yhä vaan. Mä uskon, että se vaan tulee korostumaan se valmentajan hyvän työn, ohjaajan hyvän työn tekeminen. Kun nyt on ollu pääasiassa ne pisteet ja sadasosat kenet voitettiin ja kuka ohitettiin, et viime vuonna oltiin kymmenys perässä. Keskitetään ehkä enemmän oleelliseen.”* (haastattelu nro 4) Näitä oleellisia ja tärkeimpiä asioita ovat mahdollisuuden tarjoaminen mahdollisimman monelle ja rakkauden urheiluun synnyttäminen, vahvistaminen ja säilyttäminen. Jos näistä kahdesta ei tingitä, niin päästään pitkälle, oli kyse sitten harrastamisesta tai huipputason urheilijoiden kasvattamisesta.

Vain pieni osa lapsista ja nuorista päätyy huippu-urheilijoiksi. Kukaan ei voi tietää etukäteen sitä, kuka yltää huipulle asti. Emme myöskään voi luoda sellaisia menetelmiä, joilla menestys varmasti taataan. Aikuisten tehtävä on tukea ja rakastaa lapsia ja nuoria heidän itsensä vuoksi eikä nähdä heitä urheilullisten päämäärien ja strategioiden välikappaleina. (Puhakainen 2001, 42.)

8.6 Luotettavuustarkastelu

Laadullisessa tutkimuksessa lähtökohtana on tutkijan avoin subjektiviteetti ja sen myöntäminen, että tutkija on tutkimuksensa keskeinen tutkimusväline. Näin ollen pääasiallisin luotettavuuden kriteeri onkin tutkija itse ja täten luotettavuuden arviointi koskee koko tutkimusprosessia. (Eskola & Suoranta 1998, 211-212.)

Objektiivisuus syntyy nimenomaan oman subjektivisuutensa tunnistamisesta (Eskola & Suoranta 1998, 17). Olen tuonut omaa subjektivisuuttani esille kertomalla omista kokemuksistani avoimesti. Tämän lisäksi olen pohtinut omaa esiyymmärrystäni eli niitä oletuk-

sia, ajatuksia ja asenteita, jotka vaikuttavat omiin tulkintoihini ja ratkaisuihini. Esiymmärrystäni olen kirjoittanut jo ennen haastattelujen tekoa, ettei se muuttuisi niiden vaikutuksesta. Pysin tuomaan esille tutkimusprosessin eri vaiheissa luotettavuuteen vaikuttavia tekijöitä. Näitä vaiheita ovat haastatteluaineiston suunnittelu-, toteutus- ja analysointivaiheet. Vaikuttaa siltä, että tutkijan tekemä mahdollisimman seikkaperäinen selostus tutkimuksen eri vaiheissa tehdyistä ratkaisuista on yksi tärkeimmistä luotettavuuteen liittyvistä teemoista laadullisessa tutkimuksessa (Eskola & Suoranta 1998, 209, 251; Hirsjärvi, Remes ja Saja-vaara. 1997, 214).

Haastattelujen luotettavuuden arvioinnissa nojaudun Hirsjärven ja Hurmeen neuvoihin (Hirsjärvi & Hurme 2000, 35, 184). Haastattelujen tekeminen on todella vaativa aineiston keruumuoto. Hyväksi haastattelijaksi ei voi tulla muuten kuin kovan työn ja lukuisten haastattelujen jälkeen. En voi siis sanoa olevani hyvä haastattelijana, vaikka parhaani olen tehnyt. Pienenä plussana voin mainita seminaarityön kaksi haastattelua ja kaksi pilottihaastattelua, jotka hieman paransivat omaa toimintaani haastattelijana. Jälkikäteen arvioituna käyttämäni haastattelurunko olisi voinut olla parempi. Siinä oli monia turhia kohtia ja eräät kohdat olisivat voineet olla tarkemmin harkittuja. Uskon kuitenkin, että sain haastatelluilta melko hyvin sen informaation mitä tarvitsinkin. Haastattelupaikaksi valitsin jo suunnittelu- vaiheessa jokaisen haastatellun kohdalla heidän työpaikkansa ja oman toimisto- tai palaverihuoneen. Tämä oli varmaan eduksi nuorisopäälliköille, koska se oli heille tuttu ja turvallinen ympäristö.

Toteutusvaiheen vahvuuksia olivat digitaalinen tallennus ja päiväkirjan tekeminen. Digitaalisuus varmisti hyvän äänenlaadun ja päiväkirja auttoi arvioimaan omaa ja haastateltavien toimintaa. Vähäisestä kokemuksestani huolimatta arvioin tehneeni haastattelut melko samalla tavoin. Tarkoitin tällä sellaista rauhallista kysymysten esittämistä ja neutraalia otetta haastateltavien vastauksiin. Eräs haastateltu jopa kysyi ihmetellen, että mitä mieltä itse olin näistä asioista. Kaikki haastatellut vaikuttivat myös rauhallisilta eivätkä jännittäneet tilannetta. Jokainen haastattelu tuntui minusta rennon vapaalta. Uskon, että tähän osaltaan vaikutti asemamme tai statuksemme. Minä olin vain opiskelija ja he olivat vain nuorisopäälliköitä. Haastatteluissa pitää aina arvioida lisäksi sosiaalisesti suotavien vastausten mahdollisuus. Tämä oli vaarana, koska jokainen haastateltu tiesi, että tutkimukseni liittyi eettiseen keskusteluun ja Nuoren Suomen ideologiaan. Joiltakin osin aistin tällaisia ideologisia vastauksia, jotka siis poikkeavat käytännön tosielämästä, tai oli mahdollista, että haastatellut

viittasivat tuleviin muutoksiin. Ennakoin tätä korostamalla joka haastattelun alussa, että keskityn tutkijana tämän hetken järjestelmiin. Kaiken kaikkiaan olin kuitenkin yllättynyt nuorisopäälliköiden kriittisyydestä ja suoruudesta, joilla he ruotivat oman lajinsa kilpailujärjestelmän heikkouksia. Täten arvioin sosiaalisesti suotavien vastausten määrän olleen marginaalinen.

Tutkimuksen luotettavuutta lisää analyysin toistettavuus, jolla tarkoitetaan luokittelu- ja tulkintasääntöjen yksiselitteistä esittämistä. Tätä kautta toinen tutkija voi niitä soveltamalla päätyä samanlaisiin tuloksiin. (Mäkelä 1990, 53.) Tämän näkökulman valossa analyysini jakaantuu kahtia. En ole esittänyt mitään luokittelusääntöjä, joita joku toinen tutkija voisi arvioida. Tällä tarkoitan niitä teemojen muodostamisia, joita tein kuunnellessani haastateluaineistoa. Saattaa olla, että joku muu saisi samansuuntaisia teemoja kuin minä, mutta siitä ei voi olla varma. Tältä ensimmäiseltä osalta luotettavuus on heikko. Toisaalta olen kuitenkin esittänyt melko tarkkaan esimerkiksi vertailevassa arvioinnissa käyttämäni aineistoa. Täten lukijalla tai toisella tutkijalla on mahdollisuus arvioida tekemiäni tulkintoja. Tältä toiselta osalta tutkimukseni luotettavuus on puolestaan vahvempi. Edelleen analyysivaiheen luotettavuuteen vaikuttaa käyttämäni osittainen litterointi. Uskon, että analyysini luotettavuus ei olisi ollut parempi, vaikka olisin litteroinut aineistoni kokonaan. Kuunnellessani aineistoani pystyin luotettavasti poimimaan ne kohdat, jotka paljastivat jotakin kyseisen lajin kilpailujärjestelmän nykytilasta. Oleellista tietoa tuskin menetin tässä vaiheessa.

Tärkeintä on, että tutkija kuvaa tarkasti sen, miten hän on aineistonsa hankkinut ja miten hän on päätenyt kyseisiin johtopäätöksiin. Toiseksi tutkijan on tehtävä tarkka raportointi, jotta lukija voi sen varassa arvioida tutkimuksen luotettavuutta. (Moilanen ja Rähä 2001, 56.) Tässä tehtävässä olen mielestäni onnistunut hyvin. Yhdeksänneistä luvusta lähtien olen raportoinut mahdollisimman tarkkaan mitä, miten ja milloin olen tehnyt. Olen raportoinut luotettavasti, mutta koko tutkimuksen luotettavuutta kukin lukija voi arvioida itsenäisesti.

9 POHDINTA

Kasvatus ja kasvattaminen ovat erottamaton osa ihmisen elämää. Kotien vanhemmat ja koulujen opettajat ovat avainasemassa, kun puhutaan lasten ja nuorten kasvattamisesta. Kasvatuksesta on tullut yleisen arvioinnin ja arvostelun kohde. Samalla jopa vanhemmat joutuvat nykyisin turvautumaan erilaisiin kasvatuksen ammattilaisiin, jotka (muka) tietävät, miten lapsia ja nuoria tulisi kasvattaa kotona oikein. On ihminen mitä mieltä tahansa kasvattamisen jalosta taidosta, niin ainakin se vaatii työtä, kärsivällistä ja periksi antamatonta työtä.

Urheilu on yleismaailmallinen kieli, jota jokainen ihminen ymmärtää. Kun puhutaan lasten ja nuorten urheilusta, niin väistämättä törmätään kasvatuksen haasteellisuuteen. Urheilun kasvattava vaikutus ei voi olla itsestäänselvyys, jos kasvatuksen tavoitteina ovat hyvä itsetunto, sosiaaliset taidot, tasapainoisuus sekä positiivinen ja yrittämiseen kannustava toimintailmapiiri. Tähän kasvatustavastuuseen ovat jo heränneet monet urheilun lajiliittot. Lisäksi Nuori Suomi –järjestön vaikutus on ollut selvä, kun puhutaan lapsilähtöisestä urheilusta. Tämän jakson tarkoituksena on pohtia kasvatuksen ja urheilun kilpailujärjestelmän välistä jännitettä.

Yleisellä tasolla nykyinen lasten ja nuorten urheilun kilpailujärjestelmä muistuttaa aikuisten vastaavaa. Joukkuelajeissa kilpaileminen tapahtuu sarjoissa, johon kuuluvat useat pelit ja niistä tehdyt taulukot sekä pelaajien pistepörssit. Monesti joukkueet pelaavat aluksi runkosarjan, jonka jälkeen parhaimmat pelaavat play-offsit tai jatkosarjan. Yli 15-vuotiaille voi olla valtakunnallisia sarjoja, kun nuoremmat pelaavat aluksi alueittain ja vasta jatkosarjat kansallisina. Yksilölajeissa puolestaan kilpaillaan jo nuorempina valtakunnallisella tasolla. Tosin kilpailuja on vähemmän kuin joukkuelajeissa paria poikkeusta lukuun ottamatta. Sekä joukkue- että yksilölajeissa aikuisen rooli ryhmän vetäjänä/valmentajana on hyvin suuri. Lapsi tai nuori on enemmän toiminnan objekti kuin subjekti. Lisäksi palkitsemistapa on ulkoinen ja perinteinen. Useimmiten palkitaan kolme parasta joukkuetta tai yksilöä mitaleilla tai vastaavilla palkinnoilla.

Näyttää siltä, että meidän kulttuurimme todellakin arvostaa enemmän urheilukilpailuja kuin itse urheilua. Opetamme lapsia ja nuoria voittamaan pelejä, emme rakastamaan urheilua

(Orlick 1978, 19-25). Saatamme arvostaa kilpailua jopa enemmän kuin lasten ja nuorten omia tarpeita. Kilpailuissa vain pieni osa urheilijoista voittaa. Vain tyhmä väittäisi, että jatkuva toisiin vertailu ja häviön tunne kasvattaisi yhdestäkään lapsesta parempaa ihmistä. Päinvastoin tiiviit kilpailusarjat ovat monesti haitallisia lapsen tai nuoren fyysisen ja henkisen terveyden kehityksen kannalta (Baumgarten 1988, 38-39; Laakso 1985, 134-135). Vanhempien suuri osallistuminen ja läsnäolo, autoritäärinen valmentaminen ja ulkoisten palkintojen käyttö vähentävät lasten sisäistä motivaatiota ja nauttimista peleistä (Iso-Ahola 1980, 212). Motivaatio ei säily hyvänä, jos vain menestyjiä palkitaan (Roberts 1992, 187). Kasvatuksen kannalta on siis sitä parempi, mitä vähemmän organisoimme lasten urheilua ja mitä vähemmän korostamme kilpailua siinä (Roberts 1992, 187). Lisäksi aikainen osallistuminen kilpailuihin näyttää olevan yhteydessä lyhyeen osallistumisaikaan ja varhaiseen drop-out:iin (Telama, Naul, Nupponen, Rychtecky & Vuolle 2002, 142). Edelleen, urheilija kokee eniten stressiä kansallisissa kilpailuissa (Patriksson 1987, 69, 75). Näistä lainauksista voidaan päätellä, minkälainen olisi kilpailujärjestelmän ideaalimalli. Verratessa tällaista ideaalimallia nykyiseen kilpailujärjestelmään nähdään, että ero on valtava.

Olisi kasvatuksen kannalta parempi, jos kilpailujärjestelmä perustuisi muihin asioihin kuin sarjoihin lukuisine peleineen tai varhaisiin kansallisiin kilpailuihin. Nämä perustuvat aikuismaisen menestyksen tavoitteluun sekä parhaiden joukkueiden tai yksilöiden löytymiseen. Tällöin hyötyvät vain ne, jotka ovat tarpeeksi hyviä. Lisäksi vaarana on suvaitsemattomuuden ilmapiiri virheitä ja epäonnistumista kohtaan, kun voittaminen on liian tärkeää. Koko kauden kestävien sarjojen tilalle voisi suunnitella useampia turnauksia, joihin joukkueet voisivat osallistua oman aktiivisuuden mukaan. Tällöin ei tehtäisi sarjataulukoita, joissa joukkueet asetetaan paremmuusjärjestykseen. Samalla kuitenkin säilyisi kilpailun hyvät puolet, kuten jännitys lopputuloksesta ja sellainen positiivinen kilpailu voitosta. Yksinkertainen vaihtoehto suurille kansallisen tason kilpailuille olisi paikallisen tason kilpailut. Tämä vähentäisi oleellisesti nuorien kilpailijoiden stressiä. Todennäköisesti myös monien motivaatio säilyisi pidempään, kun he alkaisivat verrata taitojansa huipputasolla vasta myöhemmin. Yleensäkin olisi kasvatuksellisesti pelkästään edullista, jos nuoret aloittaisivat organisoidun kilpaurheilun vasta 12. ikävuoden jälkeen (Nicholls 1978, 801-802; Passer 1989, 82). Tämä vaikuttaa olevan liian suuri vaatimus nykyiselle kilpailujärjestelmälle. Niin kauan kuin järjestelmä muistuttaa aikuisten vastaavaa on vaikea puhua lasten ja nuorten omasta kilpailujärjestelmästä.

Tärkeintä kasvatuksessa on kokemuksellinen, välittävä ja rakastava suhde lapseen, hänen ihmisarvonsa tunnistaminen. Emme omista lasta. Hän on toinen ihminen, joka tulee lopulta aina kulkemaan omia polkujaan. Lasten ja nuorten urheilu vaatii lähtökohdaksi heidän ihmisarvoaan ja monipuolista kasvuaan tukevan ihmiskäsityksen. Pelkästään suorituksiin ja voittoon tähtäävä urheilu ei ole ihmistä eheyttävää eikä palkitsevaa. (Puhakainen 2001, 23, 40.)

Kilpailun kovuutta voisi pehmentää myös yhteistyön mukaisilla oppimiskokemuksilla. Tämä nostaisi suoritustasoa ja antaisi suurempia menestymisen odotuksia tulevaisuudessa (Johnson & Johnson 1985, 275). Yhteistyötä voisi lisätä esimerkiksi sellaisella järjestelmällä, jossa joukkueet muodostettaisiin aina turnauskohtaisesti osallistuvista nuorista. Joukkueet olisivat joka kerta erilaisia, mutta silti tasaväkisiä. Tämä varmistettaisiin sillä, että pelaajat olisi pisteytetty taitotason mukaan, jolloin jokaiseen joukkueeseen saataisiin saman verran pisteitä. Samalla vähenisi esimerkiksi kilpailun aiheuttaman väkivallan riski, joka ilmeni muun muassa Sherifin tekemässä tutkimuksessa vuonna 1967. Väkivalta on aina mahdollista, kun samankaltainen kilpailutilanne toistuu kahden joukkueen välillä riittävän usein. Sain tästä omakohtaisen kokemuksen ollessani töissä yhtenäiskoulussa. Pidin liikuntatunteja kahdeksannen ja yhdeksännen luokkien valinnaisryhmälle. Jossain vaiheessa vaihtui tapa, että kahdeksas ja yhdeksäs luokka pelasivat toisiaan vastaan. Aluksi pelit sujuivat rauhallisesti reilun pelin hengessä. Ennen pitkää joukkueiden välit huononivat kuitenkin sen verran, että yleensä fikset pojat pahimmillaan käyttivät tarkoituksellista väkivaltaa, kuten tönimistä ja kaatamista, vastustajaa kohtaan.

Entä tarvitaanko lasten ja nuorten urheilussa ollenkaan kilpailua? Ensimmäiseksi pitää määritellä, mitä kilpailulla tarkoitetaan. Jos kilpailu ymmärretään laajasti kilpailuna itseään tai toista henkilöä vastaan, niin tällöin se on täysin erottamaton osa urheilua ja ihmisen elämää muutenkin. Jos puolestaan puhutaan organisoidusta kilpaurheilusta, niin silloin löytyy monenlaisia näkökulmia. Aivan kuten haastatteluista kävi ilmi, niin kilpailun runsautta selitetään lasten ja aikuisten kilpailuvietillä, suomalaisella kilpahulluudella sekä seurojen ja huippu-urheilun tarpeilla. Näistä näkyy selkeä viesti, että kilpailun voima tulee pääosin muualta kuin lapsista ja nuorista itseltään. Onko niin, että raha ratkaisee tässäkin asiassa? On selvää, että tiukasti organisoitu kilpaurheilu on taloudellisesti kannattavampaa kuin kilpailujen järjestäminen harrastelijoille. Joka tapauksessa runsaat ottelumäärät ja korkeatasoiset ottelut eivät ole käsittääkseni lasten ja nuorten tarvelistalla kovinkaan korkealla.

Vaikuttaa siis siltä, että aikuiset eri rooleissaan tarvitsevat enemmän näitä lasten ja nuorten kilpailuita kuin lapset ja nuoret itse. Kasvatuksellisesti tämä on erittäin hämmentävää, koska juuri aikuiset kantavat kasvatusvastuun. Jos kasvatus on pelkkää voiton ja menestyksen tavoittelua, niin pieleen menee ja pahasti. Palatakseni alun kysymykseen organisoitua kilpaurheilua eivät ainakaan lapset ja nuoret tarvitse. Yli 15-vuotiaat ovat puolestaan jo sen verran vanhoja, että he pystyvät valitsemaan haluavatko sitoutua tiukkaan kilpailujärjestelmään vai ei. Tällöin se saa jo muistuttaa aikuisten mallia.

Pitää muistaa, että asiat eivät ole koskaan mustavalkoisia. On niitä lapsia ja nuoria, jotka viihtyvät hyvin nykyisessä kilpailujärjestelmässä. Eri lajiliitoilla on omat heikkoutensa ja vahvuutensa. On vaikeaa ellei jopa mahdotonta suunnitella sellainen kilpailujärjestelmä, joka palvelisi kaikkien tarpeita. Tästä syystä pitäisi löytyä tarpeeksi erilaisia vaihtoehtoja, joista kukin voisi valita itselleen mieluisimman. Käytännön syistä johtuen tämä ei ole kuitenkaan realistista kovinkaan monen lajin tai alueen kohdalla. Ratkaisu voisi olla yhteistyö, jolloin eri lajit voisivat yhdistää voimavarojaan. Tällöin saataisiin ehkä sellaista toimintaa, joka ei ole niin sidottua yhteen lajiin eikä sen kilpailujärjestelmään. Mitä nuoremmat ovat kyseessä, sen enemmän voisi pohtia yleisseurojen tarvetta.

Tämä tutkimustyö on aikuisen tekemä. Kaikki kirjallisuuslainaukset ovat aikuisten käsialaa. Jokainen haastateltu on aikuinen. On aiheellista kysyä, voiko aikuinen tietää, mikä on parasta lapsille ja nuorille? Eikö todellinen lapsilähtöinen liikunta olisi lapsen suunnittelemaa ja arvioimaa. Kuka on se, joka ensimmäisenä kysyisi lapsilta tai nuorilta, mitä ja miten paljon he haluavat ja tarvitsevat. *”Lasten ja nuorten urheilun peruslähtökohta ei ole valta, menestys, raha, julkisuus, isänmaa eikä seura. Lasten ja nuorten elämänvoima suuntautuu urheiluun, koska jokin peleissä ja eri urheilumuodoissa on heitä kiinnostavaa. Urheilu kiehtoo ja koskettaa lapsia. He eivät kuitenkaan pohdi käsitteellisesti liikunnan ja urheilun päämääriä. He vain nauttivat urheilusta ja kavereiden kanssa yhdessäolosta. Lasten elämän perusta on tunteissa ja kehon viisaudessa. Heidän urheilemisensa ei ole selviytymistä eikä tahtomista. Se on toimintaa, joka ilmentää lasten iloa, innostuneisuutta ja elämänvoimaa. He eivät urheile saadakseen rahaa ja valtaa.”* (Puhakainen 2001, 20-21, 44.)

LÄHTEET

Aalto, M. 1992. Lapsi ei ole urheilua varten, vaan urheilu lasta varten. *Kotiliesi* 70 (8), 86-90.

Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) 2001. *Ikkunoita tutkimusmetodeihin I*. Jyväskylä: PS-kustannus.

Adler, P. A. & Adler, P. 1994. Sociological reproduction and the corporate other: the institutionalization of afterschool activities. *The Sociological Quarterly* 35 (2), 309-328.

Aggestedt, B. & Tebelius, U. 1977. *Barns upplevelser av idrott*. Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis.

Alderman, R. B. 1974. *Psychological behavior in sport*. Philadelphia, USA: W. B. Saunders Company.

Ames, C., Ames, R & Felker, D. W. 1977. Effects of competitive reward structure and valence of outcome on children's achievement attributions. *Journal of Educational Psychology* 69, 1-8.

Baumgarten, S. 1988. Nothing short of a revolution. *Journal of Physical Education, Recreation and Dance* 59(2), 38-41.

Benedict, R. 1966. *Kulttuurin muodot*. Porvoo: WSOY.

Chandler, T. J. L. 1988. Sports, winning and character building: What can we learn from Goffman's notion of self-formulation. *Physical Education Review* 11 (1), 3-10.

Chandler, T. J. L. & Goldberg, A. D. 1990. Building character through sports: myth or possibility? *Counseling and Values* vol 34(3), 169-176.

- Coakley, J. 1986. When should children begin competing? A sociological perspective. In M. R. Weiss & D. Gould (Eds.) Sport for children and youths. The 1984 Olympic Scientific Congress Proceedings. Champaign, IL: Human Kinetics.
- Coleman, J. S. 1961. The adolescent society. New York: The Free Press.
- Deutsch, M. 1949. An experimental study of the effects of co-operation and competition upon group process. *Human Relations* 2, 199-231.
- Dubois, P. E. 1986. The effect of participation in sport on the value orientations of young athletes. *Sociology of Sport Journal* 3, 29-42.
- Engström, L-M. 1975. Fysisk aktivitet under ungdomsåren. Stockholm: LiberTryck.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 1996. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Lapin yliopiston kasvatustieteellisiä julkaisuja. Rovaniemi: Lapin yliopistopaino.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 2. painos. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Finell, S. & Söderman, M. 1992. Attityder till tävling hos 5-6:e klassister. Pro gradu – tutkielma. Vasa: Åbo Akademi Pedagogiska fakulteten.
- Festinger, L. A. 1954. A theory of social comparison processes. *Human Relations* 7, 117-140.
- Gerson, R. 1977. Redesigning athletic competition for children. *Motor Skills: theory into practice* 2, 3-14.
- Gill, D. L. & Deeter, T. E. 1988. Development of the sport orientation questionnaire. *Research Quarterly for Exercise and Sport* 59(3), 191-202.

- Gill, D. L. 1993. Competitiveness and competitive orientation in sport. Teoksessa: Singer, R. N., Murphey, M. & Tennant, L. K. (toim.) Handbook of research on sport psychology (ss. 314-327). New York: MacMillan.
- Habermas, J. 1990. Moral consciousness and communicative action. Cambridge: Polity Press.
- Halbert, J. A. 1986. When should children begin competing? A coach's perspective. In M. R. Weiss & D. Gould (Eds.) Sport for children and youths. The 1984 Olympic Scientific Congress Proceedings. Champaign, IL: Human Kinetics.
- Heinilä, K. 2001. Terve sielu terveessä ruumiissa? Jyväskylä: Kopyvä.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2000. Tutkimushaastattelu: teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: University Press.
- Horn, N. & Pulkkinen, J. 1994. Peruskoulun ala-asteen 3.-4. ja 5.-6. luokkien oppilaiden suhtautumisesta koululiikuntaan ja kilpailuihin koululiikunnassa sekä heidän suoriutumismotivaatiostaan. Hämeenlinna: Tampereen yliopisto. Hämeenlinnan opettajankoulutuslaitoksen pro gradu –tutkielma.
- Huizinga, J. 1938. Leikkivä ihminen. Amsterdam: Pantheon.
- Iso-Ahola, S. E. 1980. A social psychological analysis of Little League baseball. Teoksessa: Iso-Ahola, S. E. (toim.) Social psychological perspectives on leisure and recreation. Springfield: Charles C. Thomas Publisher.
- Johnson, D. W. & Johnson, R. T. 1985. Motivational processes in cooperative, competitive and individualistic learning situations. Teoksessa: Ames, C. & Ames, R. (toim.) Research on motivation in education vol. 2 (ss. 249-286). Orlando, Florida: Academic Press.
- Kempas, M. 1986. Pyhä urheilu. Vaasa: Polyprint Oy.

- Klemola, T. 1995. Liikunta tienä kohti varsinaista itseä. Filosofisia tutkimuksia Tampereen yliopistosta vol XII.
- Kohlberg, L. 1984. The psychology of moral development. Volume II: the nature and validity of moral stages. San Fransisco: Harper & Row.
- Kyöstiö, O.K. 1986. Kilpailu ja sen käyttö kasvatuksessa. Teoksessa: Kyöstiö, O. K. (toim.) Ajatuksia aikamme kasvatuksesta (ss. 113-142). Keuruu: Otava.
- Laakso, L. 1985. Urheiluseurat ja koulujen liikuntakerhot urheiluharrastuksen aktivoijina. Liikunta ja tiede 3, 130-137.
- Lewthwaite, R. & Piparo, A. J. 1993. Goal orientations in young competitive athletes: physical achievement, social-relational, and experiential concerns. *Journal of Research in Personality* 27, 103-117.
- Lämsä, J. & Mäenpää, P. 2002. Kuinka moni lopettaa? Tietoja ja näkemyksiä nuorten urheiluharrastuksen aloittamisesta ja lopettamisesta. SLU-paino. Nuori Suomi ry.
- Madsen, M. C. & Lancy, D. F. 1981. Cooperative and competitive behavior. *Journal of Cross-Cultural Psychology* 12(4), 389-408.
- Malina, R. M. 1986. Readiness for competitive youth sport. In M. R. Weiss & D. Gould (Eds.) *Sport for children and youths. The 1984 Olympic Scientific Congress Proceedings*. Champaign, IL: Human Kinetics.
- Martens, R. & Landers, D. M. 1972. Evaluation potential as a determinant of coaction effects. *Journal of Experimental Social Psychology* 8, 347-359.
- Martens, R. 1975. *Social psychology and physical activity*. New York: Harper and Row.
- Martens, R. 1976. Competition: in need of a theory. Teoksessa: Landers, D. M. (toim.) *Social problems in athletics* (ss. 9-17). Urbana: University of Illinois Press.

- Martens, R. 1978. Joy and sadness in children's sport. Champaign, Illinois: Human Kinetics Publishers.
- McClelland, D. C. 1961. The achieving society. Princeton: D. van Nostrand.
- McPherson, B., Curtis, J. & Loy, J. 1989. The social significance of sport: an introduction to the sociology of sport. Champaign III: Human Kinetics.
- Mead, M. 1963. Sukupuoli ja luonne kolmessa primitiivisessä yhteiskunnassa. Helsinki: Otava.
- Mero, A. & Vuorimaa, T. 1990. Urheilulahjakkuuksien etsintä ja harjoittaminen. Teoksessa: Mero, A., Vuorimaa, T. & Häkkinen, K. Lasten ja nuorten harjoittelu ss. 191-204. Jyväskylä: Mero Oy.
- Munroe, R. L. & Munroe, R. H. 1977. Cooperation and competition among East African and American children. *The Journal of Social Psychology* 101, 145-146.
- Nicholls, J. G. 1978. The development of the concepts of effort and ability, perception of academic attainment and the understanding that difficult tasks require more ability. *Child Development* 49(2), 800-814.
- Orlick, T. & Botterill, C. 1977. Every kid can win. Chicago: Nelson-Hall.
- Orlick, T. 1978. Winning through cooperation. Washington D. C.: Acropolis books.
- Parkatti, H. 1990. Ohjaus ja kasvatus nuorten valmennuksessa. Teoksessa: Mero, A., Vuorimaa, T. & Häkkinen, K. Lasten ja nuorten harjoittelu. Jyväskylä: Gummerus.
- Passer, M. W. 1983. Fear of failure, fear of evaluation, perceived competence, and self-esteem in competitive-trait-anxious children. *Journal of Sport Psychology* 5, 172-188.

- Passer, M. W. 1989. Lapsen psykologiset valmiudet kilpaurheiluun. Teoksessa: Pyykkönen, T., Telama, R. & Juppi, J. (toim.) *Liikkuvat lapset* (ss. 81-83). Liikuntatieteellisen seuran julkaisu nro 114. Helsinki: Valtion painatuskeskus.
- Passer, M. W. 1986. When should children begin competing? A psychological perspective. In M. R. Weiss & D. Gould (Eds.) *Sport for children and youths. The 1984 Olympic Scientific Congress Proceedings*. Champaign, IL: Human Kinetics.
- Patriksson, G. 1973. *Idrottens historia i sociologisk belysning*. Stockholm: Svenska Utbildningsförlaget Liber AB.
- Patriksson, G. 1982. *Idrott-tävling-samhälle*. Örebro: Veje förlag.
- Patriksson, G. 1987. *Idrottens barn*. Göteborg: Friskvårdscentrum.
- Patriksson, G. 1990. Tävlings i skola och idrott. Teoksessa: Annerstedt, C. (toim.) *Undervisa i idrott: idrottsämnetts didaktik*. Lund: Studentlitteratur.
- Puhakainen, J. 2001. *Lapsen aika: puheenvuoro lasten liikunnasta ja urheilusta*. Helsinki: LIKE-kustannus.
- Roberts, G. C. 1986. The growing child and the perception of competitive stress in sport. Teoksessa: Gleeson, G. (toim.) *The growing child in competitive sport* (ss. 130-144). London: Hodder & Stroughton.
- Roberts, G. C. 1992. Children in competition: a theoretical perspective and recommendations for practice. In A. Yiannakis & S. L. Greendorter (Eds.) *Applied sociology of sport*. Champaign, IL: Human Kinetics,
- Saari, P. 1994. Peruskoulun ala-asteen 5. ja 6. luokan liikuntatuntien kilpailutilanteissa ilmenevät oppilaiden väliset suoriutumismotivaatioerot liikunnanopetuksen eriyttämisen perusteena. Pro gradu –tutkielma. Hämeenlinnan opettajankoulutuslaitos.

- Saarinen, P. 1985. Liikunnastako pysyvä harrastus? Oulun yliopiston kasvatustieteellisen tiedekunnan tutkimuksia 27. Oulun yliopiston monistus- ja kuvakeskus, Oulu.
- Sanderson, F. H. 1986. Psykologinen stressi kilpaurheilussa. *Liikunta ja tiede* 6, 334-337.
- Sharkey, B. J. 1986. When should children begin competing? A physiological perspective. In M. R. Weiss & D. Gould (Eds.) *Sport for children and youths. The 1984 Olympic Scientific Congress Proceedings*. Champaign, IL: Human Kinetics.
- Sherif, C. W. 1976. The social context of competition. Teoksessa: Landers, D. M. (toim.) *Social problems in athletics* (ss. 18-36). Urbana: University of Illinois Press.
- Sherif, M. 1967. *Group conflict and co-operation: their social psychology*. London: Routledge & Kegan.
- Shields, D. L. L. & Bredemeier, B. J. L. 1995. Character development and physical activity. Champaign: Human Kinetics.
- Silvennoinen, M., Lintunen, T., Rahkila, P. & Österback, L. 1984. Lapsiurheilututkimukseen osallistuvien lasten vanhempien taustatiedot ja lasten omat suoriutumisosoitukset. *Liikunta ja tiede* 21 (5), 204-213.
- Singer, R. N., Murphey, M. & Tennant, L. K. 1993 (toim.) *Handbook of research on sport psychology*. New York: MacMillan.
- Smith, C. P. 1969. *Achievement-related motives in children*. New York: Russell Sage Foundation.
- Stephens, D. & Bredemeier, B. 1996. Moral atmosphere and judgements about aggression in girls' soccer: relationships among moral and motivational variables. *Journal of Sport and Exercise Psychology* 18 (2), 158-173
- Telama, R. & Kahila, S. 1995. Liikunnan sosiaaliset vaikutukset. Teoksessa: Vuori, I. & Taimela, S. (toim.) *Liikuntalääketiede* (ss. 412-417). Helsinki: Duodecim.

- Telama, R. & Laakso, L. 1997. Liikunta ja urheilu lasten ja nuorten sosiaalis-eettisen kehityksen ympäristönä. Teoksessa: Lyytinen, P. ym. (toim.). Näkökulmia kehityspsykologiaan: kehitys kontekstissaan (ss. 275-288). Porvoo: WSOY.
- Telama, R., Naul, R., Nupponen, H., Rychtecky, A. & Vuolle, P. 2002. Physical fitness, sporting lifestyles and olympic ideals: cross-cultural studies on youth sport in Europe. ICSSPE Sport Science Studies 11. Schorndorf: Hofmann.
- Thomas, J. R., Lee, A. M. & Thomas, T. T. 1988. Physical education for children. Champaign: Human Kinetics.
- Vallerand, R., Deshaies, P. & Cuerrier, J-P. 1997. On the effects of the social context on behavioral intentions of sportmanship. *International Journal of Sport Psychology* 28 (2), 126-140.
- Weinberg, R. S. & Gould, D. 1995. Foundations of sport and exercise psychology. Champaign: Human Kinetics.
- Weiner, B. 1974. Achievement motivation and attribution theory. Morristown, New York: General Learning Press.
- White, R. W. 1959. Motivation reconsidered. The concept of competence. *Psychological Review* 66, 297-334.
- Zajonc, R. B. 1965. Social facilitation. *Science* 149, 269-274.

HAASTATELLUT HENKILÖT

1. Eero Lehti, jääkiekkoliitto, nuorisopäällikkö, haastateltu 26.5.2003
2. Tanja Kari, salibandyliitto, nuorisopäällikkö, haastateltu 26.5.2003
3. Timo Huttunen, palloliitto, nuorisopäällikkö, haastateltu 26.5.2003
4. Anu Mattila, SvoLi, nuorisopäällikkö, haastateltu 27.5.2003
5. Marja Räikkälä, uimaliitto, nuorisopäällikkö, haastateltu 27.5.2003
6. Marko Ahtiainen, urheiluliitto, nuorisopäällikkö, haastateltu 27.5.2003

7. Kaija Tanner, nuorisopesis, nuorisopäällikkö, haastateltu 28.5.2003
8. Timo Rautio, hiihtoliitto, nuorisopäällikkö, haastateltu 28.5.2003
9. Hanna Talvitie, ratsastusliitto, nuorisopäällikkö, haastateltu 28.5.2003
10. Jari Lankinen, lentopalloliitto, kilpailupäällikkö, haastateltu 28.5.2003
11. Petri Selkee, koripalloliitto, nuorisopäällikkö, haastateltu 13.8.2003

LIITTEET

LIITE 1. Harrastajien lukumäärä lajeittain ja kilpailuihin osallistujat eri tasoilla (2001).

Laji	Harrastajien lkm.	Paikallinen	Alue/piiri	Valtakunta	Maailma
Hiihto	18 000	8-16 v. 13 061 7-12 v. 8500 4-18 v. 2500 8-12 v. 2752	12-16 v. 1400 12 v. 1176 10-18 v. 500 8-12 v. 2752 10-19 v. 200	12-16 v. 1240 12 v. 650 8-12 v. 534 12-16 v. 172 10-19 v. 245	17 v. 8 17-18 v. 20 18-20 v. 20 18-20 v. 6 16-19 v. 6
Jääkiekko	41 000		6-19 v. 39 700	15-19 v. 13 100	
Koripallo	18 000	8-12 v. 60 500 8-12 v. 6900		11-14 v. 840 15-22 v. 640 17-18 v. 80	15-19 v. 100
Lentopallo	16 500	5-8 v. 500	9-16 v. 7300	13-18 v. 4000	15-20 v. 200
Jalkapallo	100 000	4-19 v. 112 500	12-19 v. 45 000	16-20 v. 2000	16-20 v. 350
Pesäpallo	16 000		7-17 v. 8087	7-15 v. 3750	
Ratsastus	12 500	alle 18 v. 6700 8-18 v. 500 8-18 v. 500 alle 18 v. 2000	8-18 v. 2780	7-18 v. 1252	12-18 v. 41
Salibandy	32 000		9-17 v. 950 9-14 v. 450	7-18 v. 1000	
Uinti	12 000	7-14 v. 1000	alue/yl sarja 6767	kansalliset/yl. sarja 47 753	yli 15-v. n. 50- 60
Yleisurheilu	30 000	21 000	8-15 v. 21 000 10-17 v. 8400 17-19 v. 2000 12-13 v. 3000 11-12 v. 4500	17-19 v. 1511 10-17 v. 2000 11-12 v. 350 9-17 v. 2824 9-19 v. 2628	16-19 v. 190
Voimistelu (SVoLi)	?	?	6-18 v. 5000	6-18 v. 1600	12-22 v. ?

Lähde: Lajiliittojen tulosperusteinen määräraha-arviointi, nuorten tulostiedot 2001

LIITE 2. Haastattelurunko.

1.Lajiliitto

- tehtävä
- budjetti

2.Nuorisopäällikkö

- tehtävä
- asema, vaikutusvalta

3.Kilpailujärjestelmä

- kilpailun määritelmä
- nuorten urheilukilpailut:
 - merkitys, arvo
 - laatu eri ikäryhmille (milloin, miten, kuinka usein)
 - taulukon tulkintaa
- urheilun ilmapiiri (tavoitteet, sisällöt)
 - harjoittelemineen vs. kilpaileminen
 - ohjattua vai spontaania toimintaa
 - leirit, illanvietot
- drop-out, mikä karsii
 - riskiryhmä: yli 15-vuotiaat, joista vain pieni osa tarpeeksi taitavia
- samassa harjoitteluryhmässä: lahjakas huippu-urheilijan alku ja heikkotaitoinen innostunut harrastelija?

LIITE 3.

Kriteeri 1a: kilpailun taso (paikallinen, alue/piiri, kansallinen, kansainvälinen) ja kilpailujen määrä suhteessa liikkujan ikään (katso myös 1b).

Jääkiekko: alkaa aluetasolta 7v, kansallinen 15v, 7v: 10 alueen järjestämää peliä + vanhemmat voivat/saattavat järjestää lisäksi toiset 10 peliä, liitto suosittelee 6-11v: 2 tapahtumaa viikossa, 12-13v: 3 tapahtumaa
Salibandy: aluesarjat alkaa 9v, kansallinen 15v
Jalkapallo: paikallista 7-11v, alue 12-15v, kansallinen 16v
Koripallo: paikallista 8v alkaen (alle 10v ei aluemestaruutta), alue 9-12v, kansallinen 13v, 9v: 1-2 harjoitusta/vko + muutama turnaus, 10-11v: 2-3 harjoitusta + 12-15 ottelua + turnauksia, 12-13v: 3-4 harjoitusta + 15 alueottelua + 3 turnausta; 14-18v: 3-6 harjoitusta + 20 alueottelua + 3 turnausta
Pesäpallo: aluesarjat 7v alkaen, kansalliset leirit 9v alkaen
Lentopallo: paikallista 7v alkaen, alue 9-13v, kansallista 14v alkaen
Voimistelu: alue 7v alkaen, kansallinen 8v alkaen, kansainvälinen 14v (joukkuevoimistelu 16v), 13v: 3 kilpailua vuodessa, mahtuu paljon harjoittelua
Uinti: paikallista 7v alkaen, alue tytöt 9v ja pojat 10v alkaen, kansallinen tytöt 10v ja pojat 11v alkaen
Yleisurheilu: paikallista 7v alkaen, alue 8v alkaen, kansallinen 9v alkaen
Hiihto: paikallista 7v alkaen, alue 12v (hiihto) ja 8v (alppi) alkaen, kansallinen 12v (hiihto) ja 8v (alppi) ja 10v (mäkihyppy) alkaen, kansainvälinen 16v alkaen, pikkukisoja joka viikonloppu, liitto ei rajoita
Ratsastus: paikallis- ja aluetaso 8v alkaen, kansallinen 10v alkaen, kansainvälinen 12v alkaen, harjoittelumäärään voi itse vaikuttaa, vain oma hoitohevonon asettaa vaatimuksia, tallikilpailuja pari kertaa kuussa – 2 kertaa vuodessa, aluekisoja melkein joka viikonloppu, kansallisia muutama vuodessa

Lähteet:

1. Haastattelut
2. Lajiliittojen tulosperusteinen määräraha-arviointi, nuorten tulostiedot 2001

LIITE 4.

Kriteeri 1b.

<p>Jääkiekko: harjoitus- ja sarjaottelut: A. alue-/piiritaso: 7-9v 10-20 peliä, 10-13v 20-30 peliä, 14-19v 30-40 peliä, B. valtakunnan taso 15-19v 40-70 peliä</p>
<p>Salibandy:</p> <p>Pohjois-Suomi: pojat</p> <ul style="list-style-type: none"> - alle 19-vuotiaat 5 turnausta sekä Pohjois-Suomi että Pohjanmaa + aluejatkosarjat 2 kpl, 4 turnausta molemmissa - alle 17-vuotiaat 6 turnausta P-S - alle 16-vuotiaat 5 turnausta P-S ja 2 turnausta Pohjanmaa - alle 15-vuotiaat 7 turnausta P-S - alle 13-vuotiaat 6 turnausta P-S <p>Etelä-Suomi:</p> <p>A. SM:t</p> <ul style="list-style-type: none"> - pojat alle 19v 2 lohkoa, molemmissa noin 56 peliä (14 peliä/joukkue) + play-offsit - tytöt alle 19v itälohko 6 turnausta, länsilohko 7 turnausta - pojat alle 17v 2 lohkoa, molemmissa 5 turnausta <p>B. aluesarjat:</p> <ul style="list-style-type: none"> - pojat 18-19-vuotiaat 36 turnausta - pojat 16-17-vuotiaat 36 turnausta - pojat 14-15-vuotiaat 46 turnausta - pojat 12-13-vuotiaat 51 turnausta - pojat 11-vuotiaat ja alle 64 turnausta - pojat 9-vuotiaat ja alle 10 turnausta - plus pojat 10-17-vuotiaat jatkoturnaukset yhteensä 184 - tytöt 16-17-vuotiaat 11 turnausta - tytöt 14-15-vuotiaat 8 turnausta - tytöt 12-13-vuotiaat 17 turnausta - tytöt 10-11-vuotiaat 11 turnausta - plus tytöt 10-15-vuotiaat jatkosarjat 12 turnausta <p>Junnuissa 14-vuotiaista alaspäin meillä ei ole valtakunnallista sarjaa, vaan turnaukset pelataan alueellisina loppuhuipentumia myöten; 15-20v alkusarjat pelataan myös alueellisina; ottelumäärät 15v 14, 14v 14, 12v 15; 15v kaksi parasta välikarsintaan, jossa 3 ottelua.</p>
<p>Jalkapallo:</p> <p>1. paikallistaso: alle 7v satunnaista, ei organisoitua, perustuu seurojen turnaustoiminnalle, joka erittäin paikallista ja tapahtumakohtaista, päiväisfutistapahtumia lähinnä isommilla pikkakunnilla perustuen yhteen tapahtumaan, joka suunnataan kaikille päiväkotilapsille ja tavoittaa 15 000-20 000 lasta vuosittain, harrastuslähtöjä n. 1 krt/vko, 5-6 kk/v, pelit satunnaisia n. 10-15/v; 7-11v säännöllistä, painottuu toukokuu-kesäkuu ja elokuu-syyskuu -ajalle, pääosin paikallista, ylläalueellista (piirirajat ylittävää) ei liiton/piirien toimesta, muu toiminta seurojen järjestämää, suosituksemme löydät nuorisotoimintalinjastamme, joka on sivuillamme, toiminta perustuu korttelisarjoihin, koulufutistoiminta paikallista ja pääosin piirien järjestämää toukokuussa vuosittain, emme suosittele maan rajojen ulkopuolelle suuntautuvaa toimintaa tässä ikäryhmässä, harrastuslähtöjä n. 2-3 krt/vko, 6-9/10 kk/v, pelejä 25-35/v</p> <p>2. alue/piiritaso: 12-15v säännöllistä, perustuu sarjatoimintaan, 14-15v jo ylläalueellisia ”valiosarjoja”, liitto järjestää 15v valtakunnallisen lopputurnauksen tytöissä ja pojissa, seurojen turnaustoiminta vilkasta ja ylittää piirirajat usein, ulkomaisia turnausmatkoja kuuluu monien seurojen toimintaan, harrastuslähtöjä n. 3-5 krt/vko, 10-11 kk/v, pelejä 30-40/v; 16-20v sama kuin edellisessä, harrastejengeissä 2-3 krt/vko, 25-30 peliä/v</p> <p>3. valtakunnan taso: 17v ja 20v SM -sarjat ja alueelliset I-divisioona (3 lohkoa), ulkomainen turnaus kuuluu monen joukkueen ohjelmaan, harrastuslähtöjä 5-6 krt/vko, 10-11 kk/v, pelejä 40-50/v</p> <p>4. kv-taso: pääosin sama kuin edellisessä kohdassa, pelejä/tapahtumia osin seuratoimintaa korvaavina n. 6-8 peliä/v ja 4-6 leiriä</p>
<p>Koripallo:</p> <p>1. paikallistaso (Johan Pom. 8-12v; Fun katukoris 8-12v): 1-2 turnausta (=turnauspäivää, useita otteluita kerralla) vuodessa</p> <p>2. alue/piiritaso (tasoperust. 9-18v): 15-20 (+ 0-4 turnausta vuodessa, 2-4 vrk)</p> <p>3. valtakunnan taso (Nuorten Cup 11-14v): 15-20 ottelua alueen sarjoissa + Nuorten Koris Cupissa 1-4</p>

<p>turnausta vuodessa, 1 vrk (+ 0-4 turnausta vuodessa, 2-4 vrk) & (SM-sarjat 15-19v): 15-20 (+ 0-4 turnausta vuodessa, 2-4 vrk)</p> <p>4. kv-taso (maaottelut 15-19v): seurajoukkueen kanssa: 15-20 (+ 0-4 turnausta vuodessa, 2-4 vrk) + maa-joukkueessa 1-10 ottelua</p>
<p>Pesäpallo: maakuntien 16 aluesarjaa (vastaa paikallis- ja aluetasoa), jossa yhdessä sarjassa kaksi tasoa, kuitenkin sama määrä otteluita: 8-15v tytöt (12, 16, 17, 3*24, 28, 5*32, 38, 2*42, 2*50; ka. 31) ja pojat (12, 2*24, 3*26, 2*32, 36, 6*46, 50, 64; ka. 37), näiden lisäksi kansallisia leirejä, jossa tulee noin 10 pe- liä/joukkue/turnaus</p>
<p>Lentopallo</p> <p>1. paikallistaso (F-nuorten turnaukset 5-8v). Näillä nuorimmilla ikäluokilla on neljä turnausta vuodessa. Ne ajoittuvat kevätkaudelle siten, että turnauksia on 1/kk aikavälillä tammikuu - huhtikuu</p> <p>2. alue/piiritaso (BV Al.tsem. 9-16v): 9-12-vuotiaat E- ja D-junnut pelaavat vain aluetasolla ja heille tulee turnauksia 10 kpl/vuosi. Turnaukset ajoittuvat ajanjaksolle lokakuu - huhtikuu. Turnauksia tulee 1-3 kpl/kk. 13-16-vuotiaat C- ja B-junnut pelaavat syksyn alkusarjan alueellisena, jolloin heille tulee 5 turnausta. Turnaukset ajoittuvat ajanjaksolle lokakuu-joulukuu. Kevät kaudella parhaat (108 joukkuetta) jatkavat valtakunnallisissa SM- sarjoissa ja loput (172 joukkuetta) jatkavat alueellisissa Tsemppi-sarjoissa. Näissä molemmissa kevätkauden sarjoissa turnauksia tulee 6 kpl. Turnaukset ajoittuvat ajanjaksolle tammikuu - huhtikuu.</p> <p>3. valtakunnan taso (SM, Power 13-18v): A - C-ikäisten SM-sarjoissa tulee turnauksia 6 kpl/vuosi. Kun sarjat ajoittuvat ajanjaksolle tammikuu - huhtikuu, niin turnausten määrä per kk vaihtelee 1 - 3 turnauksen välillä.</p> <p>4. kv-taso (nuorten maa-joukkueet 15-20v): Tällä tasolla sarjapelit kuten edellinen. Kansainvälisiä kilpailuja 1- 3 tapahtumaa per vuosi.</p> <p>Lisäksi näillä kaikilla tasoilla ja ikäluokilla tulee 3 - 5 muutakin kilpailutapahtumaa vuoden ajalle. Näitä ovat mm. Power cup sekä seurojen järjestämät omat turnaukset. Näissä seuraturnauksissa pelejä kertyy 2-4/joukkue. Muissa turnauksissa pelejä tulee 5-10/joukkue.</p>
<p>Voimistelu:</p> <p>1. alue/piiri: joukkuevoimistelun aluekilpailut 7-19v: 2 krt/v; Sponsor C 12-18v; 4 CUP kisaa/v; rytminen voimistelu 6-18v; 2 aluetta 1krt/v; Starttobic 12-18v: 2-3 kisaa/v</p> <p>2. valtakunnan taso: JV Nuppu kisat 8-10v; on ollut 2 krt/v, ei enää 2004 (lasten kilpailut siirtyvät alueelliseksi), tyttö kisat 10-14v; 2 krt/v (kevät vapaa, syksy väline), SM -kilpailut yli 14 v: 2 krt/v (kevät vapaa, syksy väline); RV minirytmisen kisat alle 12v; 1 krt/v, luokkanousut 6-18v 5 krt/v, SM alle 15v 1 krt/v, SM yli 14v 1 krt/v; kilpa-aerobicin SM -kilpailut 1 krt/v</p> <p>3. kv-taso: Joukkuevoimistelu 4-7 x vuodessa (yli 14v); Rytminen voimistelu 12-15 x vuodessa (yli 12 v); Kilpa-aerobic 3x vuodessa (yli 14 v)</p>
<p>Uinti:</p> <p>1. paikallistaso</p> <ul style="list-style-type: none"> - seurojen sisäisiä kisoja arviolta 60 kpl koko vuonna - koululaisuinnit järjestää paikallinen koulu/opetus/liikuntavirasto yhteistyössä uimaseuran kanssa, paikallisesti kisoja järjestetään kerran vuodessa. <p>2. alue/piiritaso</p> <ul style="list-style-type: none"> - aluekilpailut/yl.sarja arviolta 80 - kansalliset/yl.sarja; arviolta 170 - Siniviitta-aluekisat järjestetään kerran vuodessa per alue ja alueita on kuusi <p>3. valtakunnan taso</p> <ul style="list-style-type: none"> - Siniviitta finaalit t10-12/p11-13; kerran vuodessa - Rollot 10-13v; kerran vuodessa - nuorten kisat 13-15v; kaksi kertaa vuodessa - mestaruus alle 18v; kaksi kertaa vuodessa - vesipallo: alle 20v 3 joukkuetta pelaa 3 turnausta/sarjakausi; alle 17v 3 joukkuetta pelaa 3 turnausta/sarjakausi; alle 15v); 5 joukkuetta pelaa 3 turnausta/sarjakausi - taitouinti: nuorten mestaruuskilpailut (alle 15v) 1 krt/v, SM-kilpailut 2 krt/v - uimahypyt: mestaruuskilpailuja 3 krt/v <p>4. kv-taso</p> <ul style="list-style-type: none"> - Nuorten EM 15-18v; kerran vuodessa - MM; joka toinen vuosi - Lyhyen rad. yli 15v; kerran vuodessa - nuorten olympiapäivät; joka toinen vuosi - maaottelu (Suomi-Viro); kerran vuodessa - NPM 15 v; kerran vuodessa

- Pohjoismaiden uimahyppymestaruuskisat; kerran vuodessa				
Yleisurheilu:				
1. paikallistaso: Spar-salikisat (1 per vuosi); viikkokisat (3 per vuosi)				
2. alue/piiritaso: Vattenfall 10-17v (2 per vuosi); pm-kisat 17-19v (parhaat kerran vuodessa); muut kilpailut 8-17v (2 per vuosi)				
3. valtakunnan taso: alle 15v 3 kilpailua vuodessa, yli 15v noin 10				
4. kv-taso: MM 16-19v (joka toinen vuosi arvokisat 17v ja joka toinen vuosi 19v), maaotteluita 1 kpl 17v ja 1 kpl 19v				
Hiihto: ???				
Ratsastus: kilpailutapahtumien määrä vuodessa				
	Paikallistaso	Aluetaso	Kansallinen taso	KV taso
Seurakilpailut alle 18 v	n. 2000	n. 500	n. 100	Suomi 1 - 3 vuosi
Villivarsa Cup 8 - 18 v	Seurataso n. 100	Aluetaso 8	Valtakunnallinen 1	
Hevostaitokilpailut Alle 18 v	Seurataso n. 50	Aluetaso 8	0	
Poniderby 8 - 16 v		1	1	
Junioriderby 10 - 18 v		1	1	
Rats. koulujen mest. 8 - 18 v			1	
Aluejoukkuemest. 8 - 18 v		16 - 24	2 - 3	
Pikkuponi cup 10 - 16 v			14	
Poni cup 10 - 16 v			14	
Poni GP 10 - 16 v			4	
Juniori Cup 14 - 18 v			7	
Hallsarja, ponit 10 - 16 v			10 (alueellisesti jaettuna)	
Hallimest. ponit 10 - 16 v			2 (1 / laji)	
Hallimest. juniorit 14 - 18 v			2 (1 / laji)	
SM Ponit 10 - 16 v			4 (1 / laji)	
SM juniorit 14 - 18 v			3 (1 / laji)	
Pohjoismaiden mest., Ponit				5 (1 / laji)
Pohjoismaiden mest., Juniorit				3 (1 / laji)
EM, ponit				3 (1 / laji)
EM, juniorit				3 (1 / laji)

Lähteet:

1. Sähköpostikyselyn vastaukset
2. Lajiliittojen nettisivut parin lajin osalta

LIITE 5.

Kriteeri 2: kilpailujen sisältö ja kilpailemisen suhde harrastamiseen.

Jääkiekko: 14-vuotiaana valittava kilpaurheilu tai harrastelijaporukat, harrastusmahdollisuudet vähäisiä.
Salibandy: vahvuutena suuri harrastajamassa ja vain pienellä osalla kilpailulisenssi, parhaat pelaajat pääsevät aluejoukkueeseen (ei erota pelaajaa omasta ryhmästä), 10-13v ei taulukkoa eikä pistepörssiä, poikkeuslupa (6. kenttäpelaaja esim. fyysisen vamman vuoksi).
Jalkapallo: 11v ja alle harrastusmahdollisuudet hyvät, 12-15v 11/12 piireistä harrastusmahdollisuuksia, 16-19v 8/12 piireistä harrastusmahdollisuuksia (=pulaa), alle 15-vuotiaana mahdollisuus osallistua vaikka yhteen turnaukseen kaveriporukalla kauden aikana, yhdessä tapahtumassa palkitaan kaikki 8- ja 9-vuotiaat osallistumisesta.
Koripallo: muutamit joukkueet toimivat pelkästään harrastuspohjalta, 10v alkaen omat sarjat eritaitoisille ryhmille (joissa on taulukot ja pistepörssit).
Pesäpallo: 15v asti kaikki halukkaat voivat osallistua (sen jälkeen vain parhaat pysyvät mukana), eri aluesarjat palkitsevat eri tavoin (toiset 3 parasta, toiset osallistumisesta), alle 15v valtakunnallisilla leireillä alettu palkita osallistumisesta.
Lentopallo: 13v asti kaikki halukkaat voivat osallistua (tämän jälkeen harrastusmahdollisuudet puuttuvat), 8-9v pari kertaa palkittu kaikki osallistumisesta.
Voimistelu: harrastelijat ja kilpailijat erillään, monenlaista toimintaa mistä valita, esim. harrastelijoilla vain yksi kilpailutapahtuma vuodessa, kilpailun sisältönä muutakin kuin pistearviointi (esiintyminen, hienot asut), virhekeskeinen laji, monta häviäjää suhteessa voittajaan, 10-14v joukkueet sijoitetaan 7 kategoriaan (joiden sisällä ei enää järjestystä).
Uinti: seurat voimakkaasti kilpauintia varten, harrastajia ei ole osattu huomioida, kilpailut perustuvat pääsääntöisin aikarajoihin, sekaviestejä.
Yleisurheilu: mahdollisuus tarjota yleisurheilun ohjausta riippumatta siitä, oletko kilpailija vai harrastaja (star-yukoulu 7-11v; lajikoulu 13-15v; valmennus 16-19v). Junior Team Finland: leirityksessä olleet nuoret, jotka eivät päässeet kilpailee, ni voi tehdä muita hommia yu:n parissa (attasea, toimitsija jne.). Yukoulu (7-11v) hyvä esimerkki: voi harrastaa (harj. 1-2/vko), ei tarvitse kilpailla. Lajikoulu (12-15v) taipumus keskittyä yhteen lajiin tosissaan. 16-20v ongelma-alue. Viikkokisat: palkitaan ahkerasta ja monipuolisesta osallistumisesta. Tuloksia aletaan kirjaamaan liiton puolelta 9v alkaen. Tilastointi karsii.
Hiihto: Seurat ovat avaamassa mahdollisuuksia harrastaa. Etsitään parhaita ja nopeimpia. Karsiva järjestelmä. Ei eri tasoisia matkoja.
Ratsastus: Suurin osa harrastajista ei kilpaile, mutta voi aloittaa myöhemminkin. Harrastajia enemmän kuin kilpailijoita. Etuna vapaus valita haluaako kilpailla, vaarana voi olla, et kynnys nousee liian korkeaksi. Ratsastuskilpailujen rinnalle tullut hevoshoitokilpailuja, joissa pisteet, järjestys, mutta kaikki palkitaan. Tarjotaan tarkoituksella myös kilpailuja pelkästään aloittelijoille. Arviointi on kuitenkin virhekeskeistä.

LIITE 6.

Kriteeri 3: lasten ja nuorten kilpailujärjestelmä suhteessa aikuisten vastaavaan.

Jääkiekko: 14-vuotiaana kilpaileminen muuttuu aikuismaiseksi.
Salibandy: Suositukset pienemmästä kenttäkoosta; 14-15-vuotiaana alkaa kilpaurheiluputki.
Jalkapallo: Tulosten ja taulukoiden merkitys 10v vähaistä (mahdollista), 12v kasvaa (liiton suositus), 14v suurempi ja lähtee kasvamaan; C14:stä alkaen kilpaurheilu läsnä jokapäiväisessä toiminnassa.
Koripallo: Lapsilla matalammat korit, pienemmät korit. 13-15v jakaantuminen kahteen putkeen: kilpaileminen tai harrastaminen.
Pesäpallo: Jo alle 9v oma sarja. Lasten peleissä lyöntijärjestyksen arpominen ei sovi menestymisen malliin.
Lentopallo: Välineet, koppihelfotukset erona aikuisiin. 13v vedenjakaja, vaik työ vasta alussa.
Voimistelu: Arviointi poikkeaa alle 12v:lla aikuisten vastaavasta. 12-14v jako kahteen putkeen.
Uinti: Kilpamatkat ja altaanpituudet samoja kuin lapsilla. Kolme parasta palkitaan (paitsi seurojen sisällä voidaan palkita eri tavalla).
Yleisurheilu: Seurakisat, jotka rikkovat perinteisiä kilpaurheilun malleja. Lasten olympialaiset, ei-kilpailullinen pihakisa-ajattelu.
Hiihto: Ei isoja eroja aikuisiin nähden.
Ratsastus: Avoimessa luokassa lapset ja aikuiset kilpailevat tasavertaisina. Poniluokat ei aikuisille. Esteratsastus samankaltaista iästä riippumatta.